בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים
דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פּוילן
רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

לאָדזש—וואַרשע—קראָקע	ב"ה, שבט תרצ"ו	נומער 131	דרייצנטער יאָר־גאַנג.

תוכן:

א"ג פרידנזאָן: די יוגנט פאַרן אגודיזם,
הרב בן שמן: די חלומות פון ספר בראשית
אַלבער לאַנדר: אין אַ באַזונדערער וועלט
ד"ר העשיל קלעפּפיש: די פרויען פון די סאַלאָנין
א. י. ליפּמאַנאָוויטש: יידישע מאַמיס
אסתר הייטנער: אויפגאַבע פון דער פרוי
אלימלך שטייער: אין אומרואיקע טעג...
עובדי' הכהן: צווישן צוויי היימען
איש לוי: לידער—אויף באַרג־וועגן; קוואַלן־גימורמל; זאַקאָפּאַנע
ישראל עמיאט: איבערן פענצטער
א. שושנה: דאָס אַלט־נייע לידל
דוד רוקח: בליל־קיץ בתל־אביב

בנות־בלעטער

״ – אַלע אין אַקטיוון דינסט
פייגל אייבישיץ: מיר טאָרן נישט פאַרשווייגן
רבקה גאַנשאַל: אונדזער קולטור־אַרבעט
שיינדל זאַקהיים: לעבן אין בנות
רחל בת טובים: אחדות אין בנות
בינא גוטפריינד: נישט שיין, פאַר זיך אַליין
משה יאַקובזאָן: גרויסע בית־יעקב פאַרזאַמלונג אין תל־אביב
באַריכטן, ידיעות און מודעות.

די יוגנט פארן אגודיזם!

די פנסי' הגדולה ווערט גירופן אָנהייב יאָר צ"ז קיין ירושלים, קומט אָן די בשורה פון לאָנדאָן, די אַגודיסטישע וועלט איז טיף גירירט, אַגודיסטישע הערצער פרייען זיך, ס-גרייט זיך ווידער דאָס תורה-פאָלק צו אַ גרויסן היסטאָרישן אַקט, די דערוואַרטונג וועקט און רופט צו חשבון און באַזינונג.

באַלד וועלן זיך די שליחים פון די יראים פון גאַר דער וועלט זיך צונויפקומען און זיך פאַרטראַכטן איבערן שווערן מצב פון כלל-ישראל, זיך באַראַטן ווי אַזוי צו העלפן אונדזער פאָלק אין זיינע מאַטעריעלע און גייסטיקע נויטן. זיכער וועט עס זיין דער מאָמענט פון „אז נדברי יראי ד' איש אל רעהו - ויקשב ד' וישמע" און די האָפנונג שטאַרקט זיך, אַ בעסערער און ליכטיקערער מאָרגן קומט. ביז צו דער צייט, רופט דאָס אַגודיסטישע געוויסן צו זיין וואַך, זיך אַרומזעען ווי מיר האַלטן מיט די אַגודיסטישע פעולות; צי איז דער אַגודיזם שוין אַריין אין לעבן און אויף וויפל מיר זענען נאָך ווייט מיט אונדזערע מעשים פונים גרויסן ציל.

ביי אונדזער יוגנט פילט זיך לעצטנס אַ שטאַרקער דראַנג צו זיין באַוואוסט מיטן רעיון פון דער אַגודה-אידעאָלאָגישע קלאָרקייט, פּראָגראַמאַטישע באַשטימטקייט, שטעלונג און ליניע פון אַגוד'יזם ווילט זיך וויסן. און דאָס איז געזונט.

וואָס איז אַגודיזם? — אַגודיזם איז קודם פאַר אונדז דאָס שענצטע און בעסטע אין לעבן! דאָס גרויסע שליחות פון אַגודת-ישראל אויף ג—טס וועלט איז דאָס גישיכטלעכע שליחות פון אונדזער פאָלק. צו די זעלבע גראַנדיעזע אויפגאַבן, וואָס ס-איז באַרופן דאָס פאָלק-ישראל, אַלס ממלכת כהנים און גוי קדוש, איז אויך באַרופן די אַגודת-ישראל אַלס די אָרגאַניזאַציע פונים תורה-פאָלק. דער נאָמען אַגודת-ישראל איז שוין געהייליקט ביי די געטרייעסטע זין און טעכטער פון יידישן פאָלק. אַ גאַנץ דור איז אָנגעגליט מיט דער טיפער תשוקה און נשמה-באַגער צו זעען אויפגעלעבט, דערוואַכט און אויסגעבויט אַ שטאַרקע לעבעדיק-קרעפטיקע כנסת-ישראל.

דאָס אַגודה-פּראָגראַם, די תורה, קען ביישטיין אַלע אויפטרייסלונגען און מהומות וואָס די שטורמישסטע צייטן קענען אַרויסברענגען; דער אַגודיזם ברעכט זיך דורך אַ וועג צווישן די ענגסטע מחיצות, צווישן הימל-הויכע שפּיציקע בערג און טיף-געזונקענע טאָלן — דער דרך-המלך, ג-טס וועלט-פּלאַן אונטערליגט נישט די פיזישע און טבעדיקע כוחות. אַגודת-ישראל האָט פאַר זיך דאָס אייביקע יידישע פאָלקס-פּראָגראַם. אויף אַלע שאלות געפינט אַגודת ישראל דעם ענטפער אין זיין לעבנס-ספר. די חוקי-התורה אייניציק-אַליין צייכענען אָן די ריכט-ליניעס פון איר פּאָליטיק, ווירטשאַפט, דערציאונג, האַנדלונג פאַרן יחיד ווי פאַרן גאַנצן צבור.

אַגודת-ישראל אַלס רעיון דאַרף מען וויסן האָט אַ פיל גרעסערן פאַרנעם און ציל, ווי ס-זענען דערוויל אירע אָפיציעלע מעשים. די טעטיקייט פון דער אַגודה אַלס אָרגאַניזאַציע איז לפי-ערך נאָך שוואַך און קליין לגבי דעם געוואַלטיקן היסטאָרישן שליחות, וואָס זי האָט אויסצופירן. די תורה-געטרייע יידישע מאַסן אַליין, זענען נאָך ווייט-נישט געשטיגן צו דער מדרגה, דעם אַגודיזם אָפּצוגעבן די ריזיקע כוחות וואָס זענען אים נייטיק. דער שטן טאַנצט נאָך געניוג ווילד צווישן חרדישן כלל. דאָס וואָס טויזנטער יראים זענען נאָך נישט אַריין בפועל אין דער אַגודיסטישער מחנה, איז אַ סימן פון ירידה און קריזיס און אַ געזונטער כלל-הכרה פון ג-טס פאָלק. דאָס לעצטע שטערט זייער שטאַרק אינים דערגרייכן דעם ערשטן פונקט פונים אַגודה-סטאַטוט, אַז די שומרי-תורה זאָלן קענען אומאָפּהענגיק און זעלבסטשטענדיק פון דריגין און דרויסן, אַלע יידישע פראַגן רעגולירן לויט די חוקי התורה.

אויף אַלע געביטן האָט אַגודת-ישראל שוין געמאַכט דרייסטע התחלות. דער רוף פון אַגודיזם צום יידישן פאָלק צו שאַפן אַן-איינהייטלעכן צענטער אַרום דער תורה-פאָן, בכדי אַזוי אַרום אויפצובויען אַ געזונטע כנסת-ישראל רייפט כסדר און דרינגט אַריין בהדרגה אין דער יידישער וועלט. דער ציוניזם האָט אַרויפגעפירט אויף דער עפנטלעכער אַרענע אַ געפעלטשטע יידישע נאַציע און באַקומען דעם מאַנדאַט איבער פּאַלעסטינא. דער אַגודיזם האָט שוין באַוויזן דעם ציוניזם שטאַרק צו באַקעמפן און זיין פאַלשע שיטה אַוועקצושטעלן אין אַ קלאָר ליכט. דער קאַמף פון אַגודיזם מיטן ציוניזם ענדיקט זיך אָבער נישט מיט קיין נצחון, ווען ס-וועט זיין בלויז אַ ווערטער-קאַמף. אויף צו שאַפן די אמתע נאַציאָנאַלע תורה-היים אין ארץ-ישראל, אַלס צענטער פון די גלותדיקע תורה-היימען, מוזן זיין מעשים. וואָס זאָלן זיך אָנזעען אינים הייליקן לאַנד. מיר מוזן איינעמען דאָס תורה-לאַנד פאַרן תורה-פאָלק, און דאָס קען געשען נאָר דעמאָלט ווען מיר וועלן אין ארץ-ישראל ווערן אַן-אַקטיווער טעטיקער כוח.

אַגודת-ישראל האָט שוין ביז היינט אַ סך געגעבן — אָבער קוים ערשט אַ קליינע התחלה איז עס, פון דעם גראַנדיעזן בנין, וואָס דאַרף אויפגעבויט ווערן דורך די טרעגער פון איר הויכן אידעאַל.

ווער זאָלן זיין די בויער? ווער זאָל דאָס זאַמלען די כוחות און אומאויפהערליך לייגן ציגל צו ציגל צום וואונדער-בנין פון דער אמתער כנסת-ישראל? אַזאַ פאָלק-באַוועגונג דאַרף דאָך האָבן העלדישע פּיאָנערן — ווער זאָלן זיי זיין?

די יוגנט! די יוגנט, וואָס לערנט, לעבט און ווירקט שוין יעצט אין זייערע געשלאָסענע קאַמערלעך פונים אַגודיזם, דאַרף שטאַלץ זיין אויפן אַגודיסטישן נאָמען, געפינען גליק און פרייד אינים גייסט-לעבן פון תורה און יראה, אין יעדן טאָט פאַרן אַגודיזם זיך זעען אַלס מיטבויער, אויפריכטער און באַנייער פון אונדזער געפּלאָגט און גירודפט פאָלק.

די יוגנט מוז טראָגן אין איר האַרץ דאָס פייער פון מסירת-נפש פאַרן אַגודיסטישן געדאַנק, אַרבייטן איבער זיך צו זיין אַ מוסטער מיט אַ שיין הייליק, שטיל יידיש לעבן, זיך דערציען מיט איידעלע מידות, כדי ראוי צו זיין דעם היסטאָרישן צוקונפט-פּלאַן פון אַגודת-ישראל אין לעבן צו פאַרווירקלעכן.

די פירער און פירערנס פון אונדזער יוגנט, די ערלעכע, אויפריכטיקע און אידעאַלע, וואָס פילן אויף זיך דאָס הויכע שליחות, וואָס איז זיי אָנפאַרטרויט, דאַרפן אין דעם פלאַנטער פון דער צייט, נישט פאַלן פון מוט, זיך נישט לאָזן אָפּשוואַכן פון קיין שום סיבה און מניעה, נאָר פאַרקערט, אויפקלערן, רייף-מאַכן און אידעאַליזירן פאַר אונדזער גרויסן אמת יעדן איינעם. אין דער געפראָרענער סביבה אַרייַנברענגען וואַרימקייט, אין דער אומגלייביקער אַטמאָספער משפיע זיין מיט ריינער אמונה, אין דעם פינצטערן חלל אָנצינדן דאָס ליכט פון עכטן בטחון, אין דעם וויר-וואַר פון עגאָאיזם און פּערזענלעכע חשבונות אויפהייבן העכער דאָס אידעאישע געוויסן און אחריות פאַרן כלל.

אַגודת-ישראל שטיצט זיך אין גאַנצן אויף דער יוגנט, און זאָלן די יונגע מענטשן וואָס דער אַגודיזם האָט זיי שוין אַ סך געגעבן, זיך אַליין, די אייגענע יידישע נשמה, זאָלן זיי באַווייזן ווי צוגעבונדן זיי זענען צום אַגודיסטישן רעיון.

א"ג פרידנזאָן.

די חלומות פון ספר בראשית

פון **הרב ב—ן שמן**

האַלטנדיק שוין ביים סיום פון ספר בראשית, סאָלט אונדזער אויפמערקזאַמקייט אויף די פאַרשידענע חלום-דערציילונגען, וואָס ווערן דערמאַנט אין בראשית און נישט-ווילנדיק שטעלט זיך ביי אונדז די פראַגע: וואָס איז חלום? ווער שאַפט אים? וואו ליגט זיין סודותפולער כוח?

שוין דאָס אַליין, וואָס די תורה דערציילט וועגן אַ חלום-דערשיינונג, איז דער געניגנדיקסטער מאָטיוו און אָנרעגונג צו פאַרטראַכטונג איבער זיין מהות און אַלע זיינע באַגלייט-דערשיינונגען. פון דעם דרינגען מיר, אַז חלום איז עפּיס וועזנטלעכס. ער קלערט אויף און מאַכט קלאָר. מיר מוזן זאָגן, אַז דאָס חלום-בילד פאַרמאָגט אין זיך געוויסע רעאַלע שטריכן. אַ שטראַל איבער דער צוקונפט, אָדער אַנטהילונג פון דער פאַרגאַנגענהייט. דאָס איז דער מאָסגעבנדיקסטער באַווייז, אַז מיט דער חלומות-וועלט מוז מען זיך רעכענען. מע קען זי נישט אין גאַנצן באַגאַטעליזירן און פאַר פאַלש און אומווערטיק באַטראַכטן.

עס קענען דעריבער נישט קומען אין באַטראַכט די אָפּשפּאַטנדיקע מיינונגען וועגן חלום פון אַ געוויסן פילאָזאָף: אַז דאָס איז דער „שגעון" פון מיושבדיקן. דער אונטערשיד איז נאָר דער: ביים משוגינים שפּילט ער בייטאָג און ביים מיושבדיקן ביי נאַכט.

ניין. אַזאַ באַהויפּטונג איז דורכאויס פאַלש און נישט אויסגעהאַלטן. פאַלש איז אויך די מיינונג פון די, וואָס ווילן באַהויפּטן, אַז חלום איז אַ פאַנטאַזיע-שפּיל, די פלאַכע און אויבערפלעכלעכע געדאַנקען, וואָס דריקן זיך אויס בילדלעך אין דער נאַכט-פאַנטאַזיע: חלום.

ערשטנס, קומט דער כוח פון פאַנטאַזיע נאָר דורך קאָנצענטרירונג און אָנשטרענגונג פון געדאַנק איבער אַ געוויסן ענין, נאָך וועלכן עס קען זיך נאָר שאַפן אַ מאָמענטאַל, שוואַך אומזיכטיק מטושטשדיק בילד און אויך דאָס פאַרשווינדט באַלד, לאָזט נישט איבער נאָך זיך דעם מינדסטן שפּור. דער פולסטער קאָנטראַסט איז דער חלום. ער שיינט אויף אַליין, אָן דעם מינדסטן קאָנטאַקט מיטן רצון, לויפט אין אומפאָרויסגעזעענע ריכטונגען און אַלץ אַליין, לויט זיין אייגענער אויסרעכענונג און דערצו איז די פאַרשטעלונג אַזוי קלאָר און שאַרף אַזוי לעבנס-פול און דייטלעך, אַז עס אונטערשיידט זיך גאָרנישט פון דער וועלט, פון ווירקלעכקייט. אַ פרישע לעבנס-וועלט. אַלץ געניי נאָכקאָפּירט, נאָר נישט רעאַל. דער רייכער זינקט אין אָרעמקייט און דער אָרעמער. פאַרנעמט דעם טיפן מאַגנאַטישן פאָטעל, די קיניגלעכע שלעסער. דער טרויעריקער און פאַרוויטיקטער לאַכט און דער פריילעכער, טאַנצנדיקער — וויינט. אַלץ קאַפּויער, איבערגעדרייט.

עס געפינט זיך אין די חז"ל אַן-אינטערעסאַנטע, כאַראַקטעריסטישע שילדערונג וועגן חלום אין פאָרעם פון אַ וויכוח, צווישן „בעל הצלחה" און „בעל חלום".

דער „בעל הצלחה" פרעגט:

ווי קענסטו אַזאַ גרויס אַכזריות באַווייזן און מיט אַזוי פיל גרויזאַמקייטן פאַרטרעטן? ביינאַכט ווייזטו דעם מענטש די גרעסטע רייכטימער, שלעסער און פּאַלאַצן זענען זיין אייגנטום. ער איז דער הערשער, ער איז דער וואָרט-זאָגער, אַלץ ער. ער געפינט זיך גוט אין דער פּאָזיציע, און שנעל לעבט ער זיך אין איר איין און מיטן פרי-מאָרגן קומט די אַנטוישונג — חלום. אַ ווייטיק באַזעצט זיין האַרץ, ער פילט זיך יעצט נאָך אומגליקלעכער און עלנטער. ער וואָלט גערן געוואָלט, אַז דער שלאָף זאָל זיין חוני המעגלס זיבעציק-יעריקער שלאָף, און איבער דער גאַנצער צייט אויסגעשפּרייט די גליק-פליגל פון חלום, אָבער דאָס ליכט פון טאָג האָט אים דאָס אומגליק געבראַנגט...

און דו ביסט בעסער? — פרעגט צוריק דער „בעל חלום" — דורכן גאַנצן לעבן פון מענטש האַלטסטו איהם אין איין רייצן מיט דיין צו-בער-קראַפט — גליק. ער האַנדלט און וואַנדלט, ווייסט פון קיין רו. טאָג און נאַכט איז ער איינגעשפּאַנט אין דיין הצלחה-וואָגן און מיט דיין כישוף-כוח טרייבסטו אים אין אומענדלעכקייטן און צום סוף — טרויעריק ביז גאָר. דער בילאַנס-ווייזער פון לעבן ווייזט: באַנקראָט, אונטערגאַנג, קאַפּיטולאַציע. וואו ביסטו דעמאָלט? הקיצור, דו ביסט דער חלום פון טאָג, איך — פון נאַכט. דאָס גאַנצע לעבן איז איין גרויסער חלום מיט גרעסערע און קלענערע בילדער פון אילוזיעס און מאָמענטאַלע פאַרגניגנס. און דער סך-הכל פון די אַלע גאָרנישטן רופט זיך: לעבן.

צווייטנס, ווען מיר וועלן אָפילו אָננעמען, אַז חלום איז נישט מער ווי פאַנטאַזיע און אַלס נאַכט-פאַנטאַזיע, ווען דער געדאַנק איז רואיקער און קאָנצענטרירטער, נישט וועהרנדיק גישטערט פון עולם המציאות, איז זיין שאַפונגס-קרייז שטאַרקער און ברייטער, ווי די טאָג-פאַנטאַזיע, דורך וועלכער ס-ווערט דערמעגלעכט די שאַפונג פון חלום-בילד — וואָלט עס העכסטנס געקענט זיין אַ לעזונג פאַר דעם סאָרט נאַריש, גאָרנישט-זאָגנדיקע אַבסורדן-חלומות. אָבער צי וואָרפט עס דאָס מינדסטע ליכט אויף חלומות, וואָס זאָגן עתידות? אויף דעם אָרט חלומות פון כמ־ בראשית?

ניין. בשום אופן נישט.

ביי די חז"ל געפינען זיך אומציילעכע מאָל דערציילונגען און דערקלערונגען וועגן חלום, און חלומות. בכלל ווייזט זיך אויס, אַז אין יענע צייטן איז מען אין דער ווירקלעכקייט פון חלום געווען שטאַרק איבערצייגט. אַזוי, אַז עס זענען געווען מענטשן, וואָס זייער באַרוף איז געווען „פּתרון חלומות". אין ירושלים אַליין זענען געווען פיער-און-צוואַנציק ספּעציעלע פּותרי-חלומות (ברכות נ"ה). עס איז דעריבער אינטערעסאַנט צו וויסן די מסקנות חז"ל וועגן חלומות וועלכע זענען אויך פאַרשידענע:

חלומות זענען פאַלש (דאָרט), חלומות מאַכן נישט בעסער און נישט ערגער (הוריות י"ב), דער חלום ווייזט דעם מענטש ביינאַכט, דאָס, וואָס ער דענקט בייטאָג (ברכות נ"ה), אַלע חלומות גייען נאָך דעם מויל (דאָרט). לויט אונדזער אויפפאַסונג אין דעם לעצטן מאמר איז, אַז דער חלום פאַר זיך אַליין איז נאָך נישט פאַרענדיקט, ער איז נאָך אָפּהענגיק אין באַשייד פון חלום, וועלכער דעצידירט איבער זיין אויסגאַנג.

אַנדערש ווערט דער מאמר קאָמענטירט דורך איינעם פון די גרויסע מפרשים, וועלכער זאָגט, אַז אַלע חלומות גייען נאָך דעם מויל, נישט פון פּותר, נאָר פון חולם, נישט פון באַשייד, נאָר פון עסן. לויט אים איז די כוונה פון מאמר, אַז דער חלום פון מענטש איז אָפּהענגיק לויט דעם אָרט עסנוואַרג, וואָס ער האָט געגעסן פאַרן שלאָפן. — וויל, ווי באַוואוסט, קומט דער שלאָף פון דער פאַרע-רויש, וואָס גייט אויף צום קאָפּ נאָכן עסן. האָט ער געגעסן גראָבע מאכלים, ברענגט זייער פאַרע-רויש נידריקע, בייזע און שרעקונגס-פולע חלומות. איז דאָס עסן געווען איידל, דעליקאַט, קומט פון זייער רויש שיינע, רואיקע און גוטע חלומות. דעריבער, דער פּותר חלום, איידער ער האָט באַשייט דעם חלום, האָט ער זיך געניי אינפאָרמירט איבער די עסנס פון חולם און לויט דעם אַרויסגעטראָגן דעם פּתרון.

אַ טייל פילאָזאָפן ווילן באַהויפּטן, אַז חלום איז דער מוסר-זאָגער פון מענטש, דער שפּיגל פון זיין לעבן. דער חלום וויקלט אויף די אַלע לבושים, אין וועלכע דער מענטש וויל זיך פאַרקליידן ביי טאָג און ווייזט אים זיין גייסטיק-מאָראַלישן מצב נאַקיט, אָן פאַרפאַרבונג. דער חלום פאָטאָגראַפירט אים אָפּ געניי, ווי ער איז, זיין כאַראַקטער, זיינע אייגנשאַפטן און אינסטינקטן. שטייט דער מענטש אין דער ווירקלעכקייט הויך אין מאָראַל און אין גייסט, וועט ער דער זעלבער אַרויסקומען אין חלום. אויך דאָרט וועט ער נישט איבערשרייטן די געזעצן. איז ער אָבער אַריבער זיינע גרעניצן, שטייט ווייט פון מאָראַל און גייסט און דאָך וויל ער זיך זעלבסט פאַרדעקן און נישט אָנערקענען זיך אין דעם מצב — דאָ דעקט אים אויף דער חלום זיין אמתדיק בילד, ווייזט אים זיינע מידות אין ליכט פון דער ווירקלעכקייט. עס טיילט זיך דעמאָלט אויס זיין מהות, אין זיינע אמתדיקע פאַרבן.

לעצטנס איז אויך פּאָפּולער געוואָרן פּראָפ. פרוידס חלום-טעאָריע, וועלכע באַהויפּטי, אַז דער חלום איז דער בעסטער פריינט פון מענטש. באַפרידיקט אים און זעטיקט אַלע זיינע פאַרלאַנגען, וועלכע זענען בייטאָג נישט דערפילט געוואָרן, ביינאַכט צו געניסן פון פולן בעכער חלום-גליק. דאָס איז אויך די סיבה פון די פאַרשידענע סימבאָלן און אַלגאָריעס, וועלכע באַגלייטן אָפט דעם חלום. וויל פונקט ווי בייטאָג ראַנגלען זיך אין מענטש צוויי כוחות: גוטס און שלעכטס, יצר-טוב און יצר-הרע. דער לעצטער דערוועקט אין מענטש נידריקע אינסטינקטן און פאַרשידענע ליידנשאַפטלעכע אייגנשאַפטן, וועלכע ווערן אָבער נישט פאַרווירקלעכט דורך דעם יצר-טוב, וואָס זעט אין דעם דעם קעגנזאַץ פון מאָראַל, גוטקייט, און גייסטיקייט. דאָס זעלבע איז אויך ביי נאַכט. און בכדי דער קריטישער כוח פון יצר-טוב, וואָס הערשט אין דער חלום-וועלט, זאָל נישט עמפינדן דאָס דעמאָראַליזירטע, אָדער נישט-פּאַסיקע פון דעם חלום-אַקט, אַלס פאַרזעצונג פון געדאַנקען-גאַנג פון בייטאָג, פאַרקליידיט ער עס אין סימבאָלן, פאַרשלייערט זיין ווירקלעכן פּרצוף, און אַזוי-אַרום ווערט דערפילט זיין שטרעבונג און רצון פון בייטאָג.

אַלבער לאַנדער

אין אַ באַזונדערער וועלט.

די שיפן, וועלכע פאַרקערן צווישן קאַלע און דאָור הייסן „וואַליזיס". איך פאָר טאַקי מיט איינער פון די דאָזיקע „וואַליזיס".

זי ווייזט אויס צו זיין גוט איינגיאָרדנט און ס'הערשט אין זיר. אָרדינונג. אין דער אונטערשטער אָפּטיילונג איז געשטאַנען אַ לאַנגע ריי פון רייזנדיקע, וועלכע האָבן געהאַלטן זייערע פּעסער צווישן די פינגער און האָבן געוואַרט זיך פאַרצושטעלן פאַר דער פּאָליציי. אַנדערע פאַרזאַמלען זיך פונקט פיניף אַ זייגער ביי דער טיר. די טרעפּ זענען געווען באַלאַגערט פון באַזאָרגטע גע־מיטער: ווי אַזוי וועט זיך דער ים אויפפירן? מע זאָל אַרונטערגיין ביז צום באָדן פון דער „וואַליזע", אָדער אַרויפגיין אויף דער דעק? די שיף-דעק האָט ענדלעך מנצח געווען און דער עולם שטראָמט אַרויף אויבן.

דאָ איז געווען אַ גרויסער געפּעק-פּאַראַד.

די שיף, וועלכע איז ביז יעצט געווען שטום, האָט אָנגעהויבן צו רעדן. די צעטלען, וועלכע זענען אויפגעקלעבט אויף די רייזע-טאַשן און וואַליזיס באַ־ריכטן פון רייזיס און פּאַסירונגען. ס'איז פון זיי אַרויסגעגאַנגען אַ מאַגישע ווירקונג. די שעכעריזאַדע וואָלט נישט געקענט אַזוי פיל דערציילן. אַ בילד פון פאַרטענאָן איז מודיע, אַז די באַטרעפנדיקע קומט פון אַטן. זי האָט געמאַכט אַ סטאַציע אין אַ האָטעל „פּאַלאַס" אין רוים און דאַן אין „אַלבערגאָ" אין פלאָרענץ. די וואַליזע דערנעבן, ווייזט אויס צו זיין אַן־אומזיכערע וואַנ־דערן: האָט זי נישט געביטן דריי מאָל דעם האָטעל אין קאַיראָ? אַ גאַנץ קליינע רייזע-טאַש קומט פון בריזבאַן און האָט אויפן וועג אָנגעטרעטן אין קאָלאָמבאָ. אַ סך זענען געווען אין אינדיע. די בילדער פון די האָטעלן אין באָמביי זענען שענער, ווי די פון קאַלקוטאַ. אין אַ ווינקל בענקט איינע נעבעך צוריק קיין ביסקראַ; מע האָט איר אויפגעקלעבט אַ פּאַלמע. מענטשן און סאַן ראַפאַעל שיקן, ערך, צוואַנציק ווידער אַהיים. אויך די שווייץ אַזוי פיל. אָבער אויך די זון און דער שניי פון אַנדערע לענדער, וועלכע האָבן זיך איינגע־קריצט אין די לעדערנע וואַליזיס, מאַכן דורך מעלאַנכאָליש די ים-רייזע איבער דעם קאַנאַל לאַ-מאַנש.

פּלוצים, בשעת איך באַטראַכט אַזוי די וואַנדערנדיקע געפּעק, וועלכע קערן

• • •

ווילנדיק אַנאַליזירן און באַטראַכטן די חלומות פון בראשית: 1) חלום פון אבימלך וועגן שרה, 2) פון יעקב מיטן סולם, 3) פון יעקב וועגן די שאָף, 4) פון לבן וועגן יעקב, 5) פון יוסף וועגן זיינע ברידער, 6) פון שר המשקים, 7) פון שר האופים, 8) פון פרעה — פּאַלט קיין איינער נישט אַרונטער די אויבן-דערמאָנטע טעאָריעס און אויספירונגען וועגן חלום, וועלכע גילטן נאָר אַלס אויפקלערונג פאַר אַבסורדאַלע דורכשניטס-חלומות. סימבאָלישע אָדער דייטלעכע, אָבער יעדנפאַלס נישט נבואהשע, וועלכע שטעלן מיט זיך פאָר אַ הימלישע שליחות, אַ העכערע מיסיע, וואָס קומט צום אויסדרוק דורך חלום, דעם שליסל פון זייער לעזונג קענען מיר געפינען נאָר אין די ווייטערדיקע אויפקלערונגען פון די חז"ל:

„חלום ווייזט דעם מענטש די צוקונפט" (חולין צ"ב), „חלום איז אַ זעכציקס-טייל פון נבואה" (ברכות נ"ז), „פאַראַן חלומות דורך מלאכים און שדים, די ערשטע זענען אמתע און די צווייטע שקרדיקע, פאַרפּירערישע" (דאָרט).

דער רמב"ם רעכנט אויס צווישן די עלף נבואה-מדריגות, פיר, וואָס קומען אין חלום: 1) אַ חלום פון עתיד, מיט זיין באַשיידונג, 2) ער הערט אין חלום ווערטער און ווייס נישט פון וועמען, 3) זעט ווער עס רעדט די ווערטער, 4) אין חלום איז ער איבערצייגט, אַז די שכינה רעדט צו אים. (מורה נבוכים ח"ב).

מיר קומען אַלזאָ צום אויספיר, אַז אַלע אַכט חלומות זענען נבואהשע דערשיי־נונגען, דער חילוק איז נאָר דער: די ערשטע פיר זענען אין אַ גרעסערע מדריגה, דייטלעך און קלאָר. (צו לבן און אבימלך איז אויך געקומען די נבואה צוליב יצחק און יעקב, ווי עס קלערן אויף די מפרשי התורה). דער חלום-נבואה פון יעקב מיטן סולם ווערט געשטעלט, לויט די חז"ל, אין גאָר אַ הויכער מדריגה, גלייך צו דער נבואה פון אברהם אין זיין „מחזה" — די איבעריקע פיר זענען אויך אַן־אָפּצווייג פון נבואה. אַ שוואַכערע מדריגה, סימבאָליש און פאַרשלייערט, אָבער דאָך אַ נבואה טייל. אַ הימלישער ווינק, וואָס איז געקומען צוליב יעקב און יוסף, די ג—טלעכע באַשטימונג פאַר די יידן.

צוריק קיין ענגלאַנד, טויכט אויף צווישן זיי אַ באַזונדער געשטאַלט.

ווייס אין איר זענען בלויז געווען די זאָקן; אַלץ אַנדערע שוואַרץ. דער קאַפּע־לוש איז, ווען זיין פּלוש איז נאָך געווען יונג, געווען שטייף; איצט איז ער ווייך. דער דאָזיקער אויסגעפּראָוואָטער רייזע-חבר איז דאָך געווען אַן־אייראָפּע־איש מלבוש, — דאָס איינציקע!

די ענגלענדער האָבן אים נייגעריק נאָכגעקוקט. ער האָט זיך געדרייט, נישט קימערנדיק זיך וועגן דער סביבה.

דאָס איז געווען אַ ייד.

פון וואַנען איז ער געקומען? פון אַ געטאָ. ער געהער צו יענע מיליאָנען מענטשן, וועלכע לעבן לויט דער תורה, וועלכע ג—ט האָט געגעבן משהן אויפן הר סיני. זיי געהערן זייער איינציקן ג—ט. נאָר דורך די מענטשן זענען זיי געוואָרן פּוילישע, רומענישע, רוסישע, אונגאַרישע שטאָאַט-בירגער.

דער לבוש, אין וועלכן ער איז אַהער געקומען, האָט אים געקענט גאַנץ לייכט פאַרטרעטן אַ פּאַס: וואַרשיינלעך קומט ער פון גאַליציע, ער איז זיכער אַ רב.

ס'דויערט נישט לאַנג און די שיף האָט אויסגעשיט איר פאַרמעגן אויפן ברעג פון דאָווער. איך האַלט מיך נעבן דעם הייליקן מאַן. מיט אַ קופער פון גע־חיינטלעכסטן האָלץ, איז ער נאָכגעגאַנגען דעם עולם. אַ פּאָליציי-מאַן מיט אַ היטל ווי מינערווע — שמייכלט, ווען ער באַמערקט אים. דער ייד גייט ווייטער. באַלד זענען מיר פאַר די בענק פון די צאָל-באַאַמטע. ער שטעלט אַוועק דעם קאַסטן. פאַר וואָס דויערט עס אַזוי לאַנג, ביז מע לאָזט אים אויספּאַקן זיין קרעמל? ענדלעך קומט אויף אים די ריי.

אין דעם אויגנבליק דערוועקט זיך אין מיר, און דאָס צום ערשטן מאָל אין מיין לעבן, אַ געפיל, לערך, פון אַ צאָל-באַאַמטן — דער קאַסטן גיט אַרויס זיינע סודות.

פון פריערדיקע באַזוכן אין אייראָפּעאישע סינאַגאָגעס, ווייס איך שוין, אַז דער ווייסער שאַל מיט שוואַרצע פּאַסן איז אַ טלית און דאָס דערנעבן — תפילין, וועלכע יעדער פרומער ייד טוט אָן יעדן אין דער פרי ביים דאַווענען.

נאָך דעם, ווי די רעוויזיע האָט זיך געענדיקט, איז דער רבי אַרויסגעגאַנגען אויפן באַן-פּעראָן.

ער לאָזט דעם פּולמאַן רואיק אַוועקפאָרן און צען מינוט שפּעטער, זעצט ער זיך אַריין אין צוג פון די פאַרנונפטיקע מענטשן.

נאַטירלעך, פאַרנעם איך אַ פּלאַץ אַ קעגן אים.

איך האָב דאָס נישט געטון צוליב אַ פּלוצימדיקן קאַפּריז. דער דאָזיקער מאַן איז מיר גראָד פונקט גוט אַ קעגן-געקומען. דאָס מאָל פאָר איך נישט, כדי צו מאַכן אַ רייזע אַרום דער וועלט, נאָר — אַרום די יידן און צו־ערשט האָב איך געוואָלט באַערן מיט אַ באַזוך ווייטשאַפּעל (דער יידישער קוואַרטאַל אין לאָנדאָן).

איך האָב געוואָלט באַזוכן פּראָג, מונקאַטש, אָראַדעאַ-מאַרע, קעשעניעוו, טשערנאָוויץ, לעמבערג, קראָקע, וואַרשע, ווילנע, לאָדז, עגיפּטן, פּאַלעסטינע. איך האָב געוואָלט דורכרייזן פון די קאַרפּאַטן, ביז הר-היתים, פון דער ווייסל ביז צום ים-כנרת; פון די רבים, ביז צום בירגערמייסטער פון תּל-אָביב; פון זעקס-און-דרייסיק גראַד פראָסט, וועלכע די מיטליידס-לאָזע ציימונגען זאָגן פאָרויס פאַר טשעכאָסלאָוואַקיי, ביז צו דער גרויסער היץ, וועלכע דער אָריענט־באַזוכער באַקומט יעדעס יאָר שוין אין מאַי.

אָבער דעם אָנהייב מוז איך מאַכן מיט לאָנדאָן.

פאַרוואָס?

ווייל ענגלאַנד האָט מיט אַ פופצן יאָר צוריק די יידן — מער-ווייניק — די זעלבע ווערטער געזאָגט, ווי זיי האָבן פאַרנומען — פאַר עטוואָס אַ לענגערער צייט — אויפן באַרג חורב: „איך האָב באַשלאָסן אייך אַרויסצופירן פון דער אונטערדריקונג פון מצרים און אייך אַריינברענגען אין לאַנד פון כנענים, חתיים, וכו', אין אַ לאַנד, וואו ס'פליסט מילך און האָניק".

לאָרד באַלפור האָט זיך נישט אַזוי גענוי אויסגעדרוקט. ער האָט געזאָגט: „הערט יידן! ענגלאַנד, וואָס איז גירירט פון אייער עלנט און — איז בשום אופן נישט גענייגט צו לאָזן אַן־אַנדער גרויס פאָלק צו באַהערשן דעם ברעג פון סועץ-קאַנאַל — האָט באַשלאָסן אייך צו שיקן קיין פּאַלעסטינע, אין אַ לאַנד, וועלכעס זאָל דאַן אים (ענגלאַנד) אַ ז... אייך צופאַלן".

ג—ט האָט געגעבן גלייכצייטיק פּאַלעסטינע און טראַנסיאָרדאַניען. לאָרד באַלפור האָט טראַנסיאָרדאַניען פאַר זיך איבערגעלאָזט.

•

דער צוג לויפט. מיין רב דרימלט אַ ביסל. זיין קאַפּעלוש האָט זיך עטוואָס אַראָפּגערוקט און ס'האָט אַרויסגעקוקט דאָס קאַפּל.

אין כאַטהאַם האָט ער ווידער געעפנט די אויגן. זיי זענען זייער שיין. אויב ער איז געקומען פון גאַליציען, זענען זיי — די אויגן — געקומען פון פיל ווייטער. דער אָריענט וואוינט נאָך אין זיי.

דער פּוילישער בירגער נעמט אַרויס אַ תלמוד-באַנד פונעם האָלץ-קעסטל און פאַרטיפט זיך אין אים.

די ענגלענדער, וועלכע שפּאַצירן אין קאָרידאָר, וואַרפן אַ בייזן בליק אויף דעם דאָזיקן רייזנדיקן. מע קען געהערן צו אַ פאָלק פון וועלט-רייזנדיקע און האָבן דאָך נישט אַלץ געזען. פאַר אַלעמען שאָקירט זיי די פּאות.

באַלד ווערט דער רב די אַטראַקציע פונים וואַגאָן. די, וועלכע האָבן אים צו־ערשט אַנטדעקט, מאַכן זייערע שכנים אויפמערקזאַם אויף אים. כסדר גייען נייגעריקע מיט — ווי ווייט מעגלעך — גלייכגילטיקסטע בליקן, אַהין און צוריק פאַר אונדזער אָפּטייל. אַ געוויינטלעכער בן-דור וואָלט אויפגעשטאַ־נען און זיי געפרעגט: „וואָס פאַרלאַנגט איר, דזשענטעלמען?" קען מען אָבער, ווען מ'איז פאַרטיפט — דורך באַזונדערע דרוק-אותיות — אין הייליקע גע־דאַנקען, אין זין האָבן די נאַרישקייטן פון מענטשלעכע באַשעפענישן? רואיק האָט זיך דער רב איבערגעגעבן זיינע העברעאישע ווערטער. זיינע ליפּן באַ־וועגן זיך שטיל.

•

לאָנדאָן. דער רב דערוואַכט. צוויי מענער אין אייראָפּעאישער קליידונג באַגריסן אים, נישט אַראָפּנעמענדיק די היטן. אַלע דריי הייבן אָן אַ שמועס, אין וועלכן ס'באַטייליקן זיך, נאַטירלעך, זייערע קערפּער. אויטאָמאַטיש באַ־גלייטן זייערע הענט די סקיצן פון זייערע געדאַנקען. די הענט זענען די אַקצענטן פון אַ ייד. די יידן נייטיקן זיך אין די הענט צום רעדן, פונקט ווי אין דער צונג. ווען ס'פעלט איינעם אַ האַנט — וואָלט ער געווען האַלב שטום.

די טאַקסאָוואָקיס גייען זיי נישט אָן. זיי פאַרלאָזן דעם וואָקזאַל און גייען צו פוס.

איינער פון די אייראָפּעאיש-געקליידעטע טראָגט דאָס קעסטל. דער רב האַלט אונטערן אָרעם די גמרא. דער דריטער צייכנט מיט דער האַנט אַראָבעסקן אין חלל פון דער נאַכט.

באַלד בלייבן זיי אַלע שטיין. מע דאַרף נישט זיין קיין דעטעקטיוו, כדי צו אַנטדעקן, אַז זיי וואַרטן אויף אַן־אויטאָבוס. דער לאָנדאָנער עולם האָט אַ ביסל געשמייכלט איבער זיי. דאַן האָט זיך באַוויזן דער אויטאָבוס. מע זעצט זיך אַריין.

וואוהין וועלן מיך די יידן פירן? איך אַנטדעק פּיקאַדילי, כ־וע, ווי מיר פאָרן דורך דעם אָנהייב פונים טייך-ברעג, דאַן — דאַכט זיך מיר — מ'פּאַסירט די סיטי. דער שמועס איז געגאַנגען שנעלער ווי דער אויטאָבוס און איז אויך נישט שטיין געבליבן, ווען דער לעצטער האָט זיך פאַרהאַלטן אויף אַ סטאַציע.

דאַן האָט זיך די נסיעה געענדיקט. פאַר אַ גאָר גרויסער געביידע האָבן זיי אויסגעשטיגן. איך בין נישט גאַנץ זיכער, אָבער דאַכט זיך, אַז ס'איז געווען דאָס „לאָנדאָנער שפּיטאָל".

מיר געפינען זיך אין ווייטשעפּל-קוואַרטאַל.

די געגנט איז נישט געווען זייער באַלעבט. איך קען זיי נאָכגיין אָן שוועריקייטן. זיי זענען געגאַנגען דורך דער גאַנצער הויפּט-גאַס, דאַן האָבן זיי זיך פאַרנומען אויף דער סילווער-סטריט און צום סוף אויף דער טשיקסאַנד-סטריט. דאָס איז אַ זייער קליינע, פינצטערע און שמוציקע גאַס. נאָר די טריבע ליכט־לעך פון די קראָמען האָבן געוואָרפן אַ ביסל שיין. אין טויער פונים הויז נומער 15 זענען אַלע דריי פאַרשוווּנדן. דאָס איז געווען אַ שמוציק ציגל-הויז, וועמענס פאַרטער ס'האָט פאַרנומען אַ געפליגל-הענדלער, וועלכער פאַרקויפט שלעכט-געפּליקטע הינער און קאַטשקעס.

— „אויף ווידער-זען מאָרגן!" — האָב איך מיר געזאָגט און פאַרנאָטירט די אַדרעס.

איך גיי צוריק. די מויערן פון די הייזער זענען געווען פייכט. אונטער די שייבן זעט מען פאַמיליעס אַרום אָרימע טישן. איך קום ווידער אַרויס אויף ווייטשעפּל-גאַס. גייענדיק לייען איך די נעמען אויף די שילדן פון די געוועל־בער: גאָלדמאַן, אַפּעלבוים, ליפּאָוויטש, בלום, דיאַמאַנט, ראַפּאַפּאָרט, לעווי, מענדעל, עלצטער, גאָלדבערג, בערלינער, לאַנדוי, איזאַק, ראָזען, דאַווידאָוויטש, ברוין, לעווינשטיין, סאַלאָמאָן, יאַקאָב, איזראַעל...

און דאָס אַלץ אויף איין זייט פון דער גאַס! — יעצט בין איך אין סאַמע מיט פון אַ יידישער סביבה.

פון פראַנצויזיש: ה. ציידמאַן.

הר' פנחס זעליג גליקסמאַן נ"י

(צו זיין 70-יעריקן געבוירן-טאָג)

אונדזער חשובער מיטאַרבעטער ר' פנחס זעליג גליקסמאַן נ"י איז אַלט געוואָרן 70 יאָר. ר' פנחס זעליג איז כלל נישט פרעמד דער שרייבערישער וועלט שוין אַן־ערך 50 יאָר. נאָך פון די פריסטע יוגנט-יאָרן האָט ער זיך שוין אויסגעצייכנט מיט זיין ברייטער ידיעת התורה און צוגלייך אויך קענטעניש פון אַ גרונטגרינדיקער מאָס וועלטלעכער חכמה. די דאָזיקע ידיעות התורה והחכמה האָט ר' פנחס זעליג אויסגענוצט לטובת דער אָרטאָדאָקסישער ליטעראַטור אויף אַ זייער פּראָדוקטיוון אופן. ער האָט פאַרעפנטלעכט פון צייט צו צייט פאַרשידענע מאמרים איבער חכמת היהדות און מחבר געווען אויך באַזונדערע מאָנאָגראַפישע ספרים, ווי: „תפארת אדם", „עיר לאַסק וחכמיה" וכדומה, אויסער אַ ריי ספרים, וואָס ליגן נאָך ביי אים בכתבי-יד. ער האָט זיך אויך באַקאַנט געמאַכט מיט זיינע גילונגינע זאַמלונגען פון תורה-ווערטער, צו־זאַמענגעקליבענע פון פאַרשידענע יידישע ספרים און חכמים און זיי אַרויסגעגעבן אין אַ באַזונדער ספר א. נ. „פון דער סדרה".

באַזונדערס אָבער האָט זיך דער בעל היובל באַקאַנט געמאַכט מיט זיין פאַר־דינסט-פולער אַרבעט ביים מסדר זיין און אַרויסגעבן די טייערע ספרים פון זיין עלטער-זיידן הרה"צ ר' ברוך בענדיט ז"ל. אויף וואָס ער האָט זיך דערוואָרבן די הסכמות פון די גרעסטע גדולים פון דער לעצטער צייט.

מיר ווינטשן דעם חשובן בעל היובל, אַז ער זאָל זוכה זיין נאָך אַ סך לאַנגע יאָר צו אַרבעטן פרוכטבאַר אין זיין ליטעראַרישער אַרבעט מתוך הרחבה לטובת דער אָרטאָדאָקסישער ליטעראַטור און דאָס זאָל זיין זיין שכר בעלמא הדין.

י. אַרי'.

„איבער מחיצות"
ניי לידער-בוך
פון ישראל עמיאַט

דער באַקאַנטער שוו־פּערישער שריפט־שטעלער און דיכטער ישראל עמיאַט האָט אַרויסגעגעבן אַ ניי ביכל לידער. די נייע סעריע לידער ווייזט אויפן גרויסן דיכטערישן טאַלאַנט פון עמיאַטן, וועלכער שטייגט כסדר אין זיין דיכטערישן שאַפן.

אַ גרעסערע רעצענ־זיע קומט.

„דער מענטש און זיין לעבנס-וועג"

דאָס ספרל „דער מענטש און זיין לעבנס-וועג" — שמונה פרקים להרמב"ם — פאַרטייטשט אין יידיש דורך א"מ ראַגאָווי, — איז אומעטום אויפגענומען געוואָרן מיט גרויס אָנערקענונג. אין אַלע בנות-גרופּעס ווערט געלערנט און געלייענט אין דעם ספרל און דאָס איז שטאַרק משפיע אויף די דערציאונג-אַרבעט אין בנות. די, וואָס האָבן נאָך נישט זיך פאַרשאַפט דאָס ספרל, דאַרפן עס גיך טון און וועלן זיכער האָבן הצלחה אין זייער דערציאונג-אַרבעט ביים באַנוצן זיך מיט דעם דאָזיקן חשובן מאַטעריאַל.

די פרויען פון די סאלאנ׳ן

פון ד״ר העשל קלעפפיש

ס־טרעפט אמאל א פארנאכט, און פארטראכסט זיך:

אלע מאל ווען מיר רעדן וועגן אונדזער פ־ויען־באוועגונג, וועגן דער באוועגונג פון דער יידישער פרוי וואס א־ז צוגיבונדן צום פאלק און צו דער טראדיציע, האבן מיר בלויז אויפן זינין די יידישע טעכטער, וואס זענען אויסגיוואקסן אייף דער עכט־יידישער גאס וואס זענען א־ויס אויב נישט פון דער רעליגיעזער, איז לכל הפחות פון דער פאלקסטימלעכער יידישער היים, פון דאשיידינים, מיטלמעסיקן צי אפילו א־ימן הויז.

ווייטער גרייכט נישט אונזער פאנטאזיע.

מיר ווייסן: עס זענין פאראן נאך אנדערע יידישע פרויען. אזעלכע, וואס לעבן אין הייזער, וואס קומין פון פאמיליעס, וועלכע זענין צונויפגיוואקסן מיט דער אויסערלעכער וועלט און פרעמדער קולטור, אזעלכע, וואס גלאנצן אין די סאלאנין, וואס פארקערן אין די אריסטאק־אטישע קרייזן, אין פאר וועלכע מיר האבן טאקי דעם נאמין „סאלאן־דאמין".

מיר האבן זיך שוין צוגיוואוינט: די פרויען פון דער יידישער אריסטאקראטיע קומין נישט צו אונדז. זיי קוקן פון אויבן אראפ אייף די געטא־טעכטער. זיי זאגן, אז ביי אונדז האבן זיי גארנישט וואס צו גיפינין. מיר זעגין ענג און קאנסערוואטיוו, מיר קענין נישט שימערירן מיטן אויסערלעכן פראכט, און דאס פאטאלסטע: מיר זענין נישט קיין „אייראפעער"...

מיט א שמייכל הערן מיר אויס די דאזיקע טענות. מיר ענטפערן צומאל נישט אפ. מיר האלטן, אז עס נישט כדאי. מיר וועלן סיי־ווי גאר נישט מאכן. אויב ס־קומט אזוי שווער אן צו באקעמפן דעם סנאביזם פון אונדזערע היימישע „מאלטשיס" פון די נאלעווקיס, איז זיכער א שאד אנצואיוענדן מי און ענערגיע ביים פרואוון אריינציען אין אונדזער באוועגונג די ערשטע סאלאן־דאמין און פון דור־דורות „אריסטאקראטישע" פרויען.

טרעפט טאקי אמאל, אין פארקלערסט זיך איבער דער דערשיינינג, און אויב עס איז גראד א פארנאכט, אזא, וועלכן די דיכטער באזינגין אלס ראמאנטישן, שווימין אויף אין דיין גידאנק עטלעכע טיפן פון אריסטאקראטישע יידישע פרויען: דער בין השמשות רופט זיי ארויס. דער בין־השמשות כישופט ארויס די פארגעסינע גישטאלטן און פארנעפלטע פיגורן...

* * *

עס צייכנט זיך צונ-ערשט אן אין דער שאטנדיקער טונקלקייט א גרויס, פראכטפול הויז. וואלסט גיזאגט: א פאלאץ. א קיניגן־פאלאץ. מיט הערלעכע קאלומנים. מיט גרויסארטיקע ארנאמענטן. מיט פארבלענדיקע ליכט. א פאלאץ, וואס האט נאר גיקענט אויסגימאלט ווערן אין די „מעשיות פון טויזנט און איין נאכט".

ס־איז דער פאלאץ פון די ראטשילדס.

די פאמיליע ראטשילד! אפשר הונדערט יאר, און אפשר נאך מער, איז זי גיוועזן די פארביקסטע לעגענדע אין דער יידישער וועלט. די גרעסטע עשירים. די גרעסטע מיליאנערן, די בארימטסטע פינאנסיסטן. אין זייערע הענט איז גילעגן די פאקטישע מאכט איבער רעגירונגין און פירשטן. זיי האבן זיך ארויפגיהויבן צו די העכסטע שפיצן פון דער אייראפעאישער אריסטאקראטיע, די ראטשילדס...

זיכער: דער ערשטער ראטשילד איז גיוועזן א פרומער ייד. מאיר אנטשל איז גיוועזן א משלנודיקער ייד אין פראנקפורט. דריי מאל א טאג גיגאנגין דאווינין. אום שבת נישט גיוואלט זיך פאראינטערעסירן אפילו מיט די וויכטיקסטע גישעפטן. און ווען די זון פון הצלחה האט פאר אים אויפגישיינט און זיין רייכטום איז גישטיגן, גיגעבן א סך געלט אויף חדרים, אויף שולן, פאר לומדי־תורה... אבער פונקט אזוי קלינגט דאך דער אנהייב פון אלע אנדערע אריסטאקראטישע יידישע פאמיליעס! דער ערשטער איז א מאיר אגטשל, אבער דער צווייטער, דער דריטער, דער פערטער... לאזן צומאל נישט הענגין דאס בילד פון זיידן ביי זיך אין קאבינעט. די ערשטע איז א פרומע, הארציקע פרוי, טראגט א שייטל. ר־רט זיך נישט אן קרבן-מנחה-סידור, — אדער די אייניקלעך שעמין זיך, און טרויערן אויפן אומגליק, וואס זיי האבן גיהאט, אזא באבע, און אומגיווינלעך פאראורטיילן זיי זיך, ווען אימיצער איז אויף אזוי פיל חוצפהדיק און — אראגאנט און דערמאנט זיי אין זייער אפשטאם.

די גישטאלטן פון הויז ראטשילד, וואס שווימין איצט פאר דיר אויף, זענין טאקי פרויען־טיפן שוין פון א ביסל שפעטערדיקע צייטן. שוין נישט מער פון פראנקפורט, די משפחה איז פארצווייגט גיווארן, זיך צווואוקסן. פון לאנדאן, פון פאריז.

* * *

אט זעסט דו איר: שארלאטען...

שארלאטע ראטשילד. די פרוי פון וועלט־בארימטן באנקיר ליאנעל ראטשילד פון לאנדאן.

שוין א ביסל פרעמדלעך קלינגט דער נאמין. אבער אונטערן נאמין — וואס — פאר א מערקווירדיקע פערזענלעכקייט!

ועסט איר, ווי זי נייט איבער די גרוימע און ליכטיקע סאלאנין, זעסט איר אין דער גיזעלשאפט פון די חשובסטע ענגלישע לארדן און דזשענטלמענער, און זעסט, ווי לאנגווייליק איר איז אין דער גאנצער הייכער גיזעלשאפט, ווי ווייניק גליקלעך זי איז מיט איר רייכטום. ווייל זי טראכט, אז איר לעבן פליסט אין פוסטקייט, אן א זין, אן אן־אינהאלט.

אנ־אומרו נאגט איר, זי שטרענגט אן איר ניהער, זי וויל אויפנעמין קלאנגין, וואס זאלן אריינדרינגין אין איר הארץ, וואס זאלן ווירקן אויף איר גימיט, און — שארלאטע גייט צו די ... ען אין געטא...

און ווי גוט זי פילט זיך דא! ווי ווארים איר איז צווישן די שוועסטער פון דער עכט־יידישער היים! זי מוז זיך פארנעמין מיטן דערציען אנשטאלטן, שולן, לערן־ערטער... און נישט בלויז געלט געבן. אויך דאס הארץ פאר ניי אוועקגעבן, זיך אין גאנצן.

שארלאטע, די רייכע, גרויסע שארלאטע, ווערט אויך לערערן אין די שולן, און נישט אנדערש: זי קלויבט פאר זיך אויס דעם געגנשטאנד־רעליגיע. שולן אליין איז ווייניק, שולן מיט א יידישן כאראקטער, מיט א יידישן תוך — דאס איז אלץ.

און שארלאטע רופט ארויט א סענסאציע אין לאנדאן. און אירע לעקציעס גיפינין זיך נישט בלויז די תלמידות, אויך דערוואקסינע קומין. מע קומט קוקן „אויף וואונדער". די פרוי ראטשילד שטייט און רעט. זי בארירט די אויפגאבן, וואס א יידישע טאכטער מוז אויף זיך טראגן, די רעליגיעזע פליכטן, אין וועלכע א יידישע טאכטער מוז גידענקין, די גרויסע פאראנטווארלעכקייט צו וועלכער עס רופט בלויז דאס ווארט: א יידישע טאכטער...

שארלאטע גיט זיך אפ מיט ברען דער דאזיקער ארבייט. דאס ווערט איר לעבנס-אידיי: דערציען א דור יידישע טעכטער אויף די ברעגן פון טאמיזטייך.

און זי באקומט איינלאדונגין אויף פארוויילונגס־אוונטן. דא בעט א לארד די זייער חשובע מאדאם אויף א באל, וואס וועט פארקומין אין די אפערע-זאלן, זאל די חשובע מאדאם מיט איר וויזיט באוויליקן צו באערן דעם אוונט; דארט ווערט איר גימאלדן וועגן א גרויסארטיקער אויפנאמע, אין וועלכער ס־וועט זיך באטייליקן די עליטע פון דער רעזי־ענץ. אבער שארלאטע ווארפט אלץ אפ. זי פאראורטיילט זיך אויף לייטישער גילעכטער און שפאטישע באמערקונגין.

אין די אוונטן זיצט זי און שרייבט. זי זאמלט צונויף אירע רעפעראטן איבער רעליגיע, זי שרייבט אן א בוך יידישע גיבעטן פאר די פרויען, וואס רעדן ענגליש. פרעמד איז די שפראך, אבער באקאנט איז דער טאן פון שארלאטעס „יידישע גיבעטן", היימיש — דער נוסח. פון וואנין מיר קענין אים? — פון די תחינות!

זי באמערקט, אז אירע ווערטער זענין גיווידמיט ספעציעל פאר די יידישע פרויען. זאלן זיי לייענין, און זיי וועלן זיך דערוויסן וועגן דער דערהאבנקייט פון יידישן גלויבן. און עס וועט זיכער אין זיי ארייינדרינגין דער באגער אפצוהיטן און טריי צו בלייבן די גרויסע אמתן, וואס דאס יידנטום האט גיברענגט צו דער וועלט.

די גיבעטן זענין צוגיפאסט פאר יעדן טאג פאר יאר, יעדע תחינה איז פארענדיקט מיט א פסוק פון חומש אדער פון די נביאים. אט דאס גיבעט איז אויף שבת, דאס איז אויף ראש־חודש, דאס — אויף יום־טוב; און ווי הארציק עס זענין די ווערטער, ווי אויפריכטיק — דער רוף צו גידענקן אין דער יידישער טראדיציע, און גוט צו זיין, און מיטפילנדיק צו די ארימע, און רחמנותדיק, און באשיידן, און פרום!

אין דער פארנאכטיקער שטילקייט דערגייען צו דיר די איינפאכע און אזוי רירינדיקע גיבעטן פון שארלאטע ראטשילד, און און זיי רעדן אזוי פיל. דאס זענין פראגמענטן פון א לעבן פון א יידישער אריסטאקראטישער פרוי מיט אנ־ערך זיביציק יאר צוריק. פראגמענטן פון א הויכער „סאלאן־דאמע", וואס האט אין זיך גיטראגן דאס פלאמיקע באוואוסטזיין פון איר יידישן אפשטאם, און יענים גיפיל — פון שטאלץ, וואס האט איר אריינגיברענגט א פארטאכטונג צו די סאלאנין און גישטויסן צו ווערן א שרייבערן פון תחינות...

* * *

און אנדערע גישטאלטן וואקסן ארויס.

אט איז לואיזע, די פרוי אנטאן ראטשילד. פארגויאישט איז דער נאמין, אבער — וויפל בלויקייט איז דא אין איר בליק! וויפל יידישקייט אין איר טאט!

לואיזע ראטשילד שרייבט באטראכטונגין אייף יידישע טעמים, און אויך גיבעטן. זי ארבייט א סך איבער זיך. זי לערנט חומש. זי לערנט לשון-קודש. זי קויפט זיך איין א רייכע ביבליאטעק פון ספרים און די ווערק, וואס זי גיט ארויס, באווייזן מיט וויפל ליבשאפט לואיזע האט זיך אפגיגעבן דעם דאזיקן שטודיום און מיט וויפל איבערגיגעבנקייט. איין אויסגאבע אירע איז איינגיטיילט אין 52 קאפיטלין און איטליכס קאפיטל טיילט זיך אין זיבן קלענערע פרקים — אנטקיגן די 52 וואכן פון יאר און די זיבן טעג פון דער וואך. אויף יעדן טאג — א פאר פסוקים פון חומש, אויסגיטייטשט, דערקלערט און ארומגירעט. די חומש-ווערטער דארפן ברענגין טרייסט און האפינונג צו די פארשטויסינע און גיפלאגטע קינדער פון ישראל. זיי דארפן באווייזן, אז מיר זענין נישט קיין אפגיבראכינע צווייג אויפן ווינט, אז אונדזערעווארצלין דרינגין טיף ביז צו אברהם און שרה...

אויך צו דער פרויען-יוגנט גייט זי. רעדיס פאר זיי האלט זי. דער עיקר באהאנדלט זי דאס פראבלעם פון רעליגיעזער דערציאונג. זאל די פראגע נישט אפגיווארפן ווערן מיט פארברעכערישן לייכטזין! רעליגיעזע דערציאונג איז אנ־עיקר אין יידישן לעבן, א גרונט-פרינציפ פון דער יידישער עקזיסטענץ און יידישער אייגנארטיקייט. לואיזע איז קאנסעקווענט. זי רעט מיט ענטוזיאזם וועגן אירע טיפסטע איבערצייגונגין און גרעסטע זארגן.

און דערנאך זאמלט זי צונויף אירע רעדיס און דרוקט זיי אפ. דאס איז לואיזעס מתנה פאר יידישע קינדער. זי טיילט די ביכער אומזיסט צווישן די ארימע. זי קען אלע יידישע קינדערלעך, זי קען זייערע נשמות, זייערע לײדן און פריידן. דאס יידישע לאנדאן רופט לואיזן „די מאמע". די מאמע פון געטא, פון די פארטרויערטע און באחניוודיקע יידישע טעכטערלעך.

בלי ספק, ווארפט אויף דיר דער בין-השמשות אן אזא שטימונג, ווי פון נעפל וואקסט ארויס א בילד: לואיזע אויף דער יידישער גאס. מיט א זילבערנים בייטל אין איין האנט און מיט „חומש-גידאנקין" אין דער צווייטער האנט און קינדער זאמלין זיך ארום איר און זי גלעט זיי און צערטלט. זי טיילט געלט און ביכלעך. אין ווייסן גייט זי, ווייסע קליידער, א ווייסן הוט, אומבאדינגט ווייס, ווי ווייס און לויטער איר גאנץ גישטאלט איז גיוועזן...

* * *

נאך אנדערע פרויען שווימין אויף פון הויז ראטשילד. נישט מער אזעלכע קאנטעקוועטנע און גראד-ליניק יידישע, ווי שארלאטע און לואיזע. נייע דורות, מיט שוין א ביסל פרעמדע בליקן איבערן יידנטום, אבער פארט פרויען, וואס האבן זיך נישט גיוואלט אויסלעבן אין סאלאן, וועלכע האבן גיבענקט צו א יידישער סביבה, וואס האבן זיך גיפילט גיקניפט מיט איר און גיוואלט עפיס שאפן פאר איר.

אט איז קאנסטאנדא און אט — אננא. צוויי שוועסטערן. זיי האבן ארויסגיגעבן א גישיכטע פון יידן. אין לאנגע יארן האבן זיך ביידע פרויען אוועקגיזעצט און שטודירט די בלעטער פון דער יידישער פארגאנגינהייט. אזוי פיל אנשטרענגונג האט זיך גיפאדערט צו דער דאזיקער ארביט, אזוי פיל גידולד און פאטאס. דאס ווערק פון די שוועסטער ראטשילד איז דערשינין אין צוויי בענדער. עס באהאנדלט די גישיכטע פון די יידן פון די פריסטע צייטן ביז דעם צווייטן חורבן. זי איז דערשינין אין עטלעכע שפראכן: ענגליש, פראנצויזיש און דייטש.

צי וואס האבן זיי זיך פארמאסטן אויף אזא שווערער ארבייט? זיי האבן דאס דערקלערט: ערשטנס, בכדי צו שאפן א פאפולערע גישיכטע פאר די יידישע קינדער, וואס זענין אויסגיוואקסן אין אנ־אסימילירטער היים און ווייסן גארנישט פון דער רומפולער יידישער פארגאנגינהייט; און צווייטנס — פאר זיך, צוליב זיך אליין. הגם זיי לעבן נישט מער אויף דער יידישער גאס און די גישעפטלעכע באציאונגין טרייבן זיי צו די אריסטאקראטישע, גויאישע קרייזן, זאל מען דאך וויסן: יידישע טעכטער זענין זיי. זיי פילן זיך יידיש. זיי ווילן לעבן יידיש. זיי זענין שטאלץ און עס איז פאר זיי א גליק, וואס זייערע הענט האבן גיבלעטערט די וואונדערבארע יידישע גישיכטע.

שפעטער ווערט דיר פינצטער פאר די אויגן. די יידישע פונקן אין הויז ראטשילד לעשן זיך אויס. די מענער, די פרויען ווערן פארשלינגין אין דער אויסערלעכער קולטור. עפיס יא יידן, עפיס נישט יידן — קיין ענין דערפון וואלט זיך קיינים פון זיי מער נישט מאכן.

אבער וואו-נישט-וואו שטארט ווידער ארויס א פיגור. אט איז אדעליידא, די פרוי פון באראן עדמונד ראטשילד, דער „נדיב הידוע". די גיטרייע מיטהעלפערן פון איר מאן. ווידער ווערט גיצויגן די גאלדינע קייט פון שארלאטין. ווידער ווארפט א ראטשילד-פרוי א פארטאכטונגס-פולן בליק אויף די סאלאנין און טוליט זיך צו אירע שוועסטער אין גלות און אין ניי-אויפגיקומינים ישוב אין ארץ ישראל. און ווידער דאס באוואוסטזיין פון עכטער, גאנצער יידישקייט. אבער די פערזענלעכקייט איז פארי־תומט. די פיגור איז שאטנדיק, ווי עפיס אנ־איינזאמער בלאט, וואס איז פארבליבן אין הארבסטיקן גארטן.

* * *

טרעפט טאקי אז אין יענים פארנאכט, אין וועלכן דו האסט זיך פארטראכט איבערן דאזיקן גישיכטע-בלאט פון א בארימטער יידישער אריסטאקראטישער פאמיליע, זאגסטו צו זיך:

— שארלאטע, לואיזע, אדעלייד — נישט קיין פוסטע קלאנגין זענין עס און נישט צו דער ווייטער פארגאנגינהייט כוון זיי דווקא גיהערן. ווי א שטילע האפינונג זעט דאס אויס אויך אויף דער צוקונפט, ווי א גוטער אנזאג און — דיך און אייך אלימין דערמאנט עס:

— עס זענין שוין אמאל צו אונדז גיקומין די פרויען פון די סאלאנין. זיי קענין היינט ווייטער קומין. היינט אפשר נאך פיל מער און נאך שטורמישער ווי אמאל. אין אונדז ווענדיט זיך עס. פון אונדזער אומגלייבן דארפן מיר זיך באפרייען און פון אונדזער צווייפלין אין דער ווירקונג פון אונדזער ווארט.

דער קומינדיקער נומער „בית־יעקב" 132 וועט זיין א

גרוס יארצייט־העפט

לכבוד דער ערשטער יארצייט פון דער מיטגרינדערן און שטענדיקער מיטארביטערן פון בית־יעקב־זשורנאל פרוי

שרה שענירער ע״ה

עס איז דער חוב פון אונדזערע אלע חברות און פירערנס, שוין צו באשטעלן וואס א גרעסערע צאל פונים יארצייט־העפט!

אויך דערשיינט א ספעציעל יארצייט־העפט פון „קינדער־גארטן" נומער 59.

יידישע מאַמיס

מיר פאַרעפנטלעכן דאָ אַ קאַפּיטל פון ע. יאַקאָבזאָנס בוך „יידישע מאַמיס" וואָס דערשיינט בקרוב. פריי פאַרטייטשט פון א. י. ליפּמאַנאָוויטש. די רעד.

די מוטערשאַפט, איז נישט ביי יידן קיין תכלית פאַר זיך. דעריבער איז זי קיינמאָל נישט דערהויבן געוואָרן צו אַ מיסטעריום, אדער קולט ווי ביי אַנדערע פעלקער. ווערן אַ מוטער ברענגען קינדער אויף דער וועלט, קען יעדע חי'. די יידישע מוטערשאַפט איז מחיב. נישט דאָס קינד איז דער תכלית, נאר דאָס יידישע קינד, דאָס יידישקייט פון די קינדער. די יידישע מוטערשאַפט פאַרלירט איר זין, ווען ספעלט דאָס יידישקייט ביי די קינדער.

אין דער חשמונאים־תקופה האט אנטיוכס גיפאַנגען אַ מאַמע מיט אירע זיבן זין און זיי גיפייניקט, אַז זיי זאָלן עובר זיין אויפן יידישן גיזעץ. די זין אָבער ווילן גיכער אומקומען איידער צו פאַראַטן זייער אמונה. ווען מ־האט פאַר די אויגן פון דער מאַמע אומגיבראַכט שוין זעקס זין, רופט דער קיניג די פרוי צו זיך און גיט איר צו פאַרשטיין, אַז צוליב דעם יונגסטן זינס לעבן זאָל זי פועלן ביי אים, אַז ער זאָל זיך בוקן צום געצן־בילד. די מוטער קוקט אויפן קיניג און לאַכט.

די האַלטונג פון דער דאזיקער מוטער איז אומגיהויער און מאַנומענטאַל. נעבן דעם טיפּ פון מוטערלעכקייט, וועגן וועלכן אונדזער דור חלומט, נעמט זי זיך אַלץ ווי שטאָל נעבן וואַקס. די דאזיקע מאַמע וואָס זעט אירע זיבן זין שטאַרבן איינים נאָך דעם אַנדערן, בלייבט ביז צו דער לעצטער מינוט האַרט פעסט, גיטריי און מיט אַזאַ גידולד און בטחון צו השי"ת. אַז זי טרייסט נאָך און שטאַרקט אירע זין. אפילו דער דעמלטיקער גישיכטע־שרייבער פונים דאזיקן העלדנטום, קען זי נישט פאַרגלייכן צו זיינע השגות וועגן אַ מוטער און פאַרצייכנט, אַז זי האט זיך גיפּאַסט אַ „מענלעך האַרץ". דאך די שפּעטערדיקע צוויי טויזנט יאָר האבן און די קרייץ־צוגן און פּאגראָמען וואָס זענען פאָרגיקומען אין שפּאַניע, אוקריינע, מאַראָקאָ און תימן, באַוויזן, אַז ס־זענען גיוועזן אַ סך יידישע מאַמיס מיט „מענלעכע" הערצער. די מאַמע פון די זיבן זין האט אין זיך גאָר נישט מענלעכיס. זי האט נאר גי־פּאַסט מוט און האט איר יידישקייט דערהויבן צו דער העכסטער מדרגה. גי־טרייסט אירע קינדער און דעם פרעמדן קיניג מיט ביטול פאַרלאַכט, נישט מיטן ברען פון צארן, נישט גיבריליט פון יסורים. נאר קלאָר פעסט אויף איר שטייגער און ווען אנטיוכס בעט זי דעם יינגסטן זון צו איבערעדן, שמייכלט זי און נעמט דאָס קינד אין אַ זייט און איבערעדט אים — צו שטאַרבן, גערן צו שטאַרבן, טריי צו שטאַרבן. אין איר שמייכל שפּיגלט זיך אָפּ שרהס שמערצ־לעכע איראָניע, רבקהס דאגהפולע ערמה, לאהס שטומע עניוות, רחלס שטאַר־בנדיקער יאוש. ס־איז די שטאַלצסטע און צוגלייך די רעזיגנירטסטע מוטער־לעכקייט. זי פאַרציכטערט צום זיבנטן מאָל אויפן קינד, איידער ס־זאָל פאַראַטן די הייליקע אמונה, יידישקייט אדער טויט.

אייך די אידילישע מוטערלעכקייט פון חנה איז פון דעם זעלבן ווען, נאר אַן דעם טראַגישן גיראַנגל צווישן טויט און לעבן, זי שפּילט זיך אָפּ אין לעבן. חנה איז איינע פון די גרויסע עקרות, אבער אַזוי פאַרשלאָסן אין זיך. ווען זי קומט אין משכן אַריין איז זי שטום און ווען זי איז מתפּלל און טוט איר נדר, טוט זי דאָס אַזוי שטיל אין פאַרשלאָסן. אַז עלי האַלט זי פאַר א שכורטע. ער פרעגט זי דערוועגן און זי ענטפערט אים די אייביקע ווערטער פון יעדער עקרהדיקע פרוי: איך בין אַ באַדריקט ווייב איך האב מיין האַרץ פאַר אים אויסגיגאָסן. זי האט אין דער תפלה און נדר אויסגיגאָסן איר גאַנצע פאַרשלאָסנקייט. זי וועט גיבוירן אַ קינד און עס מקדיש זיין, צו השי"ת זי וועט שמואלן ניין חדשים טראָגן, אין ווייטיקן גיבוירן, זייגן און אנט־וויינען און פאַר זיין גאַנץ לעבן וועט זי אים השי"ת שענקען. די יידישע מאמע וועט האָבן אַ קינד און גאָרנישט פון אים „האָבן" גיבוירן זאָל ער ווערן צו צו השי"ת כבוד".

און טויזנט יאָר שפּעטער וועט אַ יידישע מאַמע אַזוי ערקלערן, איר מאַן דעם טויט פון אירע זין, אַז אייגנטלעך. זענען קינדער א טייערע מתנה, וועלכע מ־האט זיי נאר אויסגיבאָרגט. און מוז מען נישט דאָס בעסטע פקדון אָפּגעבן אָן טענות?

די ליבשאַפט ביז צו דער העכסטער מדרגה פונם כח צו פאַרציכטן פון דער יידישער מוטער. גלייכט דער ליבשאַפט ביז צום פאַרציכטן אויף די אויפגאַבן פונים קינד לגבי דער מוטער. אַזוי ווי די יידישע מוטער פאַרלאַנגט גאָרנישט פונים קינד פאַר זיך, אַזוי זאָל דאָס יידישע קינד אַלץ טון פאַר דער מוטער, די מצווה די מוטער מכבד צו זיין, איז נאר דער יסוד, די מינימאַלסטע פאָדערונג.

ר' טרפון איז אַמאָל גיגאַנגען שפּאַצירן מיט זיין מוטער, אין מיטן האט זיך איר דער שיך אויפגימאַכט. ר' טרפון האט זיך אַנידערגילייגט און זיינע הענט אונטערגילייגט אונטער אירע פוס־זוילן ביז זי איז צוגיקומען צום ארט. און ווען ר' טרפון איז אַמאָל קראַנק גיוואָרן און די חכמים זענען אים גיקומען מבקר חולה זיין, האט זיין מוטער גיזאָגט צו זיי: זייט מתפּלל פאַר מיין זון טרפון, ווייל ער איז מיר נוהג כבוד מער ווי ס־קומט מיר, און ווען די חכמים האבן זי גיפרעגט מיט וואָס ער איז זי אייגנטלעך אַזוי מכבד? האט זי זיי דערציילט די דאזיקע גישיכטע. די חכמים האבן אבער דעריף גיענטפערט, אפילו ער זאָל דיך מכבד זיין טויזנט מאָל מער קומט עס נאך נישט צו דעם כיבוד וואָס די תורה מיינט.

און כמעט צוויי טויזנט יאָר שפּעטער האט גילעבט אין קורלאַנד ר' זונדיל, וועלכער איז גיוועזן אַ גרויסער אָרימאַן, פון דעסט וועגן האט ער זיין מוטער באַדינט ווי אַ פירשטן. איינמאָל איז ער אַהיימגיקומען שפּעט אין דער נאַכט פון דער ישיבה, די מוטער האט שוין גישלאָפן, האט ער אָנגיהויבן צו קלערן. אַז אייגנטלעך האט ער היינט נאך נישט מקיים גיוועזן די מצוה פון „כבד את אביך ואת אמך" און אַצינד איז שוין שפּעט די מוטער שלאָפט שוין, ער קען איר נישט אַרויסווייזן קיין שום כיבוד. ר' זונדל קלערט נישט לאַנג און גייט אַרויס אין דער קאַלטער רעגנדיקער הערבסט־נאַכט, קלויבט צונויף שטיי־נער און פלאַסטערט אויס אַ וועג פון זיין שטוב ביז צום ביהמ"ד, כדי ווען די מוטער וועט אין דער פרי גיין אין ביהמ"ד אַריין זאָל זי האָבן אַ טרוקינים וועג.

אונדזערע הכמים דערציילן אונדז. אַז השי"ת האט גיוויזן אדם הראשון אַלע קומינדיקע דורות. לאָמיר פרואוון מיטן דאזיקן אַרומנעמינדיקן בליק אַדורכ־צוקוקן די פאַרגאַנגינע דורות. אַזוי פאַרשמעלצן זיך די בילדער פון מיליאָנען יידישע מאַמיס אין איין בילד און פאַר אונדז שטייט טראָגן דער פילפאַלטי־קייט, דאָס פשוטע קלאָרע פּנים פון דער יידישער מאַמע, וואָס שאַט דען, אַז די לעבנס־באַדיגונגען אין פאַרשידינע תקופות האבן איינצלנע שטריכן פאַר־שידן גיפרעגט. אַז די איינע איז גיוועזן אַ פירשטן אין אַ דרום־לאַנד, גיהאַט גינער און שלעסער און גישאַלטעט און גיוואַלטעט איער דינער און משרתים און די אַנדערע האט גיוואוינט אין אַ קאַלטן צפונדיקן העק און האט פאַר־קויפט אוגערקיס אויפן מאַרק? אַז איינע האט זיך אינים זעכצנטן יאָר־הונ־דערט איבערגיצויגן פון איטאַליע קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל און דארט גיגרינדעט אַ וועלט־האַנדלס־הויז און די אַנדערע וועלכע מ־האט פאַרטריבן פון אַ דייט־שער שטאָט, האט גימוזט הויזירן אין בעמען? אַז די איינע האט זיך אויסגי־פּוצט מיט צירונג און די אַנדערע האט גימוזט שווער האַריווען אויף אַ טרוקן שטיקל ברויט? אַז די איינע האט גיטראָגן דעם אָריענטאַלישן שלייער און די אַנדערע דאָס פּוילישע קאָפּ־טיכעלע אויפן קאָפּ? אַז די איינע איז גיוואָרן אַ מוטער אין פריידן און רו, אין עשירות און כבוד און די אַנדערע אין טרויער און גייאָגטקייט, אין עניות און פאַראַכטונג? דער וועג פון די אַלע איז דער זעלבער. יעדע גיבוירט אין ווייטיקן, יעדע דערציט אין פּחד און שמחה איר קינד און נאר דאָרטן וואו דער זין פון דער דערציאונג, דאָס יידישקייט גייט פאַרלוירן, אַנטשטייט דער תהום צווישן די דורות און טייל־מאָל אַנטשטייט ער שוין אינים האַרץ פון דער מוטער אַליין און באַטריבט דאָס אייביקע בילד, איר מוטערלעכקייט אַליין איז באַטריבט.

דאך ווען ס־קומט אויף אונדז אַ נויט, איז די מאַמע אונדזער לעצטער טרייסט און פאַרבעטערן ביי השי"ת, אינים דאזיקן אויגנבליק — ברענגט דער מדרש — שטייט אויף די מאַמע רחל און שטעלט זיך פאַר השי"ת און זאָגט; רבש"ע, דו ווייסט מיט וואָס פאַר אַ גרויסער ליבשאַפט יעקב האט מיך ליב גיהאַט, פאַר מיינטוועגן האט ער גידינט מיין פאָטער זיבן יאָר און ווען די זיבן יאָר האבן זיך גיענדיקט און מיר האבן זיך צו דער חתונה גינרייט, האט מיין פאָטער זיך מישב גיוועזן און אַנשטאָט איר האט ער באַשלאָסן מיין שוועסטער לאה צו אים צו ברענגען. שווער איז מיר גיוועזן אויפן האַרץ, ווייל איך האב גיוואוסט וואָס מיין פאָטער פּלאַנט און איך האב יעקבן דערפון דערציילט און ער האט מיר איבערגיגעבן סמנים, כדי ער זאָל דערקענען צווישן מיר און מיין שוועסטער לאה. אבער תיכף האב איך גיפילט אַ ברענענדיקע חרטה אויף מיין דאזיקער טאָט און האב לאהן איבערגיגעבן אַלע סמנים כדי זי זאָל חלילה נישט פאַרשעמט ווערן, אַזוי האב איך איר אַרויסגיוויזן ליבשאַפט. כ־האב נישט גיהאַט קיין קנאה אויף איר און האב נישט דערלאָזט, אַז זי זאָל האבן אַ בושה. איך, וואָס בין איך, בלויז אַ באַשעפעניש פון בלוט און פלייש פון שטויב און אַש. בין נישט גיוועזן אייפערזיכטיק אויף דער וואָס העט צוגי־נומען מיין מאַן, דו מלך און האַר פון דער וועלט, וואָס אייביק ביסטו און פול מיט רחמים. ווי קענסטו אייפערזיכטיק זיין אויף געצן פון האָלץ און שטיין וואָס האבן קיין ממשות נישט, מיינע קינדער פאַרטרייבן דערפאַר אין גלות אַריין און זיי לאָזן אויסהרגינין צו דער פרייד פון די שונאים? אין דעם מאָמענט האט זיך השי"ת אָנגיטון פול מיט רחמים און גיזאָגט: פאַר דיינטוועגן רחל פיר איך דיינע קינדער ווידער אַהיים אין זייער ארט.

אסתר חייטנער

אויפגאַבע פון דער פרוי

ב.

ווען מע ציל קאָנסטאַטירן דעם גייסטיקן ניוואָ פון אַ פאָלק, קען מען אַ מאַסשטאַב דינען זיין באַציאונג צו דער פרוי. אַזוי הויך ווי די פרוי ווערט גישטעלט און גישעצט, אַזוי הויך שטייט דאָס פאָלק.

ווען מיר באַטראַכטן די מאָראַלישע און זיטליכע שטעלונג פון יידישן ווייב און יידנטום לגבי דער שטעלונג, וואָס אַנדערע פעלקער געבן זייערע פרויען, קען מען זיך גאַנץ אָפן אַרויסזאָגן, אַז דער תלמוד — וואָס ווערט פון דער נישט־יידישער וועלט פאַרשריגן — האט גיבראַכט דער פרוי די ליכטיקסטע זייטן פון לעבן.

דער תלמוד האט גישטעלט די פרוי אויף איר פּאַסיק ארט. איבערהויפּט ווען מיר נעמען אין אַכט, אַז אין די צייטן, ווען אונדזערע חכמים האבן גיאַרדנט דאָס פאַמיליע־לעבן און באַשעפטיקט זיך וועגן מהות פון דער פרוי, איז די פרוי גיוועזן באַטראַכט פון אַלע פעלקער אַלס די ניד־ריקסטע, ווילן- און רעכט-לאָזע באַשעפעניש. דאָס אייגנטום פון מאַן מיט לייב און נשמה.

אויך היינט אין יאַפּאַן און אין אינדיע, הערשן אַזעלכע באַדינגונגען פאַר דער פרוי, וואו דער מאַן האט אַלע רעכט, און זיין פרוי מוז זיין אַ באַדינערן, אַ משרתת צו אַלימין, וואָס דער מאַן באַפעלט.

איבער כינע ווערט גיזאָגט:

ס־איז נישט אָנשטענדיק, אַז דער מאַן זאָל אַריינקלערן אין דעם, וואָס די פרוי טראַכט און פילט. זי איז דאָך נאר אַ שקלאַפן.

ווערט גיבוירן אַ מיידל, זאָגט מען: „ס־לוינט זיך נישט צו רעדן, אַ שקלאַפן איז גיבוירן גיוואָרן".

„דער פרויס שיינקייט האט נאר אַ ווערט דערפאַר, וואָס זי וועט לייכטער פאַרקויפט ווערן און מע וועט פאַר איר מער באַקומען".

די „גרויסע קעפּ". וואָס האבן גיוואָלט לערנען די מענטשהייט, האבן זיך פיל באַשעפטיקט מיט דער פרויען־פראַגע, און אַט גיפינען מיר ביי זיי אַזעלכע ציטאַטן:

„די פרוי איז ווי אַ נישט־אַנטוויקלט קינד, אַ קינד אָטעמט מיטן בויך, אַ פרוי אויך אַזוי".

המ... אַ גינוגנדיקער מעדיצינישער און פּסיכאָלאָגישער באַווייז, וואָס?

אדער:

„ווער ס־שלאָגט נישט קיין פרוי, איז קיין מאַן". דאָס אַליין איז שוין גינוגז אַז מע זאָל די פרויען וואָס מער שלאָגן, ווייל אַזוי באַווייזט מען דאך, אַז, מע איז מער מאַן. דאָס זענען איינינקע בלימעלעך פון דער שיינקייט־ליטעראַ־טור פון די ציוויליזאַטאָרן.

און ווי איז עס גיוועזן אין גריכן־לאַנד, דאָס וויגעלע פון דעם שיינקייט־קולט, וואו מע האט גישטעלט מאָנומענטן, דענקמעלער און פּאַלאַצן פאַר די געטער. ס־איז כדאי אַ קוק צו געבן דאָרט־אַהין, וואָס פאַר אַ פּנים ס־האט דאָרט די פרוי־שקלאַפן?

וועסט אַט דאָס אַלץ אין איין זייט און דעם תלמוד אין דער צווייטער זייט, דאַן דערזעסטו טאָג און נאַכט. ליכט און פינצטערניש. אַזאַ קאָנטראַסט, פשוט צום פאַרבלענדן.

לויט די גריכישע וועלט־אָנשויאונג, איז די פרוי גיווען אַ נישט־שלימותדיק וועזן, אַ באַדויערונגס־ווערטע דערשיינונג. די רוימער האבן נישט גיגעבן דער פרוי די רעכט צו פאָדערן. פשוט, אַ לייבעכע שקלאַפן.

דאָס קריסטנטום שטעלט פאַר די פרוי אַלס אַ ווערקצייג פון נישט־ריינע פאַר־פיר־כוחות.

ווי קאָנטראַסטיש איז די יידישע וועלט־אָנשויאונג.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה. לערנין אונדז די גלייכשטעלונג פון מאַן און פרוי, אָן ראָמאַנטישן פרויען־קולט, וועלכער טראָגט אונטער זיין מאַסקע נאר נישט־ויטלעכקייט, צניעות־לאָזיקייט, וואָס דערפירט צו פאַרגעטערן דאָס קערפּערלעכע, אָן האַרציקייט און נשמהדיקייט און דערפירט, סוף כל סוף, צו ארגיעס און ווערט זי ווידער גישליידערט אינים תהום פון נידעריקייט, חיהשקייט און ווערט אַ ווערקצייג אין די הענט פון די, וועלכע האבן איר שיינקייט באַזינגען. ס־איז ווי יענע גישיכטע מיטן פוקס:

דער פוקס האט באַמערקט ביי אַ פויגל אַ שטיק קעז אין מויל, וואָס יענער האט זיך קוים אויסגיקעמפט צום מיטאָג. דער פוקס איז גיוועזן זייער הונגעריק און האט שטאַרק באַגערט אַרויסצורייסן דעם ביסן פון זיין חבר. זאָגט דער פוקס: אַך, ווי שיין דו זינגסט. דער פויגל, פילנדיק זיך גישמייכלט פון דעם קאָמפּלימענט, עפנט דאָס מויל, כדי צו באַווייזן זיין שיין קול. אבער דאָ פאַלט דער קעז אַרויס פון זיין מויל. דער פוקס דערראַבערט עס.

שטעלן מיר אַזאַ נישט־מיר, נישט־דיר אָנשויאונג אַנטקעגן דעם ריינים און שיינים באַגריף פון אַן־אשת חיל, עטרת בעלה, וואו ס־ווערט גישילדערט אַן־אמתע מוטער און פרוי, באַקומען מיר אַ בילד פון אמתער פרויען־טוגענד, פרויען־אייגנאַרטיקייט, אין וועלכן די פרוי לעבט זיך אויס בשלום.

לאָמיר זעען מיט וואָס פאַר אַ טאָן די תורה רעט וועגן דער פרוי. — ביידע האט ג—ט גלייך באַשאַפן, מאַן און ווייב, „בצלם אלוקים", אין ג—טס עבנבילד. די וויכטיקסטע ראָלע פון דער פרוי דריקט זיך אויס אין די ווערטער: „ס־איז נישט גוט, אַז דער מאַן זאָל זיין אַליין, איך וועל אים אַ צוהעלפערן באַשאַפן" אין זיין לעבנס־וואַנדל, אַלס „עזר כנגדו" צו זיין.

האט אַלזאָ די פרוי די אויפגאַבע צו זיין אַ מיטהעלפערן דעם מאַן אין זיינע אַלע אויפגאַבן אַלס מענטש און באַזונדער אַלס ייד. די פרוי האט קיין שום דערנידערונג נאר האַרמאָנישע גלייכקייט און צוזאַמען־אַרבעט, פאַרשטייט זיך, אַז ביי דער לעבנס־אויפגאַבע זענען פאַראַן פונקציעס, וועלכע ליגן דער ווייבלעכקייט נענטער צום האַרץ און צום גימיט, צו איר פיזיקאַלישן גיבוי, ווי צום מאַן.

אלי' הנביא האט גיענפערט רבי יוסי אויף דער פראַגע, וואָס ס־באַשטייט די פרויען־הילף.

אַ מאַן ברענגט ווייץ, קען ער זיי עסן אַזוי ווי זיי זענען. פלאַקס, קען ער זיך דערמיט באַקליידן. די פרוי איז גישיקט פון ווייץ צו מאַכן מעל, באַקן ברויט און געבן אים צו עסן. פון פלאַקס אַרבעט זי אויס שטאָף און באַקליידט דעם מאַן (יבמות). די פרוי העלפט דעם מאַן אין זיינע קליינע אַלטעגלעכע זאָרגן און העלפט דעם מאַן אומיטום שאַפן די אידילישע סביבה, וואָס גיט דעם מאַן מנוחה און מוט, מאַכט אים פעאיק צו זיין אויפגאַבע.

זייער גוט — וועלן אַ סך טענין — נאר אינים „והוא ימשול בה" מאַכט מען זיך פאַרגעסן? און אין דעם כאַפּן „זיי" זיך, אָן, די עמאַנציפּאַציע־גלעקער, ווי אין אַ מציאה און באַווייזן, אַז די חוקי התורה זענען נישט אַקטועל און צוגיפּאַסט צו דער היינטיקער צייט.

דער „והוא ימשול בה" איז אבער גאַנץ פאַרשטענדלעך און דערקלערבאַר, ווייל יעדע באַוועגונג, גימיינשאַפט און אונטערנעמונג, מוז האָבן אַ לייטנדיקע, פירנדיקע האַנט, פשוט לטובת דער זאַך, ווייל, אַז אַלע פירן — צופירט מען. און די אָנפירונג ווערט איבערגיגעבן, פאַרשטענדלעך, דעם שטאַרקערן און דערפאַרינים און דאָס איז, לכל הדעות — דער מאַן, ווי מיר האבן שוין

פריער אדורכגישמועסט אינים קיפיטל „דער מהות פון דער פרוי". דער „והוא ימשול בה" איז גיקומען נאכן עץ-הדעת־חטא, וואו ס־האט בולט באוויזן די קאנסעקוועגצן. ווען דער מאן ווערט גיפירט פון דער פרוי. דער מאן איז ענערגישער, אנטשלאסינער, ערנצטער און קאנסעקוועגטער, ווי די פרוי, דעריבער מוז ער האבן די אנפירנדיקע דעה אינים פאמיליע-לעבן.

די חכמים זענין גירעכט, ווען זיי זאגן: „הבן ירא את אביו יותר מאמו", אז „דער זון האט מער מורא, אנערקענט מער דעם פאטער, ווי די מוטער". בכלל איז עס א נאטור-אייגנשאפט פון דער פרוי זיך צו לאזן פירן. די קלוגע פרוי איז גליקלעך, אז זי קען צו איר מאן ארויפקוקן און אנלענען זיך אין זיין אויטאריטעט, זיין תורה, חכמה, וויסן און כאראקטער-פעסטקייט. מעג די פרוי זיין שטארק אינטעלעקטועל, גייסטיק-הויך, האבן א גיזעלשאפטלעכע שטעלונג, וועט זי עס מער פארלאנגען פון איר מאן און צופרידן זיין, אויב זי וועט עס טרעפן.

גליקלעך מיט שוואכע מענער-כאראקטערן, קענין נאר זיין נישט-זערבאקינע פרויען, וואס זענין נישט עפיס אין גאנצן... די פרוי רעספעקטירט דעם, וואס פאדערט רעספעקט, פארדינט אכטונג. קיין קלוגע פרוי וועט זיך נישט פילן גליקלעך, אויב זי וועט איבערנעמען דעם „רודער" אין דער האנט. זי וויל זיין מיט-בויערן, אבער נישט אליין-בויערן...

ס־פארלאנגט זיך פון דער פרוי אונטערארדינונג, אבער נישט ווי פון די באדינער, נאר פון א לעבנס-באגלייטערן, א מיטהעלפערן, וואס האט צו אלים די גלייכע רעכט.

אומגליקלעך איז דער מאן און די פרוי, ווען זי פירט דיווירטשאפט און ווארפט אים אן דיספאזיציעס. דאס פאמיליע-גליק וועט דאן פארשווינדן פון הויז.

דער שטאלץ פון א ריינער פרויען-ליבע איז: איר ווילן פריי דעם מאן צו פארטרויען אין פילן, אז זי גיהער נישט צו קיין שוואכלינג.

דער מאן, דער יידישער מאן, מאכט לייכט דער פרוי איר אויפגאבע און גיט איר נישט צו פילן, אז ער איז דער אנפירער. ביים יידישן פאמיליע-לעבן גיווינט מער די פרוי, ווי זי פארלירט.

צב"ש, דער מאן פרעגט זיך שטענדיק, פאר יעדער אונטערנעמונג, ביי דער פרוי אן־עצה.

„איז דיין פרוי קליין, נייג־זשע דיך צו און פרעג זי אן־עצה".

ביי מתן תורה האט אויך השם גיהייסן פריער זאגן די פרויען, ווייל אין אנ־ענין פון טוען, וועלן די מענער הערן די פרויען.

ווי מיר ווייסן, איז שאפענהויער גיוועזן א גרויסער פרויען-פיינט. דאך מוז ער צוגעבן, אז אין שווערע לעבנס-פראגן, מוז ער פרעגן דער פרוי, ווייל זי האט א שארפערע אריענטאציע און ער. דער גרויסער ציוויליזאטאר וואס האט גי-הייסן, וואס ווייטער זיין פון די פרויען, האט אבער גיהייסן א מאל און אין ערנצטע מאמענטן, זיך שואל עצה זיין ביי דער פרוי...

ווייטערע קאמענטארן זענין דא איבריק...

אין גיזעלשאפטלעכע פראגן, וועט דער מאן נישט ארויסזאגן זיין מיינונג, אן א פריערדיקער פארשטענדיקונג מיט דער פרוי. רבי אלעזר בן עזרי', ווען מע האט אים אויסדערוויילט אלס נשיא ביי יידן, האט ער זיך פריער באראטן מיט זיין פרוי. ווער עס ווייס די פערזענלעכקייט פון רבי אלעזר בן עזרי', דער פארשטייט, אז וואס מער תורה ס־איז דא ביים מאן, אלץ העכער און בע-סער איז די שטעלונג פון דער פרוי.

פאקטיש ווירקט די פרוי אומדירעקט און דירעקט אויפן עפנטלעכן לעבן. ווען די מלאכים זענין גיקומען צו אברהמין, איז ער גלייך גילאפן צו שרהן. זי ווידער איז גיוועזן אין „אהל" און פון אונטער דער טיר, האט זי אלץ אב-סערווירט ס־זאל זיין אין ארדינונג.

טראץ אונטערוואַרפונג — גייסטיקע איבערארדינונג.

טראץ אפהענגיקייט — דאמינירנדיקע מאכט. אזא ריכטליניע גיט איר אן די תורה און תלמוד.

„עזר כנגדו". אט די ווערטער באצייכינין גינוי די אויפגאבע פון דער פרוי און דאס — לויט ג–טס ווילן. מאן און ווייב זאלן צוזאמין דאס לעבן פארמין.

די השגחה האט אזוי באשאפן די פרוי, אז איר לעבנס-אויפגאבע איז צו זיין פרוי און מוטער. די פרוי קען נישט ארויס פון זיך, פון אירע אנגיצייכנטע ראמין. די פרוי מוז מער זיין אריינגינומין אינים פאמיליע-לעבן, ווייל ס־איז איר אנפארטרויט גיווארן קינדער-ליבע. כאטש דעם מאן איז עס ספעציעל גי-באטן, ווי זאגט א שרייבער: די פרוי ביי איר גרעסטער אינטעלעקטועלער פרייהייט, וועט שטענדיק פילן איר באדארף פון א פאר קינדישע אריכס ארום איר האלדז, ווייל זי ברענגט מיט זיך דאס מוטער-גיפיל. צוזאמין מיט איר קומין אויף דער וועלט. ס־איז א טייל פון איר טיפסטן „איך". ווען די פרוי גייט נאך איר לעבנס-אויפגאבע, דינט זי אמבעסטן דער מענטשהייט און די העכערע אויפגאבע.

ס־איז אבער אויך נאטירלעך, אז נישט די פרוי, נאר דער מאן, איז דער חתונה-פאדערער. ס־איז ווי איינער, וואס פארלירט עפיס און זוכט עס צו גיפונין, ווייל עס פעלט אים. טראץ די גייסטיקע קעגנזאצן — דערגענצן זיי זיך און יעדער מין האט פון ג–ט אן־אייגנשאפט זיך קעגנזייטיק צו פאראינ-טערעסירן און אויסלעבן. די פרוי נעמט שוץ, אונטערשטיצונג און דער מאן נעמט פון דער פרוי גוטסקייט, מילדקייט און מענטש-ליבשאפט. די זעלבסטשטענדיקע שטארקייט פון מאן אונטערווארפט זיך דעם פיינערן גישמאק פון דער פרוי און די ביז איצט פלאטערנדיקע זון פון דער פרוי, ווערט טיפער, ערנצטער נאכדענקינדיקער. אונטער דעם מאנס איינפלוס.

די אויבן-דערמאנטע כאראקטער-שטריכן זענין נישט קיין „גרילץ" אינים יידישן פאמיליע-לעבן נאר א דערגענצונג און ס־ווערט גיזאגט:

„שרוי בלא טובה, בלא שמחה, בלא ברכה".

נאר צוזאמין פילן זיך בײדע בכוח. די ג–טלעכע אויפגאבע צו דערפילן. דאס לעבן לייגט ארויף אויף ביידע גישלעכטער פארשידינע אויפגאבן. דאס הויז איז דאס נאטירלעכע ארט פון דער פרוי. אונדזערע חכמים זאגן טאקי „ביתו זו אשתו" — די פרוי איז דאס הויז, אדער, ווי די חז"ל טיטולירן „דביתהו" — די טרעגערן פון הויז. די אייגנשאפטן, וואס א פרוי האט, קען זי זיי אנטוויקלין אין דעם קרייז פון דער פאמיליע. איר חוש פאר שיינקייט קען די ארימסטע שטוב פארוואנדלען אין א גן-עדן, פארשענערן און אויס-פינקלין אלע ווינקעלעך. זי קען איר נייגונג צו פאעזיע לאזן פילן אין אירע אויפטריטן, באנעמונג.

זי קען זיין די היטערן פון שיינים און ריינים, נישט נאר אויסערלעך און ס־ליגט אין אירע הענט, אז איר שטוב זאל זיין ווייט פון אלים גראבן, רויען און נידריקן. אריינקומינדיק אין שטוב, זעסטו ארדינונג, די קינדער, פילסטו וואס פאר א פרוי דא איז פאראן. ווייל די פרוי איז דערצו, זי זאל דאס לעבן פאראיידלין, אזוי ווי דער ברילאנטן-שלייפער, וואס מער ער שלייפט, אלץ מער שטראלן ווארפט דער שטיין.

דער אנטייל אין אלגימיין-מענטשלעכע לייד, דינט אלס מוסטער ברורי' רבי מאירס פרוי, וועלכע האט, נאכן שבת-פארגיין, גיוויזן דעם מאן די צוויי טויטע קערפערס פון אירע קינדער, נאך אזוי פיל טרייסט און צוגרייטונג, אז דער מאן האט גאנץ ווייניק גיליטן.

דער יידישער דת האט נאך מער באפעסטיקט דאס ווייבלעכע לעבן דורך צניעות און צוריק-גיהאלטנקייט, וואס איז די קרוין פון אן־עכט יידיש ווייב. ס־ווערט מיט פאראכטונג אנגיווארפן דער פרוי, וואס איז מער אין גאס, ווי אין שטוב, ווייל „כל כבודה בת מלך פנימה". מע האט גיפרעגט, וועלכע פרוי איז די בעסטע? — די, פון וועלכע מע רעט אמווייניקסטן. דאס ווייב איז גי-גליכן צו א רויז, וואס אנטוויקלט זיך און שוועבט נאר אין שאטן.

די, וועלכע ווארפט זיך אין דרויסן, ווערט ווי די בלום אויף א בארג, וואס טרוקנט אן וואסער און דער ווינט רייסט אראפ פון איר די בלעטער-קרוין. די באשיידינע פרוי איז ווי א בלום אין טאל: וואסער פעלט איר נישט און זי אנטוויקלט זיך אין שטילקייט. ווי א גיוויקס האט זיינעווארצלין אין דער ערד-שויס, אזוי דארף זיך די יידישע פרוי באפעסטיקן אין איר הויז, בכדי איר שטאם-פאלק זאל בליען, וואקסן און קרעפטיק ווערן.

כ־מיין נישט דערמיט אונדזער בנות-לעבן, ווייל דאס איז דאך א לעבן אינער-האלב א לעבן, נאר מע מוז פארשטיין, אז די שטוב איז דאס ווערק-הויז, פון וואנין ס־שטאמט אונדזער צוקונפט און דאס ליגט אין דער האנט פון דער פרוי. ווי וויכטיק איז אלזא די דערציאונג, דאס זיצן פון דער פרוי אין דער היים, וואו זי מוז פארפלאנצן יידישקייט ביי די קינדער און זיי צוגרייטן צום לעבן. די יידישע גישיכטע דערציילט אונדז א סך פון יידישע פרויען, פון זייערע קרבנות פארן יידישקייט און פאמיליע. די יידישע פרוי האט א ברייט פעלד זיך צו אנטוויקלין און קען צופרידן זיין, אויב איר גורל איז צו זיין א יידישע פרוי.

עובדי' הכהן

צווישן צוויי היימין

דערציילונג
(סוף פון נומער 130)

IV

מעשה־נסים

נאך האלבער נאכט, אין דעם טיפן פינצטערן קעלער איז יעצט טאפלט פינצ-טער, א שימלדיקער שארפער ריח שלאגט פון אלע זייטן. ער דרינגט אריין אין די נאז און לייגט זיך אויפן מוח ווי א שווערער שלאף-גיטראנק.

אויף א לאנגער שטיינערנער באנק זיצט א מידער, א צובראכינער דער אלטער דיין פון אפאטשנע. דעם קאפ האלט ער אנגישפארט אויף דער שווארצער נאסער מויער.

עפיס מאדנע שווער איז אים יעצט זיין קאפ.

ווי אין אן־אנגישיטן טאפ מיט שטיינער — האקן און מישן זיך אין אים צונויף גידאנקין שווערע, משונהדיקע, וועלכע קומין נישט איינער צו דעם אנדערן... אט איז זיין קאפ פארוואנדלט גיווארן אין דעם אלטן, גרויסן און שווערן קיפערנים גלאק, וואס שטייט אין מיטן מארק פון זיין שטעטל... קלינג-קלאנג, קלינג-קלאנג... וואו ברענט? זיין גרויס הויז מיט דעם ניי אויסגיבויטן וויין-שענק איז ארומגינומין אין פלאמין... דריי פיגורן פון מענטשן, ווי דריי טונ-קעלע שאטנס אין דער נאכט־פינצטערניש דרייען זיך ארום נעבן פייער, גיסן צו נאפט און בענזין... היימישע פריצים, גוטע פריינט פרואוון זיך אריינרייסן אין פייער — ווילן ראטעווען; די דריי פינצטערע טייוולאנים פארטרייבן זיי מיט די נאהייקיס, וואס אין די הענט... דארט הינטער רויך, נעבן די שטאט-וואג אין מיטן מארק אויף א הויכן סלופ הענגט אן־אויסגישטייפטע מענטשן-פיגור... ער וואלט גיקאנט שווערן, אז דאס איז זיין פריינט, דער פריץ קושימאלאוו-סקי... אט האלט ער אן־אנגיצונדינים פאפיראס אין מויל... אן־אניסגישטייפ-טער שאקלט ער זיינע פיס אין דער לופט הין און צוריק, ווי אן־„אומרו" פון א זייגער...

און אט לאזט זיך דער הימל באזייט און באשיט מיט שטערן. אראפ איבער זיין קאפ... נאנט איז יעצט דער הימל און גרויס. זייער גרויס זענין די שטערן... איין מינוט — און ס־איז אויס הימל. עס איז גאר א חופה פון טונ-קל-בלאען סאמיט. די שטערן זענין נישט גאר קיין שטערן. עס זענין בליש-טשנדע, גליענדיקע פייער-פלאקערס אין די הענט פון מלאכים... אט שטעלט מען א גרינים טיש אונטער דער חופה און עס זעצט זיך אויס א בית-דין. פון דערווייטנס שטופן זיך צו א המון מענטשן, מע טומלט, מע קריגט זיך... באלד באווייזן זיך די בעלי־דינים. אויף יאסלין פאלט אן א גרויסער פחד. ער זעט ביים טיש דעם גראף וויסנאווסקי, נאר עפיס איז ער יעצט, זיין אלטער גוט-באקאנטער גראף אזוי גרויזאם, גאר נישט ענלעך צו יענים גוטמוטיקן גראף, מיט דעם שטענדיק לאכנדיקן פנים. א, וואס פאר א משונהדיק פנים... די צוויי צורות ארויסשטערצנדע ציין זעען אויס ווי זיי וואלטן גיקריצט ביז אויף עמיצן; און דארט וואו אמאל האבן גיפינקלט לעבידיק צוויי גראע אויגן — איז יעצט צוויי טיפע פוסטע לעכער, וועלכע קוקן אזוי אימהדיק... אינגאנצן שוועבט ער אין דער לופט און אויף דעם איט פון די פיס הענגען אים נאך צוויי לערע אויסגישטשעמפטע „נאגיוויצים"... און אט קוקט ער אויף יאסלין מיט אזוי פיל כעס און צארן...

— „פנו מקום"... „פנו מקום" — רופט ווער אויס, און עס באווייזט זיך נעבן טיש, דאס הערלעכע גישטאלט פון רבין פון לובלין. ער שטעלט זיך אוועק און טענהט זיך אויס ווי אן־אדוואקאט...

דער צווייטער בעל-דין גראף וויסנאוויסקי לאזט זיך אויך נישט. רעט א קייגן און קאכט זיך...

פון ערגיץ א ווינקל שטעלט זיך אויף און דערנענטערט זיך צו יאסלין א הוי-כער יונגערמאן מיט א קליין שווארץ-זיידן בערדעלע און א פאר גרויסע פיי-ערדיקע שווארצע אויגן. יאסל ציטערט אויף, דער דאזיקער יונגערמאן איז אים אזוי קענטלעך — און ער ווייס נישט פון וואו. זיין אנבליק ווארפט אן אויף אים א גיפיל פון שטארקער ליבשאפט און יראת-הכבוד — און ער ווייסט אליין נישט פאר וואס.

דער יונגערמאן גייט צו נענטער צו אים. נעמט אים אן פאטערלעך ביי דער האנט און מיט א ציטרדיק קול רופט ער צו אים: יאסעלע, יאסעלע ראטיווע דיך, אנטלויף...

אין טאמע מיטן פון זיין שווערן שלאף הייבט זיך אן ביי יאסלין צו וועקן דער קלארער זכרון. אט דערמאנט ער זיך... אזוי פלעגט רעדן צו אים זיין פאטער ר' משה פרץ ז"ל. פיניף יאר איז ער אלט גיוועזן ווען דער פאטער זיינער איז אים גישטארבן. פון יענער צייט זענין שוין יארן, א סאך יארן פארביי. במשך דער צייט איז פון אים די צורה, און דאס אויסזעען פון זיין פאטער אין גאנצן פארגעסן גיווארן. א סך, א סך פלעגן אים אלטע חסידים מפליא זיין און נאכדערציילן פון זיין טאטן. א סך מאל פלעגט אים דעמלט אנכאפן א שטארקע בענקשאפט זיך צו דערמאנין און פארצושטעלן דאס בילד פון זיין פאטער. קיינמאל אבער איז אים דאס דאזיקע נישט גילונגין. נאר אט האט ער אים יעצט דאס ערשטע מאל דערזעען...

א דערשראקינער כאפט זיך יאסל אויף פון זיין שווערן שלאף. א קאלטער שווייס באדעקט זיין פנים. אין זיינע אויערן קלינגין נאך די לעצטע ווערטער: „יאסעלע אנט—לוי—לויף". גישטופט אומבאוואוסטזיניק פון כוח פון אט די ווערטער, לאזט זיך יאסל גיין צו דער אייזערנער טיר, וועלכע ער טרעפט פאר זיך אויפגיטראפלט. ער גייט ארויס אין לאנגין קארידאר. קיינים איז דא נישט צו באמערקן, נאר א גידיכטע טונקלקייט פולט אויס דעם פינצטערן חלל. ווי א יינגל שפרינגט ער אויף די קרומע שטיינערנע טרעפ פון טורמע ביז ער קומט ארויס אין דרויסן, וואו עס ווארט שוין אויף אים א פולע שיינע לבנה, ווי א לאמטער א גרויסע - גרייט אים צו לייכטן אויף זיין וועג — — —

— — — — — — — — — —

V

אין רבינס בית־מדרש

ערב־יום־כפור. אין רבינס בית-מדרש האט דער עולם שוין לאנג אפגידאווענט — נאר עפיס איז די ערב-יום־כפורדיקע חרוהדיקע שטימונג פארשטערט. דער בראנפן מיטן לעקעך שטייען אויפן טיש אומבארירט. ס־פעלט די שטענדי-קע ערב-יום־כפורדיקע שמחה און הייטערקייט. עפיס איז דער עולם צוררו-דערט. יעדע ווײלע פאלט אברהם שמש אריין אין בית־מדרש אן־איפגירעג-טער און צוטראגינער. גיט זיך א פרעג אויב „יאסל" איז שוין גיקומען און ליפס באלד צוריק אריין צום רבין.

דער עולם שעפטשעט זיך שטיל. מיט האלבע נישט דערזאגטע ווערטער און תנועות. צוליב „אל תפתח פה לשטן" — האט מען עס נאך מורא איבערן מויל צו ברענגין. אין הארץ אבער ווייסן אלע. אז מיט יאסל אפאטשנער איז עס גארנישט פשוט. עפיס איז גישעען. א מעשה בעל-דבר...

VI

„יאסל לויפט — יאסל וועט דאווענין"...

אויף דעם ברייטן שליאך, וואס פירט צו דער עיר — ואם — בישר־אל, צו דער גרויסער שטאט לובלין, שלעפט זיך א מידער א נידערגישלאגינער דער אלטער ר' יאסל, דער דיין פון שטעטל אפאטשנע. אט איז שוין ערב־יום-כפור און ער איז נאך אין מיטן וועג, פון דעם אלים וואס איז אים שוין פון לאנג גוט באקאנט אויף דעם וועג - דערקענט ער דאס ער גיפיגט זיך שוין נישט ווייט פון לובלין. דאך איז עס נאך א מרחק פון א מעת-לעת גאנג — און דא זענין די שעהן געצײלטע. זיי ווערן אלץ ווייניקער — און דער וועג — נאך אלץ אזוי ווייט.

מילא, וואס עס וועט זיין וועט זיין, אויפן ערגסטן פאל שטעלט ער זיך אפ ביי א פויער צו האלטן יום־כפור דא אויפן פעלד, צווישן די ביימער און גרעזער. הימל און ערד. וואס דא איז דען ג–ט נישטא? — ער איז דאך אומיטום. — — —

„יאסל אפאטשנער" הייבט די אויגן און באטראכט די לאנגע, ברייטע, גיבענ-שטע פעלדער באשיט מיט גרינע גרעזער און גיוולקסן און באפלאנצט מיט שלאנקע טאפאלן און בזשאזן. אין זיין הארץ וועקט זיך עפיס אן־אומבאקאנט גיפיל פון אומענדלעכע ליבע צו דער גאטלעכער בריאה. מיט א מאל האט אים באהערשט א גיפיל פון אומענדלעכער ליבע. א ליבע צו אלים און אלימין אויף דער וועלט. א ליבע צו די בלאסע הייפטלעך קרויט, וועלכע זענין אויס-

גילייגט אין לאַנגע בייטן, לענג-אויס דעם וועג. אַ ליבע צו די בושאַון, וועלכע שטייען גיהילט אין זייערע ווייסע לבישים, מיט אָרימס דבקותדיקע אויסגישטרעקטע צום הימל. ער פילט, ווי אַז דאָס אַלץ איז עפּיס אַ חלק פון אים אַן-„עצם מעצמו״, אַ שטיק פון זיין האַרץ; — זיין האַרץ וואָס איז פאַרבינדן און באַהעפט מיטן שורש פון אַט דעם אַלים. זיין האַרץ וואָס קלאַפּט אין איין ריטם מיטן האַרץ פון דער וועלט.

די זון האָט זיך אַ בייג גיטון אויף מערב — שוין נאָכן האַלבן טאָג. אָפּגידאַוונט די ערב־יום-כּפּורדיקע מנחה האָט יאָסל זיך גינומען צו צו גרייטן צום יום-הקדוש. ער האָט אויף זיך אַרויפגיצויגן דעם ווייס-בלאַנקנדיקן קיטל, זיך איינגיהילט אין טלית מיט דער ברייטער, זילבערנער עטרה. פאַרקאַטשעט די פּאָלעס פון זיין קאַפּאָטע און זיך גילאָזט אין ווייטערדיקן מאַרש.

איבער די ברייטע פעלדער פון לובלין צוגיסט זיך אַ קול אַ זיסיס, טיילמאָל איז עס גלייך צו אַ שיינע סימפאָניע אין דער באַגלייטונג פון אַקאָמפּאַנימענט פאַר פאַרשידינע קולות פון דער נאַטור.

אַט הייבן זיך די טענער, און זיי ווערן אַלץ מעכטיקער און ריטמישער — עס הייבט זיך אויף דער גיזאַנג צו ג—ט דעם באַשעפער; פאַלן זיי ווידער אַראָפּ און עס הערט זיך פון זיי דאָס שטילע פליסטערן פון אַ וואַסער און דאָס סודותפולע שושקען זיך פון גרעזער און ביימער — עס רעט צערטלעך און שטיל אַ נשמה צו זיך אַליין, עס זאָגט אַ ייד „תּפלת־זכה״ אין פעלד פאַרן אָנקומען פון יום-הקדוש.

אויף אַ ווײַלע האָט זיך אָפּגעשטעלט דער בוים אין מיטן זיין רוישן, די גרעזעלעך אין מיטן זייער זשומידיקן שמועס, דאָס טייכל אין מיטן זיין שטראָמען — עפּיס אַן-אומבאַקאַנט גיזאַנג פון ווייטנס האָט זיך צו זיי דערטראָגן... מיט אויפגעשפּיצטע אויערן, מיט קעפּ פאַרבויגינע אָן אַ זייט האָרכן זיי אַלע זיך צו מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט צו דעם שיינ׳ם ליד. וואָס שפּאַרט זיך צום ערשטן מאָל אַרויס פון די ענגע · מויערן פון שטיב, הויף און שטאָט, און רייסט זיך צו זיי ווי צו נאָנטע פריינט, ווי צו ברידער, און עס צוגיסט זיך ברייט און פריי — פריי ווי די אומענדלעכקייט אַליין.

און דאָרט ביים סאַמע ראַנד, וואו הימל און ערד קומען זיך צונויף, דאָרט ביים סאַמע ברעג ליגן פאַרהילט אין אַ פאַרגאַכט-שאָטן די בערג פון קליין-פּוילן — ג—טס אַלע עדות, וועלכע דערציילן מיט זייער אייביקער שטאַרקייט די אוראַלטע גישיכטע פון מעשה-בראשית... שיורע, אַנגיכמוריטע ווי זקנים מיט פאַרקנייטשטע שטערן ליגן זיי אויפגילאָדנט איינער אויף די אַקסלען פון צווייטן און קוקן אַראָפּ מיט זייערע אייביקייט-בליקן דאָרטן, צום טראָקט צו פון וואַנען עס טראָגט זיך און הייבט זיך אַ נייע ליב-גיזאַנג צו ג—ט דעם גרויסן. — — —

ווידער הייבט זיך און צוזייגט זיך יאָסלס קול כּסדר באַגלייט מיט ריטמישע טריט פון זיינע פיס.

ער דרעפּטשעט איבער בערגער און טאָלן, באַרג-אַרויף, באַרג-אַראָפּ. טיילמאָל, אַראָפּקומינדיק אין אַ טאָל, דאַכט זיך אים, דאָס נאָך ווייט, ווייט איז ער איצט פון זיין באַגערטן ציל; באַלד קלעטערט ער באַרג-אַרויף און ווידער דאַכט זיך אים אויס ווי גאָר קליין איז דער מרחק וואָס טיילט אים איצט אָפּ פון יענעם באַגערטן מקום. פאַר זיינע אויגן שפּרייט זיך אויס דייטלעך דאָס בילד פון זיין באַגערטער שטאָט — לובלין. פון צווישן די פיל בנינים שיינט אַרויס אַ קליין ווייס פּינטעלע, דאָרט אויף מזרחית-דרומית — דעם רבינס בית-מדרש. דאָס האַרץ נאָגט און ציט, די נשמה הייבט זיך ווי אויף פליגל און די פיס — עפּיס ווערן זיי אויך אַזוי לייכט, ווי אַט וואָלטן זיי אויך פליגל באַקומען.

יאָסל פילט ווי אַ באַהאַלטענער כּוח הייבט אים אויף. מיט אָדלער-פליגלין טראָגט אים דער דאָזיקער כּוח בליץ-שנעל איבער גרויסע שטחים. פאַר זיינע אויגן הייבט זיך אויף אַ וואונדערבאַרע פּאַנאָראַמע פון פאַרביילויפנדע בילדער און פּייזאַזשן. אַס לויפן פאַרביי פאַר זיינע אויגן פעלדער, ביימער, טייכן. בליץ-שנעל לויפן זיי פאַרביי און ווערן באַלד פאַרשוואונדן הינטער זיינע פּלייצעס.

אַט בייטן זיך פויערשע הייזלעך, אָפּגעזונדערטע, איינזאַמע און צוזאַמענגעוואָרפענע דאָ און דאָרט איבער די פעלדער. עס הייבן זיך שוין אָן די פעלדער פון לובלין.

און דאָרט פון יענער זייט פעלדער, אין די צוזאַמענגעוואָרפענע הייזלעך פון לובלין הייבן זיך אָן איינציקווייז אָנצינדן קליינע פייערלעך — דער עולם צינדט אָן די נשמה-ליכט. אין ווענטס האַרץ וועקט זיך און פלאַקערט אויף די נשמה פון אַ סאָטן, פון אַ גרויסן ייִדן; אין ווענטס האַרץ קלאַפּט און פלאַטערט יעצט דער הייליקער אָנדענק פון אַ צאַרטער צניעותדיקער מאַמע.

אין רבינס בית-מדרש און אין דעם גיפּאַקטן הויף אַרום און אַרום שטייט דער עולם צוקאַכט. עס שוויצן קעפּעלעך, קופּקעלעך און סודן זיך טרויעריק, אומיטיק. יעדער איינער וואָלט גערן גיוואָלט הערן כאָטש אַ וואָרט, אַ רמז וואָס זאָל אים זיין האַרץ באַרואיקן. „יאָסל אָפּאַטשנער״. דער שטענדיקער בעל-תּפילה, וועלכער האָט שוין אַ חזקה אויף כּל-נדרי מיט וועלכן „ער״ אַליין האָט אים אַ מאָל גיהאַט מכבד גיווען, איז נישט גיקומען. קיין צווייטן האָט דער רבי נישט ניהייסן צו גיין און דערווייל ווערט שפּעט — אַ פּלא! אַט באַווייזן זיך די אויסגיקליבענע, די סאַמע חשובים ונכבדים פון דער חבריא. יעלע קומען צוריק פון רבינס חדר. דער גאַנצער עולם שאַרט זיך צו זיי צו מ׳ט אָפּינע מיילער און אויפגיריסינע אויגן.

אין איין אויגנבליק צולויפט זיך צווישן דעם גרויסן עולם ווי אַ טעלעגראַמע די קורצע אָפּגיריסינע תּשובה פון „חוזה״: „יאָסל לויפט... ער וועט דאַווינען״...

VII

די לעצטע היים...

די זון רוקט זיך כּסדר הינטערהייזלעך אויף מערב. אַוועקגייענדיק, גיט זי זיך, ווי צו „עושה שלום״, נאָך אין טיפן פאַרנייג אַ קייגן מזרח. אַ פאַרנייג — אַ דאַנק דעם בורא פאַר אַ טאָג-ליכט און וואַרימקייט, וועלכע ער האָט אין איר האַנט אָנפאַרטרויט — און פאַרשוואונט. נישט באַוויזן נאָך רעכט אַוועקצוגיין — באַווייזט זי זיך באַלד ווידער אַ רויטע, אַ פייערדיקע. מיט איר צוזאַמען צורויטלט זיך דער הימל און גיסט זיך צונויף אין איין שטיק פייער — עס גרייט זיך די פמליא-של-מעלה צום יום-הדין...

וואָס רויטער עס ווערט דער הימל דאָרט אויבן — אַלץ בלאַסער ווערט די ערד דאָ אונטן. אַ שטילע און רואיקע בין-השמשותדיקע האַרבסט-מעלאַנכאָליע גיסט זיך אויס און צולייגט זיך אויף די לאַנקעס און פעלדער, טייכן און סטאַוון, ביימער און גרעזער. איינגיהילט אין אַ טונקעלן נאַכט-מאַנטל טולין זיי זיך איינער צום אַנדערן. מיט אַן-איינגיהאַלטענעם אָטעם וואַרט אָפּ די נאַטור באימה וביראה דאָס אָנקומען פון יום-הדין...

די דאָזיקע מעלאַנכאָלישע רואיקייט ווערט נאָר מאָמענטנווייז גישטערט דורך אַ מענטשלעך באַשעפּעניש, גיהילט אין ווייסן, וועלכעס לויפט האַסטיק איבער די שמאָלע סטעזשקעס פון די פעלדער. נישט אָנרירנדיק כּמעט מיט די פיס דעם באָדן פליט דער דאָזיקער מענטש איבער די טונקעלע פעלדער ווי אַ נאַכט-גייסט. הינטער אים ווערן פאַרפאַלן לאַנגע פעלדער און לאַנקע-טעפּיכער. ווי אין שטורים דרייען און קערן זיך איבער די ביימער. אַלץ פליט הינטערווײַלעכץ און ווערט פאַרפאַלן אין דער טונקעלקייט — און יאָסל לויפט און פליט פריער-אויס, ווי גיטראָגן מיטן שטורים. און אַט שטייט ער שוין גאָר דאָרט נעבן לובלין. אַט איז שוין דער אַלטער „וויאַטראַק״ מיט זיינע צושפּרייטע גרויסע פליגל, אַט איז דאָס בית-החיים מיט די אַלטע גיבויגינע מצבות.

נישט איבעררייסנדיק אפילו אויף אַ רגע זיין האַסטיק לויפן — הייבט יאָסל אָן מיט אַ ציטערדיקער שטימע צו ברומען: „על דעת המקום ועל דעת הקהל — בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה זנו מתי—י—רי—י—ן״... ער באַווייזט נישט צו פאַרענדיקן דעם גאַנצן זאַץ — פון דער גרוימער מאַסע חסידים. אויפן בית-מדרש-הויף. איין שפּרונג — און יאָסל שטייט שוין ביים עמוד, וועלכער שטייט פריי און וואַרט אויף אים.

אַ ציטער איז דורכן בית-מדרש דורכגילאָפן. אויפגיוועקט אומדערוואַרט פון אַ טיפער פאַרטראַכטונג — האָט זיך דער גאַנצער עולם אַזש אַ טרייסל גיטון. דער „חוזה״, וועלכער איז גיזעסן ביי דער מזרח-וואַנט האַרט נעבן עמוד, דעם קאָפּ פאַרוואָרפן הינטערווײַלעכץ — האָט זיך פּלוצים אויפגישטעלט, אַראָפּגילאָזט דעם טלית איבערן בלייכן פּנים, און אָנגישפּאַרט דעם קאָפּ אָן וואַנט.

ווי אין אַ מאַליקע ציטן האָט זיך יאָסלס קול אַ ציבריים גיטון מיט גאָך מער ברען, און מיט נאָך אַזאַ התלהבות: „אַהאַ—אַהאַ—אַהאַ—אַהאַ האַ—האַ כּל נדרי וא—א—סרי... עס קלינגען טענער צאַרטע און מעכטיקע שטילע און הויכע: רחמים-גיבעט און ווײַ—י—״—

ווייט ווייט איבער די פעלדער אַרום דעם בית-מדרש פאַרהילכט אַ פייערדיקער „ונסלח לכל עדת בני ישראל״. וועלכער צולייגט זיך באַלד אין אַ ווייכער

האַרציקער בקשה. אַ מעכטיקער דינער פון טויזנטער מיילער ענפערט אָפּ: „ויאמר ד׳ סלחתי כּדבריך!״

אין דרויסן אויף דעם טונקעלן שוואַרצן הימל באַווייזן זיך שטערן, וועלכע פינקלען און ווינקן שמייכלינדיק: סלחתי... סלחתי... סלחתי — — —

נאָך שמחת־תּורה, אַז יידן פון „יענע מקומות״ זענען זיך צונויפגיפאָרן קיין לובלין אויפן „גרויסן יאַריד״ און זיי האָבן דערציילט וועגן די מעשים און משפּטים נוראים וואָס דאָס רוסישע חייל האָט אָפּגיטון אין אָפּאַטשנע — האָט יאָסל גיהערט און פאַרשטאַנען, אַז ער האָט שוין נישט מער צו וואָס און צו קומען אַ היים צופאָרן. ער האָט יעצט פאַרשטאַנען יענעם מוראדיקן חלום אין דער נאַכט פון שלוש־עשרה־מדות.

ער האָט זיך, יאָסל אָפּאַטשנער אָרים־גיגאַרטלט מיט דעם כּוח פון אמונה און מיט אַ ציטערדיק גישטיקט קול האָט ער הויך אויסגירופן: „ברוך הטוב והמטיב!״.

די היים פון אָפּאַטשנע איז חרוב ניוואָרן — גיבליבן איז אָבער די צווייטע היים — דעם רבינס בית־מדרש אין לובלין.

לידער

איש-לוי

אויף באַרג־וועגן

אויף אַלע וועגן צו דײַנע באַרג-גיטער
קוממיותדיק-שלאַנקע יאדליס־בוימער
ווי פון וואונדער־אוצרות טרײַע היטער
און ווי צוזינגין-פאַרשטײַפּטע טרוימער.

שטײַען בערג אין מלכותדיקן שנײַ-גיוואַנט
און קוקן אַראָפּ־אַזוי אויף גאָר דער וועלט,
און ווי זײַ וואָלטן גערן דאָס פּלאָים־לאַנד
פאַר טומלדיקן מענטשן־אַנלויף פאַרשטעלט.

הויבן זיך הײַכן אין שטײַנערנע תּפילות
און רײַסן נאָך רחמים הימלין מיט כּוח
בערג אין שנײַ, גלײַך גבורה מיט אצילות,
ווערט מענטש אין זײַער שטח דערהויבן גאָר הויך.

קוואַלן־גימורמל

פלאַכטן זיך קוואַלן אין בערג, ווי זילבערנע קרוינין
און אײַלן שנעל מיט אַן־אומבאַקאַנטער בשורה.
בלײַבסטו מענטש אין זײַער אָנבליק אַזוי שטוינין,
ווײַל גירויש פון קוואַלן־מאַרש וועקט אין פרײַד אין מורא.

בײַנאַכט, ווען ס־טובלט אין דײַנע קוואַלן אַ לבנה,
מורמלין דאָרט וואַסערן מער ווי גיוויינטלעך,
ווי זײַ וואָלטן יעצט אַנטלויפן פאַר אַ פרעמד פּנים,
וואָס קוקט אין זײַ ציניש: אַזוי פרײַנטלעך און פײַנטלעך.

זאַקאָפּאַנע

האָסט זיך מיט דײַן גליק אינים טאָל פאַרבאָרגן
און מעכטיקע היטן דיך אַרום פעלדז און גראַניט,
וואָס וואַכן איבער דיר תּמיד טרײַ נאַכט און מאָרגן
און דער „שלאָפנדיקער ריטער״ אין דער מיט...

עס הילכט גילאַכטער אינים טאַנץ פון דײַנע סערפּענטינים
און פרײַדיק קלאַטשן יאדליס מיט זײַערע צווײַגן-פינגער.
גרינקײַט, וואָס אין דײַנע בײַמער און דאָס ווײַסקײַט פונים שנײַ—
טראַכסטו; וואונדער, אַלטקייט ווערט דאָך דאָ גאָר יונגער!

און גלאַנצן זונין מילד אַזוי אויפן זילבער פון דײַן גיוואַנט,
דערמאַנט עס אין דעם ליבן שמייכל דורכן זײַדנס ווײַסע וואנסיס
און לײַגט זיך שײַן אַזוי דער שנײַ אויף דײַנע וועגן ווי דיוואַנין
מײַנסטו: אקאַרשט האָסט אַנטדעקט דאָס לאַנד פון די פּלאָים־מעשיות.

עס שיכּורן דײַן גימיט לוקסוס-וויטרינים ווי פון רײַכע בולוואַרן
אויפן פּאָן פון רחבותדיקער ווילד־בראשיתדיקער פּראַכט
און עס חידושט דער משונהדיקער גיפּאַר פון דײַנע מענטשן־מאַסן—
אַט איינער: פּולבלוטיק-צולאַכט און אַט אַ צווייטער: רעזיגנירט־
פאַרטר...ט.

פרײַליך־צופרידינע ריטשן זײַ זיך האַסטיק-נאָכאַנאַנד
צולאָזן־בנילופנדיקע גוראַליס אויף משופּע-פאַלנדיקע שטעגן
און אַט גיך־שוועבנדיקע מחנות אויף טומלדיקע גליטש־ברעטער
אײַלנדיקע צום גרויסן גליק, וואָס ליגט אויף די הויכע באַרג־וועגן

צו דער זיסער מוזיק פון דײַנע באַרעדיוודיקע וואַסערלעך
און צוקלינגינע שליטנס
ווילט זיך אויך צוטראָגן אַן־אײַגינים ניגון און צוזאַם
אַזוי זינגין און זינגין
נאָר האָ־ט מורא: אפשר איז עס דאָ דער גישטײַגערטער
לעבנס־חשק גאָר
פון קראַנקע מענטשן, וואָס דער טויט לויערט אין זײַערע
צולעכערטע לונגין...

אלימלך שטייער

אין אומרואיקע טעג

(פראַגמענטן פון אַ דערציילונג)

אין איינים אַנ־אָוונט זענין זיי צו אים גיקומין, צום אַלטן מרדכין אין דאָרף אַריין, פיניף יידישע יונגעלייט אַרביטן אין פעלד. מע האט זיי אים צוגישיקט פון שטאָט. „חלוצים“ — האט מין גיזאָגט.

דער אַלטער מרדכי האט גיקוקט און זיך גיוואונדערט. ס׳ערשטע מאָל אין לעבן האט ער גיזעען יידישע יונגעלייט, קענטיק פון בעסערע היימין, מיט „אינטעליגענטע“ פנימער — האבן גיאַרביט אין פעלד, ווי די פראסטע פויערישע שקצים מיט אַרויפגישאַרצטע אַרבל און צוקנעפּלטע העמדער און שוויס איז גירינין פון זייערע לייבער.

מיטאָג-צייט זענין זיי גיזעסן אויף די גיהיפּליעטע האַלב-צושינדינע קלעצער ביים וועלדל און גישניטן פעניצלעך ברויט.

מיט אַ מאָל האט איינער פון די יונגעלייט, אַ רויט-האָריקער, מיט קורצע פיס, זיך אַרויפגידראַפּעט אויף אַ צווייגינים שטאַם פון בוים און פאַרלייגט די הענט מעשה-רעדנער:

— אין נאָמין פון אַלע חברים נעם איך מיר אַליין דעם כבוד פאַרצושטעלן אונדזערע געסט די „קעמפער פון ציון“...

ער האט גיווענדט זיין בליק אויף איינים זייער אַ הויכן יונג אין אַ סטודענטיש היטל מיט אַ גלאַטיק-קינדיש פנים און דעקלאַמירט:

— אט איז אַזשע פאַמעראַנץ... סטודענט פון דריטן יאָר מעדיצין. זיין פאָטער איז אַנ־אַדוואָקאַט אין לעמבעריק און איז, במחילה, אַ גרויסער אסימילאַנט און אַ שונא ישראל; איין ברודער האט זיך גישמדט און די שוועסטער האַלט ערב-שמד און ער אַליין איז אַנטלאָפן פון עלטערן-הויז און אוניווערסיטעט אין אַ ווייט דאָרף אַריין זיך לערנין פעלד-אַרביט... רעט ער אַ צוקאַליטשטן יידיש און דעקלאַמירט קיפּיטלעך ישעיי פון אויסנווייניק...

ביז היינט באַקומט ער נאָך מוסר-בריוולעך פון זיין ערב-גישמדטער שוועסטער, פול מיט הייליקן צאָרן אויף זיין שגעון און פון דער מוטער באַקומט ער פוטער-קיכלעך, וואָס שמעקן כלל נישט שלעכט... (עמיץ פון די חברים האט זיך צולאַכט.)

— כ׳בעט מיר נישט איבערצורייסן — האט דער רויט-האָריקער „רעדנער“ זיך צושריגן הייזעריקלעך, מיט אַ הויזק-גרימאַסע אויפן פנים — אט איז דער צווייטער העלד, אַ קרבן פונים לאַנד פון די אָבות...

ער האט גיוויזן אויף אַ צווייטן סטודענט מיט אַ צושיקלט לינק אויג און אַ האַרט גויאיש פנים, וואָס האט פינצטער גיקוקט פאַר זיך:

— האַווקין איז זיין נאָמין... ער שטאַמט פון ווייטן אוקריינע, וואו ער האט איבערגילאָזט אַ מוטער און אַ שוועסטער... און...

ער האט גיוואָלט זאָגן עפיס אַ זאַך, אָבער ער האט גיוואָרפן אַ בליק אויף האַווקינס פינצטער פנים — און שנעל אָפּגיהאַקט.

ער האט זיך אויסגידרייט אין אַ זייט, וואו ס׳זענין גישטאַנין צוויי נידריקע יונגלעך מיט גלאַטע פריזורן און לאַכידיקע פנימער, ענלעך איינער צום צווייטן, ווי צוויי טראָפּן וואַסער און ווייטער דעקלאַמירט:

— המ... און דאָס זענין די צוויי ברידער גראַף... ביידע מיט גוטע הערצער און שלעכטע קעפּ, זענין זיי אַרויסגיפלויגן פון גימנאַזיום, וואו ס׳האט זיי נישט גיגלוסט צו קוועטשן די באַנק און זענין פאַרטריבן גיוואָרן פון פאָטערס הויז, — אַ פאַבריקאַנט פון פאַרצעלאַן — צו גיין קאָפּין די ערד אינים הייליקן לאַנד...

ער האט זיך אַרומגיקוקט, גיצויגן דעם אָטים און זיך פאַרנייגט:

— צום סוף קען איך זיך פאַרשטעלן בכבודי ובעצמי... איך בין שמואל מרגליות, אַ זון פון מיכל מלמד פון אַ קליין שטעטל, וואָס האט באַשלאָסן צו ווידמין זיין לעבן און פאַרמעגן דעם פאָלק ישראל און זיין לאַנד...

— האָסט שוין גינוג גידרשנט — האט איינער פון די ברידער גראַף אים אַ צי-גיטון ביים אַרבל.

— דאַרפסט זיך נישט פאַרשטעלן ווער דו ביסט... אַלע קענין דיך... אַ מעלה גרה ביסטו... — האט דער צווייטער ברודער גראַף אונטערגיכאַפּט.

מרגליות איז מיט אַ גילעכטער אַראָפּגישפּרונגין פון זיין „בימה“ און אַלע האבן זיך צוריק גינומין צו דער אַרביט.

די טעג זענין אַדורכגיגאַנגין זומערדיק-הייסע און טומלדיקע.

אָבער די אָוונטן זענין עפיס גיוואָרן אומרואיקע. מע האט אין די יידישע ישובים אַנגיהויבן שמועסן וועגן העצערייען צווישן די פויערים אין די דערפער קייגן יידן. אין שטאָט האבן יידן באַצייטנס פאַרהאַקט די לאָדנס פון די גישעפטן — זיך גישראָקן פאַר אַ פאָגראָם. און אויף די גויאישע פעלדער, וואָס אַרום, האבן די קאָסיס עפיס מאָדנע גיבלאַנקט אויף דער זון.

ביי נאַכט אין סטאַדעלע אויפן נילעגער, האט דער שיקלדיקער סטודענט האַווקין גיזאָגט מיט אַ קרייטש אויפן פנים:

— אַוודאי... מיר מוזן דאָס פאַרשטיין... יעדער מענטש פון אינסטינקט האט פיינט מענטשן, וואָס שיידן זיך מיט עפיס אונטער פון אים, וואָס ווילן זיין העכער, אויסדערוויילטער, דאָס איבערשטע פון שטייסל... דערפון נעמט זיך דעם פויערס האַס צום פריץ, צום שלאַכטשיץ, און פון דאַניט נעמט זיך אויך זיין שנאה, פאַרביסינע דור-דורותדיקע שנאה צום ייד... המ... אַוודאי... מיר פיעשטשין זיך שוין צופיל מיט אונדזערע קולטור-איבערלעבינישן פון דורות, ווילן זיי איינפעדימין אין אַ פרעמדער וועלט... המ... כ׳מיין צו זאָגן — וועלן מיר זיך באַזעצן אויף ערד, לעבן אויף ערד און מיט ערד, ווי אַלע מענטשן, נו, וועט אויפהערן די שנאה צו אונדז...

ער האט שטאַרק און איילִיק אָפּגיהאַקט, ווי מיט אַ מעסער. אַ בלייענע שטילקייט האט גיהאַנגין אין דער לופטן.

מיטאַמאָל איז גישעען אַנ־אומדערוואַרטעטע זאַך: אַזשע פאַמעראַנץ האט זיך גיגעבן אַ ריס אויף, גינומין פאָכין מיט די הענט און אַרויסגיוואָרפן מיט אַ שטאַמלריקער צונג אָפּגיריסינע ווערטער אויף יידיש.

— מוזן... מוזן...

ער איז גיוואָרן שטאַרק רויט און זיך גינומין קלאַפּן אין דער ברוסט;

— מירן פאַרלאָזט די היימין... דאָס באַקוועמע לעבן... מירן אַנטלאָפן! צו וואָס האָ? זיך לערנין שניידן תבואה, ווי זיי?.. זיך לערנין שאַרפן קאָסיס, ווי זיי?. קאָסיס און מענטשן — האָ?..

די ווערטער זענין אַרויסגיפאַלן פון זיין מויל, ווי שטיקער אָפּגיהיבליעוועטע קאָרע פון אַ בוים.

אין דער לופטן איז גיבליבן הענגין אַ דרוקנדיקע שטילקייט, אָן ווערטער, ביז איין מאָל איז עס גיקומין.

יענים טאָג איז שוין די תבואה גישטאַנין אין פעלד אין גאַרבן, אַרומגיגאַרטלט אין שטרויענע פאַסן.

מע האט זיך אַ ליאַדע מינוט גירעכט אויפן „באַזוך“ פון די צובונטעוועטע פויערים.

האַווקין האט מיט אַ פינצטער פנים זיך אַרומגישלעפּט, נישט גיקוקט אויף קיינים, נאָר פאַרביסן גישוויגן.

איינער פון די ברידער גראַף איז אַרויסגיפאָרן מיט אַ ראָווער ברענגין ידיעות.

אויפן גראָז הינטערן שטאַל איז גילעגן שמואל מרגליות צוזאַמין מיט אַזשע פאַמעראַנץ. זיין קינדיש פנים איז מיט אַ מאָל גיוואָרן אַנגיגאָסן, פאַרהאַרטיוויט. צווישן די פיס האט זיך גיפּלאָנטערט דער הויקערדיקער העברעאישער לערער אַראָנזאָן אַ בלייכער און צוטראָגנער. ער האט מורא גיהאַט צוריק צו גיין אין שטאָט.

שמואל מרגליות האט גיקוקט מיט מוטנע אויגן אויף דער מחנה הינדלעך, וואָס האבן גידזשובּעט אין מיסט און אַז אים איז גיוואָרן לאַנגווייליק אַזוי ליגנדיק, האט ער זיך פלוצים צוזינגין;

„דעם רוק-זאַק אויף די אַקסל
און שטעקן אין דער האַנט“...

אַראָנזאָן האט אים אָנגיכאַפּט ביים אַרבל:

— לאָז גימאַך, מענטש!

ער האט גיפינקלט מיט די קליינע אייגעלעך, ווי ער וואָלט זיך גיוואָלט צעוויינין.

שמואל מרגליות האט שוין גיוואָלט צולאָזן זיין שאַרפע צונג, אָבער פלוצים איז אַריינגיפאַלן גראַף אויף זיין ראָווער.

— זיי גייען...

אַלע זענין גיבליבן צוטומלט, אָבער האַווקין האט זיך אין איין מינוט אויסגיגלייכט. ער איז גישטאַנין פאַרגליווערט-רואיק, גיבליצט מיטן אויסגי-

לאָפינים ווייסלעכן אין אויג און מיט אַ האַרטער שטים אַרויסגיגעבן באַפעלן.

מרדכין מיט די קינדער האט ער אַריבער גישיקט צום גויאישן שכן, דעם שוסטער.

דערנאָך האט ער אַלע אויסגישטעלט אין דער ריי. זיי זענין גישטאַנין אָן די היטלין.

בלויז אַזשע פאַמעראַנץ איז גיבליבן שטיין אַ בלייכער מיטן סטודענטישן היטל אויפן קאָפּ און עפיס אַנ־עקשנותדיק פייערל האט גיברענט אין זיינע אויגן.

האַווקין האט גיפּטיק אויף אים אַ קוק גיטון פון דער זייט.

אַראָנזאָן איז מיט אַ מאָל ערגיץ פאַרשוואונדן.

אויף דער שוועל פון שכנותדיקן גויאישן הייזל איז גישטאַנין די שוסטערן און גיהאַלטן ביי דער האַנט איר קליין שגצל, וואָס האט זיך גיריסן: מאַשקאַ... מאַשקאַ...

אויפן וועג האט זיך באַוויזן אַ מחנה פויערים. פאַרויס האבן גיטומלט אין אומאָרדינונג יונגע שקצים מיט שיכּורע, ווילדע גישרייען און גיפאָכיט מיט לענגלעכע אייזערנע דרענגער. פון הינטן האבן זיך נאָכגישלעפּט עלטער-גיבוקטע פויערלעך מיט גראָבע סענקאָטע שטעקנס און פויערטיס מיט קויבערס אין די הענט. זיי האבן נישט-דרייסטע גיבלאַנדזשעט מיט די אויגן.

— יאַ, דאָ וואוינט ער, מאַרטקאַ... — האט עפיס אַ שיקסע אין אַ גיבלימלט טיכל גישריגן און איז גילאָפן פאַרויס אין דער זייט פון דער פאַרמאַכטער פורטקע.

אָבער מיט אַ מאָל איז זי גיבליבן שטיין און אַרויסגילאָזט אַ פאַרשטאַרט גישריי.

פאַר איר איז פלוצים אויסגיוואַקסן אַ יונג מיט אַ האַרט גויאיש פנים און מיט אַ צופּאַטלטער גזשיווע.

— וואו-צהין? — האט ער שאַרף אַ פרעג גיטון און זיך גישטעלט איר אין וועג.

די חברה זענין אַ מינוט גיבליבן צוטומלט. בלויז איינער, אַ נידריקער שייגיץ אין אַ זעלנערישער מאַרינאַרקע, מיט ווייס-פלאַקסינע האָר איז אויפגישפּרונגין:

— מיר, צו מאַרטקין ווילן מיר... און איר, ווער זענט איר?.. — האט ער חוצפּהדיק גיוואָרפן מיט די הענט.

אַנ־אַלט, גראָ פויערל האט אונטערגיהינקט אויף אַ קוליע:

— הע, הע, אונדזעריקע, מיר זאָלן אַזוי לעבן, אונדזעריקע!..

ביי האַווקינען האבן זיך די אויגן צופינקלט. ער האט זיך נישט גירירט פון אָרט און גיזאָגט מיט אַ האַרטער צוצויגינער שטים:

— לאָזט אָפּ, טרעט אָפּ פון דאַנין... מיר וועלן נישט דערלאָזן... מיר...

אָבער פלוצים האט ער זיך פאַרהאַקט. עמיץ האט אים פון הינטן אַ שטויס גיטון, ער איז אומגיפאַלן און דער פלויט האט זיך גינומין איינברעכן, גיריסן פון צענטליקער הענט. די גאַנצע מחנה האט זיך אַ וואָרף-גיטון פאַרויס. פון הינטן איז נאָכגיקראָכן דער אַלטער דזשאַד אין דער צוכראַסטעטער סוקמאַנע, זיך גיוואָקלט אויף די קוליעס און גיצויגן צווישן די צופּוילטע דזשאַנסליס:

— אַנ־עבירה פאַר ג—ט, מיר זאָלן אַזוי לעבן... אַ זשיד ראַטיווין... אַנ־אַנטיכריסט... איר גלייביקע, אונדזעריקע...

פלוצים איז אונטערגישפּרונגין אַזשע פאַמעראַנץ. ער האט צוגיטראָגן אַ פאַרמאַכטע פויסט צו דעם אַלטנס פאַרמיטינער נאָז.

— נישטאָ קיין אונדזעריקע, דו פּשי-סינו, הערסט? נישטאָ קיין אונדזעריקע.. האט ער גישאַקלט מיט דער פויסט. זשידים זענין מיר... זשידים... דו הערסט זשידים...

און ער האט זיך פאַרכליניעט.

דער אַלטער האט זיך צוצלמט און שנעל אָפּגיהינקט אויף די קוליעס.

אין אַזשע פאַמעראַנץ האט זיך עפיס דאָס גאַנצע בלוט צוצינדן. עפיס אַ שרעקלעכער, עקשנותדיקער האַס האט זיך אין אים צופלאַקערט. ווי דורך אַ גידיכטן נעפּל האט ער גיזעען, ווי די פויערים האבן גיריסן די שטאַכעטן, אַריין מיט גיפילדער אין הויף, גיטומלט אין די שטובן, אין די שטאַלן, גימאַכט חורבות...

פאַר זיינע אויגן האט עמיץ גיצויגן אַ קו ביי אַ שטריק. די קו האט זיך יאָמערלעך צומעקעט.

ער איז צוגישפּרונגין מיט אַ צוזאַטינים אימפּעט און אָנגיכאַפּט די קו פאַר די הערנער.

דער פויער איז גיבליבן שטיין צוטומלט, גיקוקט אויף דעם פרעמדן גויאישן פנים אין דער סטודענטישן היטל.

— נאָך פאַראַן גינוג אויך פאַר דיר ברודערל... — האט ער גוטמוטיק גיזאָגט.

אַזשע פאַמעראַנץ האט גיפילט, ווי די פויסטן גיסן זיך ביי אים אָן מיט בליי.

— וואָס פאַר אַ בראַט בין איך עס דיר, האָ?.. — האט ער הייזעריקלעך, פאַרכריפּעט גישריגן. אַ זשיד בין איך!.. הערסט? — אַ זשיד!..

און זיינע צונויפגיפּרעסטע, קינדיש-פאַרשרומפּינע קולאַקיס, האבן זיך אָפּגיריסן, גינומין שוועבן אין דער לופטן, אָנגיטראָפן אויף צונויפגידרענגטע קעפּ און אַקסלין.

ס׳איז גיוואָרן אַ צוזאַמינלויף און אַזשע פאַמעראַנץ האט גיפילט, אַז עפיס אַ פאַרביטערטער כעס וואַקסט אין אים, צוגיסט זיך אין אַלע זיינע איברים.

ער האט גיכאַפּט און אָפּגיריסן שטיקער שטאַכעטן פון פלויט און גיפאָכעט מיט זיי איבער די קעפּ, גיוואָרפן זיך אין גאַנצן ווי אין קאַנוואולסיעס.

און פלוצים האט ער זיך אַ וואַקל גיטון אויף די פיס, דערשפּירט אַ שאַרפן ווייטיק אין אַ זייט, עפיס אַ וואַרימע כוואַליע האט זיך צוגאָסן אין זיין אינעווייניק און די פיס האבן אָנגיהויבן ווערן שווער, ווי זיי וואָלטן אָנגיגאָסן מיט בליי.

ער האט דערפילט, ווי ער הייבט אָן פאַלן, פאַלן טיפער, טיפער, ווי אַנ־אָפּגרונט וואָלט זיך גיעפנט אונטער זיינע פיס.

ער האט אויסגישטרעקט די הענט, גיפאָכעט אין דער לופט, גיזוכט אין עפיס זיך אָנצוכאַפּן, אָבער אַלץ האט זיך אָפּוירגיגליטשט און אין די אויערן האט זיך עפיס פלוצים צוקלינגין, ווי מיט טויזנט גלאָקן, אָבער אַלע קלאַנגין זענין גיוועזן אַזעלכע ווייטע, האבן אין גאַרנישט דערמאָנט...

ער האט גיזוכט עפיס אַ וואָרט, אַ נאָמען, אַ היימישס און נישט גיקענט כאַפּן; אַלץ איז זיך צופלויגן.

ער האט זיך איינגיגראָבן מיט די נעגל אין הוילקייט, גיפּרוּווט עפיס איינהאַלטן, אָבער אַלץ איז אַנטלאָפן, אַוועק גיפלויגן און די גלאָקן, וואָס האבן גיקלונגין אין אויערן, — זייער קלאַנג איז ווי די גלאָקן פון דער קירכע, וואו זיין פאָטער!.. שמד... ער גידענקט... בר... בר... בר...

און פלוצים איז ווי אַ בליץ דורכגילאָפן.

עפיס באַקאַנטע היימישע ווערטער. ער האט זיך דערבין אָנגיכאַפּט מיט די לעצטע כוחות און אַרויסגיפליסטערט מיטן לעצטן אָטים-צוג:

— ברוך אַתּה... ה׳ אלקינו... המוציא... לחם... מן הארץ...

און דערנאָך איז אַלץ גיוואָרן טונקל, ווי אַ שווערער באַרג וואָלט אים צוגידריקט.

אַ קנאַל האט אויפגיציטערט די לופט.

— דאָרט, דאָרט — האט עמיץ אָנגיוויזן.

ס׳האבן זיך דערטראָגן גישרייען, אַ גילויפעריי און אַ גיטופּעריי פון פיס.

דאָס האט האַווקין עטליכע מאָל אויסגישאָסן פון אַ רעוואָלווער און שווער פאַרוואונדעט אַ שייגיץ.

ס׳איז גיוואָרן אַ טומל און די פויערים זענין זיך צולאָפן.

דערנאָך איז אַלץ ווידער שטיל גיוואָרן.

נעבן שטאַל איז גלעגן אַזשע פאַמעראַנץ מיט אַ מעסער אין דער זייט. בלוט ריטשקעלעך האבן זיך גישוואַרצט אויף דער ערד, דאָס מויל איז גיווען אָפן און צושמייכלט.

עמיץ האט זיך אַראָפּגיבויגן.

אַזשע פאַמעראַנץ איז גיווען טויט.

י. עמיאט

איבערן פענצטער...

(סקיצע)

רבקה האט גיהאַלטן אין מיטן רייף ווערן; האט באַגעגנט די תקופה, ווען אַלע פאַרלאַנגען קנוילן זיך פלוצים אין איין אומקלאָרער מאַסע פון דראַנג נאָך לעבן...

דער דאָזיקער זומער האט זיך מאדנע צוגיפאַסט צו דער שטימונג, וועלכע האט איר מיטן אָנקום פון פרילינג באַהערשט. דער בלאָער טיפער הימל, וואָס שפרייט אויס אויפן גימיט אַזאַ פרייד, די מחיהדיקע ווינטעלעך, וואָס גלעטן דאָס פנים און רופן מיטצוגיין מיט זיך ווייס, ווייט, און ערשט די פאַרנאַכטן, די זומער-פאַרנאַכטן, וואָס שטייען אַפּ אַזוי שעהן אין זייער גליענדיקער רויטקייט, וואָס וועקן אויף די באַהאַלטנסטע און פאַרשלאָפנסטע סטרוניס איז האַרץ...

די גאַס, די שפּאַצירנדיקע, די ברויזנדיקע, די רוישנדיקע, וואָס איז פול גע-ווען מיט לעבן און יוגנטלעכן גילעכטער, האט זי באַזונדערס מקנא גיווען. די 17-יעריקע רבקה פלעג אין די דאָזיקע שעהן אַזוי אָפּשטיין ביי איר פענצטער און נאָכפאלגן די שפּאַצירנדיקע, וואָס זענען פאַרביי אויפן טראָטואַר זייער הויז.

ווי מאדנע די קלאַנגען פון לעבן זענען — האט רבקה גיטראַכט, אַזאַ אום-באַוואוסטע נאָגנדיקייט פלעג איר אַרומנעמען, א בענקשאַפט נאָך אומקלאָרע געגנשטאַנדן, און די די טרויעריקע מעלאדיע, וואָס זי האט נאָך פון דער יוגנט אָן פאַר זיך אַליין אַזוי שטיל גיזונגען, איז איר אויך ערשט אויפן רעיון גיקומען, און זי פלעג עס אין זיך אַזוי איבערזינגען לאַנג זינגען...

נאר חי א קאָנטראַסט צו דער אַרומיקער פרייד, וואָס האט זיך אין דער גאַס גיטראָגן, איז גיווען די קראַנקע מאַמע אירע.

רבקהס מוטער איז טאָג און נאַכט אין בעט גילעגן און גיהוסט. רבקה איז נישט אַזוי יינג גיווען, זי זאָל נישט פאַרשטיין די קרענק פון דער מוטער, אַז ס'איז אַ קרענק, פון וועלכער מע ווערט שוין קיין מאָל נישט גיזונט. די שטיקער בלוט, וואָס די מוטער האט גישפּיגן, די באַקן, וואָס זענען אַלע מאָל מאדנע איינגישרומפן, די אויגן, וואָס זענען בולט גיוואָרן און אַריין אין די לעכער,

דאָס אַלץ האט עדות גיזאָגט, אַז די קרענק ווערט ערגער, ערנצטער.

א גאַנצן טאָג האט רבקה גיאַרבעט אויף דער מאַשין און פאַרגעסן איר אום-גליק. זי האט גיאַרבעט און גוט פאַרדינט ביים נייען ווייסע וועש. מער ווי זיי צוויי, זי און די מוטער, זענען נישטאָ. דער טאַטע איז נאָך מיט יאָרן צוריק — ווי די מאַמע פלעג אַלע מאָל רבקהן דערציילן — גישטאָרבן אין אַמעריקע. פאַר צוויי מענטשן האט רבקהס הכנסה גיקלעקט. האט זי גיאַרבעט און זיך פאַרטועט אין דער מלאכה, אַז זי האט אין אַלים פאַר-געסן.

נאר פאַרנאַכט, נאָך דער אַרביט...

צוויי וועלטן ראַנגלען זיך דעמלט אין איר. זי פילט, אַז אין איר שפּילט זיך אַפּ אַ קאַמף פון דער שטוב און גאַס. די טרויעריקע לאַגע פון איר מוטער און דאָס גאַנצע בראַכנדיקע גימיט פון אַרומגיין אַרום אַ קראַנקן און נישט זענען אָפּטרעטן אויף קיין מינוט — און דאָס פולסירנדיקע, רוישנדיקע לעבן פון אונטערן פענצטער, וואָס שלאָגט אָפּ אין די טויערן פון האַרץ...

דעמלט טרעפט, אַז ס'קומט אַריין איר חברטע נאָך פון דער פאַוושעכנע שול, יוטקע, פון דער שניט-קראָם.

יוטקע איז פול מיט לעבן און מיט לוסט, סך הכל מיט אַ האַלב יאָר עלטער פון רבקהן און ווי דערוואַקסן זי איז שוין! די גאַנצע שטוב דאָ ביי רבקהן, וואָס אָטעמט מיט טויט — איז דער פולער היפך פון יוטקין, וואָס שטראָמט איבערן לעבן, ווי אַ טייך פרילינגס-צייט, אַ שפרונגיוודיקע, אַ צוזונגינע, קומט שטענדיק אַריין מיט אַ לידל אויף אירע ליפּן. וואָס טוט זי דאָ? וואָס בינט איר אַזוי צו צו דער שטוב, וואָס איז דאָך אַזאַ סתירה צו איר גאַנצן וועזן? דאָס איז אַלץ די קליינע רבקה, פון וועלכער זי קען זיך נישט שיידן נאָך פון דער שול-צייט. היינט קומט אויך יוטקע אַריין צו רבקהן אין דער פרייער צייט און וויל איר חברטע איבעראַשן און לאַכן מיט די „סודות" און נייעסן, וואָס זי ברענגט אַלע טאָג פריש מיט זיך.

רבקהס אויגן זענען דעמלט טרויעריק און רעזיגנירט, ווי ביי איינעם, וואָס איז איר פון לעבן מיאש און נישט ענטפערנדיק קיין וואָרט, הערט זי זיך איין צו די אַלע נייעסן פון איר יוטקין.

חי שטאַרק די שול-צייט בינט צו קינדער!

יוטקע איז שוין צחיי יאָר פון דער „בנות"-אָרגאַניזאַציע אַוועק, מיטגיריסן גיוואָרן מיטן לעבן, און דאָך, ווי עס ציט איר צו איר בנותקע, צו רבקהן...

אבער זי וואלט פארט גיוואָלט האָבן איר רבקהן ביי זיך, וועקט זי רבקהן צום לעבן.

— הערסט דאָס גילעכטער אין גאַס, הערסט חי עס רוישט, ביסט דאָך נאָך אַזוי יונג, ווער נישט אַלט פאַר דער צייט...

און אַז רבקה זינגט נאָך אַלץ איר טרויעריק ניגונדל, דעם קאָפּ אַראָפּגיבויגן און אין זיך פאַרזונקען, שטעלט איר יוטקע מיט גיוואַלט אויף, שטעלט זי אַוועק ביים שפּיגל און רעט אין איר לאַנג אַריין:

— האסט דאָך שוין באַלד גראָע האָר דו, ביסט דאָך שוין באַלד אַן־אַלטע יידינע!..

— שריי נישט יוטקע, די מאַמע האט קוים איינגידרימלט, אַז זי ווערט אַנט-שלאָפן, הוסט זי נישט אַזוי...

— אבער רבקה, דיין לעבן... דיין לעבן!..

— יוטקע...

— רבקה, קום וועלן מיר כאַפּן אַ שפּאַציר, כ'האָב אויף היינט אַ וויעטשאַרעק, וועסטו זיך ווײַלן אַ שעה, די מאַמע וועט סיי-ווי שלאָפן...

— זע יוטקע, ווי נישט גיטריי דו ביזט.

— וועמין?

— ווייסט נישט, אַז מיין לעבן הענגט אין דער מאַמינס?..

— אַ נאַריש מיידל!

— שטיפערקע...

אין אַזעלכע מינוטן פילט ערשט רבקה אויף דעם אמת, ווי ווייט אַט דער פלאַטער-קאָפּ פון איר ליבער חברטע איז ווייט פון איר און איר עלנט. נישט נאר זי ברענגט איר נישט קיין טרייסט אין איר אָרימקייט, נאר זי מאַכט איר נאָך אָן אַ רייץ צום לעבן, וואָס איז ווייט פון איר. רבקה קלערט, אַז אַלע פון יוטקיס שניט מוזן זיין אַזעלכע ווי זי, די שטוב גייט זיי אויך נישט אָן, קיין טאַטע קיין מאַמע עקזיסטירן נישט פאַר זיי. אט די אַלע צוזונגינע מיידלעך אויפן טראָטואַר, מוז אויך נישט איינע פון זיי האָבן אַ ליידנדיקע מוטער אין שטוב, וועלכע זיי לאָזן איבער און גייען אַוועק אַ שפּאַציר טון מיט זייערע יינגלעך...

— — — — — — — — — — — —

וואָס אַמאָל איז רבקה גיוואָרן מער שווייגנדיק און אין זיך איינגיצויגן און וואָס אַמאָל ווייניקער האט איר חברטע, דאָס צושטיפטע מיידל, צו איר גינו-מין קומין.

טעג זענען גישטאַנען אין דרויסן צושיינטע, ליכטיקע און פולע מיט פאַרלאַנגען, פייגעלעך האָבן קיין ווערטער שוין נישט גיהאַט אויסצודרוקן די פרייד, וואָס האט זיי באַהערשט. האָבן זיי שוין שווייגנדיק אַזוי אַרומגישווימין אין דער לופט מיט אַ שנעלקייט פון אַ פייל, פון אויוון אַראָפּ, פון אונטן אַרויף, שיף און גלייך, גייאָגט זיך, גיריסן זיך ביי די טשופּקיס און צום סוף מיט אַ שמחה אָפּגיפלויגן אויף די פעלדער, וואו זיי ווערן נישט גישטערט פון שטאָט-גירויש און זיי קענין זיך דאָרט לאָזן וואויל-גיין. ווי זייער האַרץ גלוסט זיך נאר...

יוטקע איז וואָס ווייניקער גיקומין צו איר רבקהן. דערפאַר זענען אירע חברטיס פון „בנות" אַלץ אָפטער צו איר גיקומין און אַמיינסטן האט זיך אויסגיצייכנט מיט איר גיטריישאַפט די קליינע שרה, אַ יינג מיידל, וואָס איז ערשט אַריבער פון בתי' אין בנות און די לערערן האט אַזוי פיל האָפנונגען גילייגט אויף איר, צוליב איר פאַרשטענדיקייט און זעלטינע פעאיקייטן. טעג און נעכט איז שרה נישט אָפּגיטרעטן פון איר, אבער נישט גישיצט בלויז אירע עפנטלעכע באַגערן, נאר איר דערציילט אַזעלכע טרייסטנדיקע מעשהלעך, אַז זי איז פאַרוויגט גיוואָרן מיט זיי אין אַ זיסן חלום.

און נאָך האט שרה דערציילט פון אייביקע און טיפע אמתן, צוליב וועלכע עס לוינט דאָס לעבן אוועקצוגעבן. דאָס לעבן אַוועקצוגעבן? ניין, דאָס לעבן ווערט שענער, ווען מע ברענגט עס אַ קרבן פאַר אט די אידייען! דאָס לעבן איז פיל רייכער און פיל פאַרביקער, ווען מע קען עס נאר באַהערשן און

צוימין און זייער לאַנגווייליק און טייל-מאָל אפילו עקלהאַפט פאַר די, וועלכע נוצן דאָס אויס אָן אַ מאָס פאַר זייערע תאוות. וואָס נוצן זיך אָפּ און ווערן אָן דעם רייץ.

פון וואַנען ווייס עס אַלץ די קליינע שרה? אָך, ווי זי נעמט אַלץ איבער, וואָס די לערערן זאָגט נאר, אַ גאוניש קעפּל!

ווי מאדנע רבקה ווערט באַרואיקט פון דער קליינערס רייד, ווי מאדנע זי פילט, אַז ס'איז גאָר נישט קיין סתירה פון לעבן, וואָס שטראָמט פון זומער אַפּויר דורך איר פענצטער אַדורך צו איר עלנט אין שטוב, אַז אַלץ איז פון איין האַנט, אַז מע דאַרף אַזוי קענין באַהערשן דעם טרויער, ווי מע דאַרף קענען באַהערשן די פרייד; אַז איבער אַלים איז פאַראַן אַן־אויג אין דער הייך, וואָס וואַכט און זיינע וועגן זענען פאַרן מענטשלעכן שכל נישט צום באַגרייפן, ווי שרהלע דרוקט זיך אויס — פונקט ווי אַ בלינדער קען נישט האָבן קיין פאַרשטעלונג, וואָס איז ווייס און וואָס שוואַרץ.

ווי נאָנט די קליינע שרה איז יעצט צו איר טרויעריק גימיט! אַמאָל נעמט זי די קליינע אַרום און רעט אַזוי ווי אַ דערוואַקסינער מענטש וועגן דער וועלט, וואָס איז פאַלטש און פרייט זיך נאר מיט אונדז, ווי לאַנג מ'איז גיזונט און פריש"... די קליינע שרה ציטירט רבקהלין אַ וואָרט פון שעקספּירן: „ווען די לאַכסט לאַכט די גאַנצע וועלט מיט דיר מיט, ווען דו ווײנסט אבער, ווײנסט אַליין"... רבקה דערמאַנט זיך, ווי מע פלעגט די קליינע רופן „אַן־אַלט גי-מיטל". טאַקי די קליינע האט שוין באַוויזן אין איר יינגער עלטער אַזוי פיל דורכצולעבן, און זיך איבערצוזינען מיט דעם, וואָס זי האט גילייענט און גי-הערט, ווי קיין צווייטע. און רבקה, אויך וועלכער מע האט שוין אין בנות מיט אַ שטיקל צייט צוריק גיקוקט, ווי אויף איינער, וואָס וועט זיך לאַנג נישט האַלטן, צוליב איר פייערדיקן טעמפּעראַמענט, די רבקה איז יעצט אַזאַ שטילע און פאָלגיוודיקע, מיטן לעבן, וואָס צאַנקט אויס דאָ אין שטוב, די מוטערס לעבן, וואָס לעשט זיך אט אויס, ווי אַ פלעמל, גייט אויף אין רבקהס האַרץ אַזאַ גילייטערטע שטילקייט און באַטראַכטקייט, אַ טיפער גלויבן! זייער אָפט, ווען קיינער איז אין שטוב נישטאָ, נעמט זי אַרויס דער מאַמיס קרבן-מנחה-סידור מיט תהלים ביים סוף און די יינגע ליפּן מורמלין שטיל און באַטעמס אַ פּאָר קאַפּיטלעך, דעמלט טרעפט, אַז די מוטער הערט אַ ווײַלע אויף צו הוסטן, רופט צו רבקהלין צום בעט:

— וואָס זאָגסטו מיין קינד?

רבקה שעמט זיך פאַר זיך אַליין, וואָס די מוטער האט זי גיטראָפן אין אַזאַ פּויזע, וועלכע זי איז נישט צוגיוואוינט צו זעען.

פויזע.

— זאָגסט תהלים, זאָג מיין קינד. יעצט וואָלט איך טאָפּלט גיוואָלט לעבן... טאָפּלט... גידענקסט רבקהלע, כ'האָב שוין אָנגיהויבן עגמת נפש האָבן פון דיר.

— פון וואָס?

— האסט אָנגיהויבן קומין אַזוי שפּעט אַ היים...

רבקהן שטייען טרערן אין די אויגן...

„עס וועט אַלץ גוט זיין" — זינגט אין איר דער טיפער גלויבן, אַלץ וועט מוזן גוט זיין!..

דאָס אַלט־נייע לידל

דערציילונג

ר' משה, א ייד ווי הונדערטער אַנדערע, פאַרדאגהט מיט פרנסה, האט גאָר נישט באַמערקט, ווי טעג, וואכן, חדשים און צוזאַמין אַ גאַנץ שיין פעקל יאָרן זענען אַדורך. ביי אים איז נאָך אַלץ זיין חנהלה גיווען א קינד. ווי גיוויינטלעך אַ קינד, וואָס לערנט אין שול פון אַכט א זייגער אין דער פרי ביז איינס נ. מ. און דער אַנדערער האַלבער טאָג: גייט אַוועק מיט צוגרייטן זיך צום מאָרגנדיקן שול-לימוד. ר' משה האט גימיינט — ווי אַלע טאַטיס מיינין אין אַזעלכע פאַלן — אַז ער האט שוין אַלץ גיטון, און זיין קינד וועט זיין אַ מענטש, אַז זי וועט בלייבן אַ יידיש קינד. פאַרשטייט זיך דאָך אַליין; ער האט גימיינט אַ פרום, יידיש קינד, אַזוי ווי ער, ר' משה, נו, ווי זיין ווייב אויך...

מיט א מאָל איז ר' משה אויפגיקומין עפּיס ווי פון א שלאָף, אַזוי ווי ער וואָלט אַ היימגיקומין צו זיך און נישט דערקענט זיין קינד און — זיין ווייב.

וואָס איז דאָס?

גיווען איז עס שבת ביים טיש. זיין חנהלע איז גיווען פאַרטיפט אין א ביכל, אַזוי ווייט, אַז זי האט נישט גיהערט, וואָס דער פאָטער רעט צונ־איר. גי-לייענט אזשעשקאָוויס ביכל „מאיר עזאַפּאָוויטש".

— חנהלע, האסט עפּיס גידאַוונט? היינט איז דאָך שבת!

— דאַוונסט נישט קיין שום שבת?

— פיניק זי נישט! — רופט זיך אָפּ דאָס ווייב, זי האט נאָך צייט צו דאַ-ווינין!

אבער, וואָס הייסט צייט צו דאַווינין? א יידיש קינד צו זיין מוז מין זיך צוגי-וויינין פון די יונגע יאָרן אָן!

— הייס איך זי דען זיצן אַ גאַנצן טאָג מיטן סידור? על כל פנים שבת מעג זי דאָך עפּיס דאַווינין.

— שבת מוז זי לעזן ביכער, זי זאָל קעננן פויליש רעדן, ווייל אַ גאַנצע וואָך איז זי דאָך פאַרנומין מיט די לעקציעס. ווייסט דאָך, זי איז די בעסטע שי-לערן, מוז זי אַרביטן! זאָלסט וויסן ווי מע לויבט זי!

— מאַכסט מיר אַ גוטן חשבון!.. אַ גאַנצע וואָך לעקציעס, שבת ווידער פאַר דער וואכנס, נו, אַלץ גאַנץ שיין! נאר דאָס ביסל יידישקייט איז נישטאָ ווען צו דערפילן?

— משה! ביסט דאָך עפּיס מיט אַ מאָל גיוואָרן אַזוי פרום, מיט איין מאָל קומסטו, ווי פון אַן־אַנדערע וועלט! פאַר וואָס האסטו זיך ביז איצט גאָרנישט אַריינגימישט?

ר' משה לאָזט שווער אַראָפּ דעם קאָפּ. דאָס ווייב איז דאָך פאָרט גירעכט. נישט אַריינגימישט זיך, נישט דערצויגן זיין קינד — אוי דאָס פינצטער גלות... אוי, די יידישע ביטערע גישעפטן... אבער איצט וועט ער זיך שוין יא מישן. איצט וועט שוין אַנדערש זיין. איז דאָס נישט זיין קינד? נישט זיין בלוט אין פלייש? נישט זיין צוקונפט. זיין ציל אין לעבן? פאַר וועמין דען אַרביט ער?..

— חנהלע לייג אַוועק איצט דאָס ביכל און נעם דעם סידור! דו וועסט בענטשן און איך וועל דיך אויסהערן עברי!

חנהלע האט שוין לאַנג נישט גיבענטשט. באַלד נאָכן עסן פלעג זיך דער פאָ-טער לייגן אַ מידער, כאַפּן א שבת-דרימל, חנהלין קיין מאָל גאָרנישט גיפרעגט, נישט פאַרהערט; זי ווידער האט נישט גיהאט השק צו די אומפאַרשטענדלעכע ווערטער פונים סידור; ס'האט זי גילאַנגווייליקט, איז זי גיבליבן זיצן ביים טיש אין גילייענט. דער פאָטער האט זיך בכלל ווייניק פאַראינטערעסירט מיט איר. אַלץ די מוטער, די גוטע טוטער! גיגעבן איר אויף קינא, ביכער, וויע-כשאַרקיס, גיקויפט איר ליזשוויס. זומער — א קאָסטיום צו שווימין, גישיקט אויף קאָלאניעס, גיגעבן אויף פאַרשידינע אַנדערע זאַכן. דעם פאָטער האט מין נישט דערציילט און ער האט זיך נישט גיפרעגט. ער ווייס צומאָל נישט, אַז זיין קינד־טרעט אַרויס אין אַ קינדער-באַלעט פון צייט צו צייט, ווייל זי איז זייער פעאיק.

פלוצים קומט דער טאַטע, אַ שטרענגער און — חנהלע, גיי דאַווינין! וואָס איז גישעען? גישעט עס נישט ווי אין „מאיר עזעפאָוויטש". איז אזשעשקאָווע נישט גירעכט גיווען? וואָס האט זי פון דעם בענטשן? וואָס נוצט עס איר? צי וואָס דער גאַנצער סידור?

— וואָס שטייסטו און רירסט זיך נישט?! הערסט נישט, אַז איז רעד צו דיר? ווייסטו שוין נישט, וואָס דאָס וואָרט פאָטער באַטייט? — בייזערט זיך ר' משה.

חנהלע פּלאַצט אַרויס מיט אַ גיוויין, „ניע ווישם צאָ טאַטוש כצע אוד מניע, צאָ?".

— נו, זעסטו שוין — זאָגט דאָס ווייב — א שיינע מעשה „אידזש דזשעצקא דאָ קאַלעזשאַנעק, פּושעידזש שען טראַכען"... חנהלע ... דער מוטער צו אַ גליקלעכן שמייכל און שאַרט זיך אַרויס פון שטוב... באַלד הערט זיך אַ קלאַפּ פון דער טיר.

ר' משה בלייבט זיצן אַ שווער-גידרוקטער. ער פילט, ס'האט זיך אָנגיהויבן

אן ווער וויס, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן. ער פילט, אַז זיין קינד איז
פרעמד פון אים, פרעמד פון יידישקייט, און זיין ווייב העלפט איר צו, דער
טאָכטער קייגן מאַן און פאָטער.

זיי פאַרשטייען זיך גוט! מיט זיין ווייב האָבן אירע עלטערן אויך אַזוי גיטון,
גראָד אַזוי. אָפּגיגעבן אין אַ נישט-יידישער שול, נישט גילערנט קיין יידישקייט,
דערנאָך, ווען ס'איז גיקומען צו דער חתונה, האָבן זיך אָפּגישפּילט גאַנצע
טראַגעדיעס... זי האָט גיברענגט אַ קרבן, חתונה-האָבנדיק מיט אַן־ארטאדאָק-
סישן מאַן. אַ סך מי האָט עס ר' משהן גיקאָסט צו ווייזן זיין ווייב און זי
איבערצייגן, אַז וואו תורה, דאָ איידלקייט, דאָ גוטקייט. אבער ווי זאָגט מען:
ווי צו זיבן אַזוי צו זיביציק! די ערשטע זיבן יאָר דערציאונג האָבן דערנאָך
אַן־איינפלוס אויפן גאַנצן לעבן.

אַזוי שטרעבט איצט דאָס ווייב ביי איר טאָכטער אַדורכצופירן, וואָס איז איר
נישט גיוועזן באַשערט. וואָס זאָל ער טון? מיט בייזן, וועט דאָך דאָס קינד
מיינען, אַז ער איז באמת אַ באַרבאַר. ער זעט, פילט עס, זי איז צו אים
מיסטרויאיש, אָפּגינייגט. דאָס שטענדיקע לייענען די ביכער האָט זי באַאיינ-
פלוסט, ממילא, ווייל ס'איז נישט גיוועזן קיין קייגן-ווירקונג. זאָל ער זיין גוט,
וועט ער גאָרנישט פויעלן — דאָס פילט ער. זיין קאָפּ מאַטערט זיך. פון
שלאָף איז שוין אָפּגירעט. ער גייט אַרויס אין גאַס. ער מוז גיין, מוז זיך
בארואיקן, אָננעמען מיטלען. קודם מוז ער די קליינע, וואָס איז שוין גאָרנישט
אַזוי קליין, שוין אין דער זיביטער קלאַס. גיווינען. ער מוז זי צוציען, פאַר-
אינטעריסירן מיט זיך.

ווען ער קומט שפּעט ביי נאַכט אַ היים, איז זיין ערשטע פראַגע: הנהל'ע,
האָסט גילייענט קריאת-שמע? גראָד טרעפט ער זי צומאַכן דאָס ביכל, אדער
ליגן און לייענען. אהא, ס'הייבט זיך שוין אָן דאָס באַקאַנטע לידל! ..
— זעסט דאָך, זי האַלט קוים די אויגן אויף! צי זי האָט גיגעסן וועסטו נישט
פרעגן... וואָס ווילסטו? אַ רביצן ווילסטו מאַכן פון איר?

חנהל'ע וואַרפט ווידער אַ פּלזייטיקן בליק אויף דער מוטער. דעם פאָטער —
אַ פאַר־וויינטע גרימאַסע. „נאַפּ־אַיודען, יעסטעם טאַקאַ זמענטשאַנאַ, זשע זאַפּאַ-
מניאַלאַם"...

— און צו לייענען דאָס פוילישע בוך האָסטו אויך פאַרגעסן?
— האָסט דאָך זי אַליין אריינגיגעבן אין דער שול. וואָס ווילסטו פון איר?
— יא. יא, כ'האָב זי אריינגיגעבן, זי זאָל זיך לערנען לייענען, שרייבן, רעכי-
נין, געאָגראַפיע, אַלץ, וואָס מע דאַרף היינט. כ'האָב אבער נישט גיוואָלט, זי
זאָל פאַרגעסן, אַז זי איז אַ יידיש קינד.

דאָ וויינט שוין חנהל'ע אויפריכטיק. זי וויינט ביטער.

— „קיעדי יאַ ניץ ניע ראַזומיעם, טאַ יעסט נודנע... יאַ ניע לוביען טעגאַ...
יאַק פּאַפּוגאַ... יאַ ניע מאַגען טאַק... טאַטוש מי אָביאַשניאַ..."

חנהל'ע וואַרפט זיך אין איר בעט; זי איז בייז אויפן פאָטער ביז גאָר. זי ליבט
אים איצט נישט, ניין! נאָכמער, זי האָסט אים! זי ליבט נאָר די מוטער. יאַ,
די מוטער פאַרשטייט זי, פון וואַנען קאָן דען חנהל'ע וויסן, אַז די מוטער איז
שוואַכער אין יידישקייט? אַז פרויען זענען בכלל מער גינייגט צו אַסימילאַציע?
און ווייסט זי דען, וואָס דער פאָטער וואַרפט איר פאָר?

וואָס איז אַסימילאַציע? זי איז ווי אַלע קינדער וואָס לערנען דאָרט. און האָט
ער דען זי גילערנט, פאַראינטערעסירט זיך מיט איר? פון וואַניט זאָל זי וויסן
אַז אים גייט עס וועגן אַן-עיקר זאַך, וועגן צוקונפט פון איר לעבן און אַז
דער בייזער פאָטער האָט זי נישט ווייניקער ליב פון דער „גוטער" מוטער?
ניין! חנהל'ע ווייס עס נישט. די מוטער רעט נישט וועגן אַזעלכע זאַכן. זי
מאַכט זיך נאָר גיט פאַרן קינד. גיי עסן, טרינקען, לייג זיך, טו זיך שיין אָן,
גיי צו חברטים, קויף דיר אַזוי"ו. אָך! ווי נישט ליב זי האָט דעם פאָטער...
זי דרייט זיך אויס צו דער וואַנט און גראָבט איין דאָס פנים אין די
קישנס...

ר' משה פילט זיך אין אַזאַ קלעם, ווי דאָס האַרץ וואָלט אים גיפּלאַצט. דערצו
מוז ער אָנהערן זיין ווייבס טיראַזע, אַז — ער האָט נישט קיין רחמנות אויף
זיין קינד, אַז ער איז אַ בייזער, ער שטערט איר די רו ביי טאָג און נאַכט
אַזוי"ו. ר' משהן עגבערט איין גידאַנק: מיט וואָס וועט זיך דאָס ענדיקן?..
וואָס וועט זיין ווייטער?

חנהל'ע ווידער קאָן נישט איינשלאָפן. אין תוך איז זי נישט קיין שלעכט קינד.
עס טוט איר דאָך ווי דער פאָטער, אַ רחמנות; אבער וואָס זאָל זי טון?
ר' משה קלערט איצט אָפט וועגן זיין קינד. אַמאָל פאַלט אים אין האַנט אַריין
אַ קאַמפּלעט ב"י-זשורנאַלן, אַ צווייט מאָל — אַ קאַמפּלעט קינדער-גאָרטנס. ער
טרעפט דאָס ביי זיינס אַ יוגנט-חבר, וואו ס'וענין דאָ דערוואַקסינע מיידלעך,
ער באַרגט זיך עס אַהיים. טשעקאַווע, זאָגט ער, צו זעען, וואָס ס'שרייבן
פרומע ארטאָדאָקסישע יידן צו דער פרוי. ער באַמערקט גאָרנישט ווי די נאַכט
איז אַדורך ביים לעזן. אין דרויסן גראָט שוין. ער שטעלט זיך אויף מיט מידע
אויגן און ביינער. אבער, אַז איך האָב ביז איצט גאָרנישט גיפּרעגט,
גיזען און גיהערט וואָס אַרום מיר טוט זיך, וואָס יידן טון, וואָס ווילן זייערע
קינדער דערציען יידיש. אַזוי, אַזוי! איז גאָר דאָ אַזאַ סעמינאַר מיט אַ דער-
ציאונגס-היים, אַ גאַנצער שטאַב מיט לערערנס דאָרט אויסגישולט, אַ נעץ פון
ב"י-שולן, קורסן, אַן-אייגינע פּרעסע, בנות-אָרגאַניזאַציעס מיט פאַרשידינע
אַרביטס-צווייגן — וואונדערלעך! וואו בין איך גיוועזן? כ'וואָלט מיר דאָך דאָס
אַלץ פאַרשפּאָרט און איצט, ווער ווייסט צי ס'איז נישט צו שפּעט?..

אַן-אַנטשלאָסינער האָט ער זיין חנהלין דאָרט איינגישריבן. די מוזט גיין לערי-
נין יידיש, אַנישט וועלך דיך אויסשייבן פון דער פוילישער שול. די דראָ-
אונג האָט גיווירקט. אירע חברטיס האָט זי גיזאָגט: מושצן, באַ טאַטוש טאַק
כצע. יעסטעם יעשטשע מאַלאַ, אַלע יאַק בענדען דוושאַ, ניע בענדען סלוכאַלאַ
מענאַ אויצאַ... אין בית-יעקב האָט חנהל'ע גיקוקט אויף אַלץ פון אויבן אַראָפּ.
זיי האָבן דאָך דאָ גירעדט יידיש!!! ביי יעדן צווייטן וואָרט האָט זי מיט
שטאָלץ גיזאָגט: ניע ראַזומיעם ניץ! ניע אוטשילאַם שען זשאַרגאָנו!

די קינדער זענען אַרויס מיט אַ גילעכטער און שפּאָט: זעט זי נאַר! ווי זי רעט,
ווי זי וואָלט נישט גיוועזן קיין יידיש קינד! זעט נאַר — עס גיפעלט איר דאָך
נישט קיין יידיש! אבער טאָג נאָך טאָג האָט זי זיך גיפּילט מער אַריינגיצויגן,
היימישער, זי איז מיט אַלע גיוואָרן נענטער און איידער וואָס ווען האָט זי
אָנגיהויבן רעדן מיט דער זעלבער שפּראַך, וואָס אַלע קינדער. זי האָט איצט
גימוזט נעמען דעם סידור אָפט אין דער האַנט. שבת איז זי שוין נישט גי-
זעסן מיטן פוילישן ביכל, נאָר מיטן חומש, סדרה, גישיכטע, יידישן ביכל.
צווישן פאָטער און טאָכטער האָט זיך גיפלאָכטן אַ ניי באַנד. דאָס קינד האָט
גיוואָלט אַלץ מער וויסן, כדי דער לערערן צו אימפּאָנירן. דער פאָטער האָט
איר כסדר דערציילט, דערקלערט. די נשמה פונים קינד האָט זיך אינגאַנצן
גיענדערט.

ווען די מוטער האָט זיך גיקלאָגט: זי איז גיוואָרן אַ גאַנצע „ראַבינקאַ", זי
פאַרנאַכלעסיקט די שול, האָט חנהל'ע גיזאָגט אין אַ זייער פיינים יידיש: מאַמי.
שי ליבע! איך וועל אין דער פוילישער שול אויך קענען! דער טאַטישי האָט
פאַרגיביגן און איך אויך. איך בין דאָך אַ יידיש קינד! דער טאַטישי איז גי-
רעכט! איך וועל יידיש בלייבן און זאָל זיין שלום, ווייל וואו שלום-דאָ ברכה
פון ג-ט. און אויב די חברטיס פלעגן זיך מיט איר רייצן און זי אָנרופן
„ראַבינקאַ" פלעגט זי מיט שטאָלץ ענטפערן: כ'האָב נישט גיוואָוסט ווי שיין
ס'איז צו זיין אַ יידיש קינד און קענען די יידישע רעליגע. איצט גיי איך אין
בית-יעקב, נישט ווייל דער טאַטישי וויל, נאָר ווייל איך וויל; ווייל איך פאַר-
שטיי יעדיס וואָרט פון סידור און—איר וועט זעען, כ'וועל נאָך ווערן אַ בית-
יעקב-לערערן!

וואָס מיט חנהלין איז גיוואָרן, וועלן מיר זעען אַ צווייט מאָל.

א. שושנה.

עס דאַרף אין יעדן אָרט ענערגיש גיפירט ווערן די
וויכטיקע פרענומעראַנטן־אַקציע פאַרן בוך
די מאַמ'ס צוואה
פאַר קינדער און יוגנט
גידענק־בוך צו דער ערשטער יאַרצייט פון
פרוי שרה שנירער ע"ה
אַ גרויס נחת־רוח פאַר דער נפטרת!

דוד רוקח

בליל-קיץ בתל-אביב

(רשמים מועידת־היסוד של בנות־אגודת־ישראל בארץ־ישראל)

בראשית היה חלום, כשאר חלומות, פרי־דמיון־האדם. ברם הזמן
הצית הצמאון לממש ובא חריון־כמיהה עזה לצאת
מהאין החלומי אל היש המציאותי.

בליל־קיץ היה הדבר, בתל־אביב, כן בתל־אביב.

למרגלותיה חומה הים ומספר אגדת־זעם לחולות־החוף, בעורקותיה
רחובותיה נמשך מרוץ־החיים ובשמי־תכלתה עומד סהר חור ומביט
אל חלונות־אולם מואר, המלא מזן אל זן.

התרכזות חגיגית ומתיחות עצבנית, הבאה מתוך חכיון, מתוך כספון.
עיני כל מופנות לבמה, לשולחן־הנשיאות. ההרכב מתכונן. צירות
מנקודות־ארץ שונות תופסות את מקומן.

הלמות־הפטיש והלמות־מלים:

ושוטף חנאום מבמת־הנשיאות אל האולם וכובש לבבות. הועידה
מקשיבה -- והנואמת מרבה לדבר על האשה בארץ. בהתמרמרות
היא דנה לשבט את ההושעה הטפילית בדמות נשי־ישראל, השואפות
להשריש בקרקע־המולדת את אורח־חייהן המושחת, שיש בו משום
המשכת חיי־הגלות.

ולעומתה עומדת האשה העובדת, המוסיפה זיעת־אפיה לבנין־הארץ,
אבל גם קשריה עם האומה הולכים ונתקים, הריקנות אוכלת אותה
בכל פה ומעמידה אותה על פרשת־הדרכים בשאלה, לאן?

ובשעת־דמדומים זו מופיעה בנות אגודת ישראל להשתתף בבנית
אוהל האומה.

ההתרגשות הולכת ומתחזקת. העינים נוצצות מגיל. עירנות נסוכה
באולם.

על הבמה עומדת בת ומספידה את האם, את האם הנעדרת, אשר
שבקה חיים לכל חי.

„אל מלא רחמים" המצא מנוחה נכונה לשרה שנירר, שהלכה
לעולמה...

בעימת־אבל פולחת את החלל וקדרות מכסה עין־האולם. עמידת־דם
ורטט נפשי חשאי.

לא! שרה שנירר חיה. כסמל חיה. כפלא מופיעה, להשרות רוחה
על הועידה.

. . .

בת אחרת נואמת.

בפעם הראשונה נזדמן לה להשמיע קולה ברבים. היא מהססת
אימתא־דציבורא. אבל המטרה בוקעת ומתפרצת:

„אנו יוצאות להלחם עם הזרם"...

מחיאות־כפים סוערות.

על הבמה עולה ילדה שחרחורת, ילידת־רוסיא ומברכת - והיא רואה:

„ביסוד — בנות אגודת ישראל — יסוד־עתידנו".

באולם תכונה —

ילדה בהירת־שער עוזבת מקומה. היא הולכת עם ברק־גיל בעינים
ומתיצבת לפני־הועידה:

„ברכת ההסתדרות „בתיה" מירושלים עיר הקדש".

דמעות נראו בעיניה, דמעות־אושר...

ולא הוסיפה דבר, כי —

כי אין בטוי לשרעפי־הילד התמים בהתרגשותו.

הועידה מתחשמלת —

קול־גבר צלול חותך את הדממה:

אליעזר גרשון נואם ונאומו שוטף כפלג־מים, בקצף ובזעם־קודש:
„ארץ־ישראל מחכה לגאולה, להחיאת־רוח ישראל סבא -- ואת, בת־
ישראל, אל המערכה צאי, לקראת הפדות, פדות הגוף והנשמה
מתהום ההתנכרות המתגברת, לקראת ממשלתה של התורה בחיי־
ישראל ובארץ־ישראל. כצוואת־האם, האם הנעדרת, מחוללת־
תנועתנו, שאין משלה בימינו אנו בין מגשימי־רעיונות, בין יוצרי
יש מאין.

היא התחילה בחלום ושאפה לגשום — והנה מתגוללת לפנינו פרשת־
המאמצים והנפתולים של אשה בעלת־מרץ עקשני, העוברת דרך
עירות־פולין מדולדלות, יוצרת ובונה, מארגנת ומיסדת עד..."

הועידה רתוקה כולה, בלי־נוע, כולה אומרת: הקשבה, שיש בה
משום רצינות, משום הבנה ומשום השתתפות ברמ"ח איברים ובשס"ה
גידים —

„והיתה בית־יעקב אש" ממשיך הנואם, אש, אש, אש, אש שבנפש,
אש שבנשמה, והנאמנות והמסירות מקשרות את לשוני־האש ללהבה
בלתי־פוסקת, ששמה אהבת־בנות לאם, לאומה ולמולדת.

ושוב שטף־דברים היוצאים מן הלב והנכנסים אל הלבבות:

„רוחה של שרה שנירר זקוק למשכן ולכן: קום יקום בית שרה
שנירר בירושלים או בתל־אביב".

המתיהות עולה —

מתחילה מגבית, מאליה, מרצון, מתוך חכרת־תודה, לזו הנעדרת.
ומחשבה נצנצה במוחי: אם יש מטרה קדושה הלא אפשר גם לכסף
להוסיף ערך רוחני. אבל מהו כסף?

הנה מנדבת הסתדרות פועלי אגודת ישראל מאת ימי־עבודה, נדבת־
זיעה ועמל.

באולם התלהבות — אתערותא־דלתתא.

ואני מאחורי־הפרגוד עמדתי, הקשבתי, הצצתי ובלבי הסקתי: „אשרי
עין ראתה זאת"...

לכבוד צענטן יובל־יאַר תרצ״ו

ביילאַגע צום בית־יעקב זשורנאַל נומער 131.

אלע אין אקטיוון דינסט!

דאַס יאַר צ״ו, דאַס צענטע יאַר זייט די בנות-ארגאַניזאַציע עקזיסטירט, איז פראקלאַמירט גיווארן אַלס יובל-יאַר מיט אַ ספעציעל ארבּיטס-פּראגראַם. די אונטערנעמונגען לכבוד דעם יובל-יאַר האבּן זיך אַנגיהויבּן. אין יעדן פונקט איז גימאַכט גיווארן אַנ־התחלה און ס־איז טיף און ערנצט אונדזער שטרעבּן, אַז אַלע אַנגיזאַגטע פּלענער זאָלן אויסגיפירט ווערן. די „בנות"-צענטראַלע האָט ווידער גינומען די איניציאַטיוו, ווי אַמאָל, בּיי דער ערשטער התחלה, זיך ענערגיש גישטעלט אין דינסט גיטריי און איבּערגיגעבּן. קאַרגט נישט קיין מי, שטעלט זיך נישט אָפּ פאַר קיין שום מניעה. קעמפּט מיט אַלע צווייפלער, גייט טריט בּיי טריט, מיט עקשנות און גלויבּן צום זיך גישטעלטן ציל — אַזוי ווי זי האָט עס גיטון מיט צען יאַר צוריק.

די שטימונגען אין אַלע אַגודיסטישע גרופּירונגען איז אַ שווערע, אַלע צענטראַליס פּאַכן מיט דער נשמה. די סניפים, אַנשטאַט צו העלפן די צענטראַליס, זוכן זיי בּעסער אויס פּרעטענציעס בּיזן צענט דור און מיינען, אַז דערמיט טוען זיי זיך „אויפבּויען". דער אידעאַליזם איז, כּמעט, ווי פאַרשווינד און מע קומט אָפּ מיט שהי׳ פה״י, אַן אַ חשבון מיט זיך, וואָס פון אַזאַ הפקרות קען אַרויסקומען.

אויך אין דער „בנות"-באַוועגונג זענען פאַראַן אַזעלכע, וואָס „פּאַסט" זיי נישט צו בּלייבּן הינטערשטעליק. אַנשטאַט מעשים און דיסציפּלין, קומען זיי מיט טענות און קריטיק, אַנשטאַט זיך שטעלן אין דינסט, וואַרפן זיי פון זיך אַראָפּ דעם עול — דאָס זענען לייכטע און באַקוועמע וועגן אָן חשבון און אָן אחריות! אָבער ב״ה, אַז די צאָל פון אַזעלכע איז קליין און נישטיק און וועט קיין שום שטער אויף אונדזער אַרבּיטס-וועג נישט זיין. דער ריינער אידעאַליזם, וואָס מיר פאַרמאָגן וועט זיכער גובר זיין די אַלע, וואָס האָבן נישט קיין שום השגה פון דעם, וואָס עס הייסט טוען פאַר אַ גרויס אידעאַל. מיר קענען נאָר אַזעלכע אויסדריקן אונדזער באַדויערן און מיטגיפיל אויף זייער אומרייפקייט און שוואַכן באַוואוסטזיין.

שאַפן אַזאַ באַוועגונג, שטיין אין איר צענטער צען יאָר, גיין מיט איר פוסטריט באַרג אַרויף, באַרג אַראָפּ און קיינמאָל נישט האָבּן דערבּיי אין זינ׳ן דעם פּערזענלעכן נוצן צו שאַדן — דאָס אַלץ האָט שוין אויסגיהעמערט אין אונדז אַזאַ עקשנות און אויסדויער נישט נתפעל צו ווערן פון קורץ-זעעוודיקייט...

די בּרייטע בנות-מאַסן האָבּן גינוג חאַרים אויפגינומען אונדזער יובל-יאָר, דאָס התעוררות פאַר אונדזער אידעאַל שטייגט פון טאָג צו טאָג, די ערלעכע און גיוויסנהאַפטע טוערנס רוען נישט און גייען מיט אונדז אין שפּאַן.

אונדזער וואָרט יעצט איז גיוואַנט צו די נאָך פּאַסיווע און גלייכגילטיקע, צו די, וואָס אין זייער אידעאַליזם און גיטריישאַפט זענען מיר נישט מסופק. נאָר ס־פעלט זיי דער מוט און אפשר אויך דער חשק אַרויסצואווייזן פּערזענלעכע אַקטיווקייט.

מיר שטייען יעצט ערב דעם גרעסטן גישעעניש אין אונדזער באַוועגונג. דער נאָענטער יובל-קאָנגרעס וועט אויפהייבּן אונדזער כּבוד, שטאַרקן אונדזער כּוח, אויסבּאַנען פאַר אונדז נייע וועגן צו אויפשטייג און בּרייטערער טעטיקייט. אויב מיר ווילן ס־זאָל טאַקי אַזוי זיין, אויב אונדזערע גיטרייע חברות ווילן דאָס אַלץ זעען, מוזן זיי דערצו צוהעלפן און אַלע מוזן גיין אין אַקטיוון דינסט!

∴

מיר טאָרן נישט פאַרשווייגן!

אַזוי גוט, ווי אינים גאַנצן אגודה-וועלטל, שטאַרקט זיך לעצטנס אויך בּיי „בנות"-חב־ות דער דראַנג צו קריטיק. כּסדר צו האָבּן פּרעטענציעס און מאַכן פאַרוואָרפן. וואָלט דאָס גיוועזן זאַכלעכע, ערנצטע, אידעאַישע קריטיק, וואָס צילט זיך אַליין צו בּעסערן און אַזוי אַרום גיזונט מאַכן אונדזער בנות-לעבּן, וואָלט איך עס גיהאַלטן פאַר נוצלעך און גוט. ליידער, ווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז די קריטיק גייט אַריבּער די גרעניץ פון ערלעכקייט און אידעאַישקייט. ס־נעמט אָן, פּשוט, אַנ־הפקרותדיקן כּאַראַקטער. אַ ליאַרע חבורה קען זיך דערלויבּן מזלזל צו זיין און אויסרעדן וויפל ס־גלוסט זיך, אַפילו אויף די חשובסטע און גרעסטע פּערזענלעכקייטן. אומדערצויגנקייט און אומבאַוואוסטזיין זענען די הויפּט-גורמים פון אַזעלכע שטימונגען און ס־דראָט פּשוט אַ גיפאַר פאַר אונדזער באַוועגונג.

איך האַלט אַז די לערערשאַפט און די ערלעכע פירערנס דאַרפן קייגן-ווירקן מיט אַלע כּוחות און נישט פאַרשווייגן אַזעלכע שעדלעכע דערשיינונגען. שוין בּיי די קינדער אין בית-יעקב דאַרף גיין די דערציאונג-אַרבּיט אין אַזאַ ליניע, אַז לשון-הרע און רכילות זאָל נישט האָבּן קיין אָרט. בּפרט, מוז אויסגיוואָרצלט ווערן מיטן שורש פּערזענלעכע נגיעות, וואָס שטעקן אָן, טיילמאָל אַלע חברות און פירן אוועק דאָס גאַנצע בנות-לעבּן אויף אַ פאַלשן וועג.

איך רוף אַלע לערערנס און פירערנס צו האָבּן אין אויג דעם ריינים אידעאַל און גידענקען אינים גרויסן אחריות, וואָס מיר טראָגן אָף זיך אַלס פירערנס פאַרן דערציען אַ דור גיטרייע אַגודיסטנס.

פייגע אייבּישיץ.

אונדזער קולטור-אַרבּיט

די אָרגאַניזאַציעס, וואָס פאַרשטייען באמת זייער אויפגאַבּע, ווייסן, אַז די קולטור-אַרבּיט דאַרף פאַרנעמען דעם אויבּן־אָן אינים בנות-לעבּן. אָן ריכטיקער קולטור-אַרבּיט פאַרפעלט דער אָרגאַניזאַציע חיות און נשמה און זי פאַלט בּיז אַ נידריקער מדרגה. דער וועג-ווייזער צו אונדזער קולטור-אַרבּיט, ווייסן טכ־טיגע און באַוואוסטזיניגע פירערנס, איז נאָר דאָס קולטור-פּראָגראַם פון ה׳ י. ל. אָרלעאַן און האָבּנדיג תמיד בּיי זיך דאָס דאָזיקע פּראָגראַם, גיפונט מען שטענדיק דעם פּלאַן, וועג און אָנווייז די אַרבּיט צו פירן. איך האַלט, אַז זייענדיק בקי אין דעם דאָזיקן פּראָגראַם, קען מען זיך העלפן, סיי בּיי לימודים, סיי בּיי שמועסן. אמת, נישט לייכט איז צו גיפונען דאָס מאַטעריאַל, וואָס ווערט אינים פּראָגראַם אָנגיצייכנט. כ־פאָדערט אַ סך צייט, מי און אָנשטרענגונג — אָבער, אַז מ־איז נישט פויל און מ־האָט דאָס באַוואוסטזיין, אַז קיין שום זאַך קומט נישט לייכט אָן, גיט מען זיך, ווי ס־איז אַן עצה.

זייער שלעכט זעט עס אָבער אויס אין פיל אָרגאַניזאַציעס אין דעם פּרט. איך ווייס פון אַ סך, וואָס גראָד זיי האָבּן יאָרן-לאַנג גישטורעמט וועגן דער נייטיקייט פון אַ פּראָגראַם און נאָכן אַרויסגיין פון דעם וויכטיקן פּראָגראַם, האָבּן זיי עס, וואָס אַנ־אמת, זיך גיך דאָס פאַרשאַפט, אָבער נאָך גיכער עס אוועקגילייגט, מיטן אויסרייד: ס־איז דאָך נישט פאַראַן דאָס מאַטעריאַל דערצו און בּמילא, העלפט דאָך נישט קיין פּראָגראַם. אָט זענען, למשל, פאַראַן אָרגאַניזאַציעס מיט אַ צוויי-צענטליק גרופּן-פירערנס, וואָס פאַרמאָגט נישט מער, ווי איין, אָדער אַמהעכסטנס, צווי עקזעמפּלאַרן פונים פּראָגראַם און אויך דאָרט גיפונט זיך דאָס בּיכל צווישן אַנדערע בּיבּליאָטעק-בּיכער, וואָס זעלטן אַ מאָל קוקט מען עס אָן...

לויט מיין מיינונג איז עס אַ גיוואַלטיקער חסרון. יעדע גרופּע-פירערן האָט, פּשוט, גידאַרפט קענען בעל-פה דאָס גאַנצע פּראָגראַם, שטענדיק עס האָבּן אונטער דער האַנט און טאַקי תמיד זיך אַריינטראַכטן אין יעדן פּרק און נאָכזוכן כּסדר אין צייטונגען און זשורנאַלן די פּאַסיקע מאַטעריאַלן. איך שעצל מיר גאָרנישט פאָר, ווי ס־איז מעגלעך מע זאָל אויף זיך נעמען דאָס אחר־יות פון צו זיין אַ פירערן פון אַ גרופּע און אַפילו אַזאַ עלעמענטאַרע אויפגאַבּע נישט דערפילן.

מיר הערן אָפּט טענות, אַז ס־פעלט, ס־איז אַ דוחק, מע קען זיך נישט העלפן, אָבער ס־איז זיכער, אַז מער פון אַלץ פעלט אַרבּיט איבּער זיך. די בּעסטע קורסן פאַר פירערנס וועלן נישט געבּן אַזוי פיל, ווי אַליין-אַרבּיט, אַליין-לערנען, אַליין-אָנשטרענגונג און אויב ס־פעלט דער חשק און דער רצון צו באַהערשן און גוט קענען דאָס אייגענע פּראָגראַם, איז עס אַ מוראַדיקע דיסקוואַליפיקאַציע פאַר זיך אַליין.

רבקה גאַנשאַל.

„לעבּן" אין בנות

פון ווייניק-גיטרייע און נאָך שוואַך־דור·יונגמינג מיט אונדזער רעיון, קען מען הערן פון צייט צו צייט זיך באַקלאָגן אויפן פעלן „לעבּן" אין בנות. וואָס זיי מיינען אייגנטלעך דערמיט, זאָגן זיי נישט. זיי רעדן אומקלאָר און פאַרנ־פלט. זיי גיהערן צו די שוואַכסטע חברות, אין אידעאַיש זין.

צי איז דען נישט די בנות-סביבה פול מיט לעבּן און חן? זענען דען נישט די שעורים פון תנ״ך, גישיכטע אַ קוואַל פון לעבּן פאַר אונדזער יוגנט?

אַ שבת-טאָג אין בנות, אַ שלוש-סעודות, אַ ראש-חודש-אָוונט און, בכלל, אַ יומא-דפגרא, איז דאָך פול מיט חיות און קדושה. אוודאי איז אין בנות נישט פאַראַן קיין שכּרותדיקע טומלערייען און הויל-פּוסטע פאַרוויילונגען. מיר מיידן אויס אַ הוללות-לעבּן, אונדזער יוגנט איז נישט דאָס, וואָס מע רופט „לעבּ-יונגט", וואָס איז נישט יוגנט, נישט לעבּן. אין אונדזער פּראָגראַם איז אָבער פאַראַן גינוג אָרט זיך אויסצולעבּן מיט פרייד און גיזאַנג. אין צדקה און גמילות-חסדים זעען מיר אויך אַ שיין, ווערטפול לעבּן און ווער שמועסט נאָך אין דער גייסטיקער טעטיקייט, וואָס איז בּיי אונדז צוצווייגט אויף אַזוי פיל גיביטן, שטראַמט דאָך פון אַלע זייטן גליק און צופרידנקייט.

זאָלן נאָר די יעניקע חברות עפענען זייער אויגן, זאָלן זיי נאָר נישט קומען צו אונדז בּלויז אויף יוצא צו זיין. זאָלן זיי נענטער זיין מיט אונדז, לערנען צוזאַמען, לייענען צוזאַמען, פאַרטיפן זיך אין אונדזער רעיון, אַקטיוו זיין אין אונדזער טעטיקייט — וועלן זיי שוין גיפונען לעבּן אויף טריט און שריט. אַ שיין, ריין אידעאַיש אויסלעבּן זיך, גיט נאָר „בנות" פאַר אַ גיטרייער טאָכטער צום פאָלק ישראל.

שיינדל זאַקהיים.

אחדות אין בנות

זייער אַנ־ערנצט פּראָבּלעם איז בּיי אונדז דאָס פּראָבּלעם פון אחדות. פון צייט צו צייט אַנטשטייען אין אונדזערע אָרגאַניזאַציעס סכסוכים און קאָנפליקטן, וואָס פירן צו זייער נישט-פריילעכע קאָנסעקווענצן.

מיינונג-פאַרשידנהייטן זענען אַפילו גאַנץ נאָרמאַל און נאַטירלעך. דאָס צוזאַמען-לעבּן פון אַ גיזעלשאַפט איז נישט פון די לייכטע זאַכן, בפרט, צווישן יוגנט. דאָס אַלץ איז אָבער נאָר גיזאָגט, ווען ס־האַנדלט זיך אין חלוקי-דיעות, בנוגע וועג און מיטל פון אַרבּיט פאַרן ציל. דאַקעגן טאָרן מיר נישט דערלאָזן צו סכסוכים און צאַנקערייען, וואָס קענען ברענגען פאַטאַלע פאָלגן פאַר דער גאַנצער אָרגאַניזאַציע. אָפט הייבּט זיך עס אַפילו אָן פון אַ קלייניקייט, נאָר שפּעטער פאַרוואַנדלט עס זיך אין אַ מחלוקה און דאָס מוז באַקעמפט ווערן. יעדע איינע דאַרף זיך קענען באַהערשן, זיין גיזעלשאַפטלעך רייף און זיך צופּאַסן צום אָרגאַניזאַציע-לעבּן. מיר מוזן חס האָבּן אויף אונדזער הויכער אידעע, וואָס פאָדערט שלום, אחדות, קאָנזעקווענטער פאַרשטענדניש און גיזונטן חוש פאַרן כּלל-לעבּן.

בנות דאַרף און מוז אויך רעספּעקטירן די ב״י-לערערשאַפט. ס־טרעפן לעצטנס צו אָפט פאַלן פון גרינגשעצן דער לערערשאַפט און נישט אָפּגעבּן זיי דעם זיך פאַרדינטן רעספּעקט. עפ״י רוב, ווען ס־טוישט זיך די לערערין און ס־קומט אַ צווייטע, דויערט לאַנג בּיז ס־שטעלט זיך אַ פריידלעכע און פריינטלעכע צוזאַמענאַרבּיט און אַזוי דאַרף עס נישט זיין. ווען ס־קומט אָן אַ נייע לערערן, וואָס איז באַשטימט דורך דער ב״י-צענטראַלע, דאַרף מצד די בנות-חברות זיין דאָס, פאַרטרויען און ס־מוז גישטרעבּט ווערן אַריינצוציען די לערערן אין בנות-אַרבּיט און איר געבּן שטיצע און אויטאָריטעט. די לערערן טראָגט אַ גינוג שווערן עול פון דער שול-אַרבּיט און איר אַרבּיט אין בנות איז נאָר אַ פרייוויליקער אידעאַישער חוב.

שלום און אחדות דאַרף זיין דאָס ערשטע גיבאָט אין אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע און דאַן וועט שוין גיפונען ווערן די פאַרשטענדיקונג-שפּראַך צו קענען פירן אַ רואיקע, פּראָדוקטיווע טעטיקייט, אַלע סכסוכים אָן אַ זייט, צוליב דער גרויסער אידעע!

רחל בת טובים.

נישט שיין פאַר זיך אַליין!

מיר זענען אַ באַוועגונג מיט גרויסע אַספּיראַציעס. מיר ווילן און ווילן אַלץ כּסדר זען אויפשטייג און טעמפּאָ פון אונדזער באַוועגונג. צו דער צענטראַלע שטעלן מיר אַרויס פאָדערונגען און פאַרלאַנגען און באמת גירעכטע טענות. אויף יעדן גיביט פאָדערן מיר וואַך צו זיין, נישטאָ די וואַך מיר זאָלן נישט וועלן זען אַ נייע איניציאַטיוו, אַ פרישע אונטערנעמונג לטובת בנות.

וואָס טון מיר אָבער דערצו? איך האָב זיך גישעמט צו לייענען אינים לעצטן צירקולאַר די פיינלעכע ידיעה, אַז נאָך עד-היום האָבּן די גרעסטע צאָל אָפּטיילונגען אַפילו נישט דערלעדיקט די תרומת-חברה-אַקציע!

איך האָב זיך אַליין גיפרעגט צי איז דאָס מעגלעך? די ת״ח-אַקציע הייבּט זיך אָן אין חודש חשון, און ווען אַ גאַנצן ווינטער זאָל די צענטראַלע זיך דאַרפן אַרומיאָגן מיט די סניפים בנוגע זייער עלימענטאַרסטן חוב, וואָס קען שוין די צענטראַלע אויפטון גרויסיס? למאי וויסן מיר דאָך פון די בילאַנסן פון די פריערדיקע יאָרן, אַז ת״ח איז די איינציקע הכנסה, און דאָס קלעקט קוים אויף די טאָג-טעגלעכע הוצאות, ווי קען-זשע זיין אַ רייד פון פאָדערן ווייטערע טעטיקייט.

מיר האָבּן היינט אַ יובל-יאָר און מיר גרייטן זיך צו אַ יובל-קאָנגרעס ס־גייען עפּיס גרויסע גישעעניש אין אונדזער בנות-וועלטל און לבסוף אַזאַ קאַלטקייט און שלעפּידיקייט — איך קען עס בשום אופן נישט פאַרשטיין!

איך ווייס באמת נישט מיט וואָס צו פאַרענטפערן, נישטאָ קיין שום פאַרענטפערונג. נאָך 10 יאָר בנות אַזוי ווייניק צו האָבּן דיסציפּלין און התחייבות לגבי דער צענטראַלע גייט שוין אַריבּער די גרעניץ. די בנות-צענטראַלע איז אין גאַנצן רעהאַבּיליטירט פון טענות און קריטיק בּיי אַזאַ מצב.

נישט שיין פאַר זיך אַליין!

בינאַ גוטפריינד.

גרויסע בית־יעקב־פאַרזאַמלונג אין תל־אָביב

דינסטיק, פּרשת שמות, איז גיווען אין גרויסן יאַשע-חפץ-זאַל אַ גרויסע פרויען-פאַרזאַמלונג, וועגן ב״י אין תל-אָביב.

די פאַרזאַמלונג עפנט דער ענערגישער עסקן און מנהל פון בית-יעקב אין תל-אָביב ר׳ מאיר שטשערינסקי. דער רעדנער גיט איבּער אַ באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון ב״י אין תל-אָביב און ווייזט אָן אויף דער קליינער צאָל קינדער, וואָס לערנען אין ב״י, אין באַצוג צו די 40 טויזנט קינדער, וואָס לערנען אין די פרייע שולן, טראָץ דעם, וואָס ב״י האָט די בעסטע פּעדאַגאָגישע קרעפטן. ער רופט צו די פאַרזאַמלטע, אַז זיי זאָלן שיקן די קינדער אין ב״י און אויך משפיע זיין אויף אַנדערע אַזוי צו טון.

נאָכדעם, ווי ס־רעט הרב גריינימאַן, וועלכער ווייזט אויך אָן אויפן נחיצות פון ב״י, רעט אַ תלמידה פון דער 5-טער קלאַס ב״י, וואָס מאַכט אַ שטאַרקן רושם. דאַן האַלט אַ רעפעראַט הרב משה דוד שיף (טאַרנאָוו) א. ד. ט. „די אויפגאַבּע פון דער יידישער פרוי". דער רעדנער באַלויכט דעם ענין בית-יעקב מיט תורה-ציטאַטן און מאמרי חז״ל, וואָס רירט אַלע פאַרזאַמלטע און ווערט באַשאַנקען מיט אָוואַציעס.

דאָס שלוס-וואָרט האַלט ד״ר זילבערשטיין. צוו. אַגד. רופט ער אויס, אַז מיר, דאָס גייסטיקע פאָלק, דאַרפן זיך אַרויפנעמען אַלס אַ מוסטער די טעכטער פון איטאַליע, וועלכע האָבּן אַוועקגיגעבּן זייער צירונג אויף אומצוברענגען אומשולדיקע מענטשן — מעגן דאָך די יידישע טעכטער אַוועקגעבּן זייערע רינגלעך צו ראַטירן אונדזערע הייליקייטן, די ב״י-שולן און דאָ איז גישען אַ גרויסער היסטאָרישער פאַקט: כּמעט אַלע אָנוועזנדיקע פרויען האָבּן אַראָפּגינומען די קידושין-רינגלעך, גאָלדינע אוירינגלעך, גאָלדינע זייגערלעך און עס איבערגיגעבּן אין רשות פון דער ב״י-פאַרוואַלטונג. אַ טייל האָבּן גיגעבּן געלט במזומנים.

צום גוטן דאַרפן דערמאָנט ווערן די פרויען קנאַבּלעוויטש און גוטענטאַג, וועלכע זענען גיווען די ערשטע שפּענדערנס און די אַנדערע האָבּן נאָכגיטון זייער בּיישפּיל. ס־האָבּן זיך אויך באַלד גימאָלדן פרויען, וואָס האָבּן צוגיזאָגט אַרויסצונעמען זייערע קינדער פון „תלפיות" אַ „מזרחי"-שול און זיי אַריינגעבּן אין ב״י.

בּיי גילעגנהייט גיבּן מיר אייך איבּער, אַז די ב״י-שול אין תל-אָביב האָט זיך לעצטנס פאַרגרעסערט און דאָס אַ דאַנק די מיפּולע אַרבּיט פון ר׳ מאיר שטשערינסקי, וועלכער טוט די אַרבּיט ענערגיש און האָט לעצטנס גיעפנט אַ ספּעציעלע אָפּטיילונג פאַר האַנדל, בוכהאַלטעריע, ענגליש, אַראַביש און מאַטעמאַטיק. מ־האָט אויך גידונגען אַ לאָקאַל פון 10 גרויסע לופטיקע צימערן אויף מקוה ישראל 18. די פאַרוואַלטונג פון בית-יעקב גרייט זיך אויך צו שאַפן אַ גרויסן פרויען-קאָמיטעט וואָס זאָל פירן אַ בּרייט פאַרצווייגטע אַרבּיט אויף צו פאַרגרעסערן די צאָל קינדער אין בית-יעקב.

משה יאַקובזאָן, תל-אָביב

די צען-יעריקע יובל-קאמפאניע פון בנות-אגודת-ישראל

שטארקע אויפלעבונג אין אלע סניפים

אין די סניפים האט די יובל-קאמפאניע אריינ-[...]נגבס א שטארקע אויפלעבונג אין אלע געבי-טער בנות-טעטיקייט. א באזונדערן דערפאלג האבן די יובל-אקאדעמיעס און ציען-צו גרויסע פרויען-מאסן צום בנות-אידעאל. אינים צענטראל ווערן אויך דערהאלטן כסדר באריכטן פון די אויפבליענדיגע בנות-אפטיילונגען, און באזונדער ווערן רעארגאניזירט און באנייט די סניפים וואס האבן אין צווישן-צייט אויפגעהערט טעטיק צו זיין. אין דעם היינטיקן חודש באקומען צוגעשיקט די סניפים א גאנצע ריי נייע ידיעות אין שייכות מיט די ווייטערדיגע ארביטן פונים יובל-יאר.

„אזוי ס'האט זיך אנגיהויבן"...

אויף דער דאזיקער טעמע האט מיטוואך פ' ויחי גערעדט אין לאדז אין לאקאל פון „אהל שרה" דער פירער ה' א"ב פרידנזאן ספעציעל פאר די פירערנס פון לאדזש און סביבה, צום רעפעראט זענין אויך גיקומען די נאנטסטע מיטארבעטערנס פון דער בנות-צענטראלע. די עקזעקוטיוו-מיטגלידערן פרוי שרה היינע האט גיהאלטן א זאכלעכע אריינפיר-רעדע און אנגיוויזן אויף דער נייטיקייט פון זיין באקאנט מיט דער גישיכטע און אירע אנטוויקלונג-תקופות. ה' פרידנזאן האט אין אן-אויספירלעכן רעפעראט אפגישטעלט אויף דער פאר-גישיכטע פון בנות זייט דער גרינדונג-קאנפערענץ פון דער אגודה אין קאטאוויץ איגים יאר תרע"ב ביז צו דער גרינדונג-קאנפערענץ פון „בנות" אין לאדזש אין יאר תרצ"ו. מיט דאקומענטאלע באווייזן, ציטונג-ארטיקלין, צירקולארן א"א"וו האט דער רעפערענט גיוויזן אלע מאמענטן פון דער אינטערעסאנטער פאר-גישיכטע און בקרוב וועט אין א צווייטן רעפעראט ארומגירעט ווערן די צען-יעריקע טעטיקייט פון בנות-אגודת-ישראל. דער אוונט איז פארענדיקט גיווארן מיט קורצע רעדעס פון די ה"ה הרב יצחק לעווין, פרעזעס ה' ... מאן און ד"ר יעקב שלאסער. דאס שלוס-ווארט האט גיהאלטן פרל. מלכה קוטנער — וועלכע האט גלייכצייטיק פארגיליינט. דער גישיכטע-רעפעראט פון ה' פרידנזאן זאל דערשיינין אין א באזונדער בוך.

די יובל-אינספעקציע פון „בנות" איבערן גאנצן לאנד.

אין דעם היינטיקן חודש האט זיך אנגיהויבן אין די פראווינצליקער סניפים די יובל-אינספעקציע דורך די אנגיזעענסטע בנות-פירערנס. דער צ. ס. האט צוגישטעלט די אינספעקטארקיס א ספעציעלן פראגע-בויגן מיט 61 שאלות און גיגעבן פארשידינע אנווייזן ווי אזוי דורכצופירן די יובל-אינספעקציע. אין קומינדיקן נומער וועלן מיר ברענגין אן-אויספירלעכן באריכט פון די דורכגיפירטע אינספעקציעס.

יובל-קאמפאניע אין זאגלעמביע

מאנטיק פ' וארא איז פארגיקומען אין בענדינער גרויסן קינא-זאל א גראנדיעזע יובל-אקאדעמיע צו וועלכער ס-איז אויך גיקומען ה' פרידנזאן און די באקאנטע בענדינער לערערן פרוי אסתר הייטנער.

אין בענדין עפנט די אקאדעמיע פרוי יהודית סושעק. זי דערציילט וועגן פון פארשידינע תקופות וואס די ארגאניזאציע האט דורכגילעבט ביז זי איז אויסגיוואקסן צו איר יעצטיקער מדרגה. דעם פארזיץ פון דער אקאדעמיע האט גיפירט פרל. טאבע מושעל, די לערערן פון בית-יעקב אין בענדין. נאך דעם ווי ס-האלטן גייסטרייכע באגריסונג רעדעס פרל. פויארא — וואלבראם און פרל. זילבערשטיין — סאסנאוויץ האלט א לענגערן רעפעראט די באטייליקטע אין דער ערשטער בנות-קאנפערענץ, די באקאנטע פיאנערן פאר בנות פרוי רייזל דאפנער זי דערציילט פיל אינטערעסאנטע איבערלעבונגין זייט די 10 יאר וואס זי איז טעטיק און גיט אויך איבער אינטערעסאנטע מאמענטן פונים לעבן און שאפן פון פרוי שענירער און ד"ר דייטשלענדער ע"ה. זי רופט אלע צו א פארשטארקטער ארביט. דער שטאטישער חזן ה' משה קלאנסבאלד מאכט „מלא-רחמים" פאר פרוי שענירער און ד"ר דייטשלענדער ע"ה, וועלכע דער ריזיקער עולם הערט אויס טייענדיק טיף גירירט.

נאך דעם ווי די שילערנס גיטל זיידמאן, אסתר קרעל, רינזואלד, פעפע בוכשרייבער און ברכה ווארשאווסקא פירן אויס גילונגינע דיאלאגן און דעקלאמאציעס. א העכסט אינטערסאנטן רעפעראט האלט די פירערן שרה קאזא וועגן באטייט פון דער ארט. פרעסע און ליטעראטור. זי שטעלט זיך אפ באריכות אויפן חשיבות פון „טאגבלאט" און „בית-יעקב"-זשורנאל און רופט דעם עולם צוצוהעלפן צו דער אנטוויקלונג פון דער ארט. פרעסע.

דאן האלט א צוויי-שעהדיקן רעפעראט ה' פרידנזאן אד"ט „איינדרוקן פון א רייזע איבער ארץ-ישראל". אין דעם אריינפיר פונים רעפעראט שטעלט זיך אפ דער רעדנער אויפן באטייט פונים יובל-יאר. ער דערמאנט זיין ערשטן באזוך אין בענדין מיט 17 יאר צוריק און ווייזט אן אויף די דערגרייכונגין פון בית-יעקב און בנות. דאן שילדערט ער בילדער פון אלטן און נייעם ישוב אינים הייליקן לאנד. ער רעט ארום די ליכט און שאטן-זייטן פון ארץ-ישראלדיקן לעבן און רופט אלע צוצוהעלפן דעם אויפבוי פון אן-ערט-יידישן לעבן אין הייליקן לאנד.

צום סוף רעט זייער רירנד פרוי אסתר הייטנער, זי דערציילט אינטערעסאנטע עפיזאדן פונים עבר און רופט מיט הארציקע ווערטער פארטצוזעצן דאס ריזיקע ווערק.

מיט א באגייסטערטער שלוס-רעדע פון פארזיצענדערן פרל. מושעל איז די אימפאזאנטע אקאדעמיע געשלאסן גיווארן.

———

אינים זעלבן טאג איז אויך פארגיקומען אין לאקאל פון „בית יעקב" א בעראטונג פון די וויכטיקסטע בנות-פירערנס אין זאגלעמביע. ס-זענין באהאנדלט גיווארן די אקטועלסטע פראגן פון דער באוועגונג און ה' פרידנזאן האט אויפגיקלערט א גאנצע ריי ענינים וואס האבן א שייכות מיט די ווייטערדיקע ארביטן פונים יובל-יאר.

———

אויף צומארגנס האט ה' פרידנזאן באזוכט סאסנאוויצע און דאמבראווע און איז ארויסגיטרעטן מיט אקטועלע רעפעראטן פאר די חברות פון די דערמאנטע ארגאניזאציעס און זיי מעורר גיווען צו א פארשטארקטער טעטיקייט.

שילערנס פארגרעסערט זיך פון טאג אויף טאג און דערגרייכט שוין אריבער 120 קינדער (כ"י). לעצטנס איז פארגיקומען די יערלעכע בחינה פון די שילערנס ביי דער אנוועזנהייט פון א גרויסע צאל עלטערן און סימפאטיקער. די שילערנס האבן ארויסגיוויזן א שטארקע ידיעה אין אלע לימודים, וואס האט גימאכט א שטארקן רושם אויף די פאזאמלטע. מיט א שלוס-רעדע פון לערערן פרוי גוטמארגן איז די בחינה פארענדיקט גיווארן. אויף דעם ארט איז כדאי אויסצודריקן א דאנק דער ח' פרוי גוטמארגן פארן אפשטעלן די שול אויף א הויכן פעדאגאגישן ניווא און די פארוואלטונג פון בית-יעקב, וועלכע באשטייט פון די ה"ה: פרעזעס א. גורפינקל, סעקרעטאר י. מ. פיעכאטקי, מ. סאלאמאן און ש. פיאסקאווסקי, וועלכע ארביטן פאר דער מאטעריעלער אויסהאלטונג פון דער שול.

הצופה.

פשעמישל. היינטיקן ווינטער איז אריינגיטרעטן אן אויפלעבונג אין די ב"י, בנות און בתי'. צום סוף פון פארגאנגינים שול-יאר איז גיוועזן א בחינה, וועלכע האט איבערגישטיגן אלע דערווארטונגען. אין פרעזידיום זענין גיזעסן די נכבדי העיר, דער קהל-פרעזעס ה' באבאד, דער ב"י-פרעזעס ה' מאנדעל די ה"ה לאנגזא, דילע . ה. זעלדראוויטש א-א. ה' באבאד עפנט די בחינה און האלט א באגריסונג-רעדע און גיט דאס ווארט די ח' פרל. הארנשטיין. די לעצטע פירט דורך די בחינה, וועלכע גיט גלענצנדע רעזולטאטן. און האלט דערביי אן-אינטערסאנטן רעפעראט. שטורמישע אוואציעס און דאנק-ווערטער פון די ח"ה באבאד און מאנדל באגלייטן איר רעדע. חנוכה איז ווידער גיוועזן א קינדער-פארשטעלונג. וועלכע איז אראפ מיט דערפאלג. אונדזערע ב"י, בנות און בתי' פירט א שיינע טעטיקייט אויף אלע גיביטן, און צו אלים טוט פיל מיטהעלפן די ח' פירערן פרל. הארנשטיין, וועלכע זשאליוועט נישט קיין מי און מיר דריקן איר אויס פון דעם ארט א הארציקן דאנק און ווינטשן איר ווייטערן דערפאלג.

א נאנטער.

ניי-קארטשין. לעצטנס האט אונדזער „בנות" איינגיארדנט די יובל-אקאדעמיע לכבוד 10 יאר „בנות", ביי דער באטייליקונג פון חשיבע פרויען און פרייליינס. חברה לאזענגא עפנט דעם אוונט און האלט דערביי א קורצע באגריסונגס-רעדע און דאן האלט די פארז. פרל. סטאלעוויטש א גייסטרייכן רעפעראט וועגן דער אנטשטייאונג פון דער „בנות"-ארגאניזאציע, איר אנטוויקלונג און איר היינטיקער מצב. דער רעפעראט איז דורך די פארזאמלטע אויסגיהערט גיווארן מיט שטארקן אינטערעס און איז באגלייט גיווארן מיט אוואציעס. דאן רעט חברה שיינדל פיעפוש וועגן די ווייטערדיקע אויפגאבן פון „בנות" נאך דער 10-יעריקער תקופה, און חברה רבקה גוטמאן אפעלירט צו די פארזאמלטע מער זיך צו פאראינטערעסירן און בייהילפיק צו זיין אין דער ארביט פאר ב"י אין „בנות". ס-איז אויך גיווען א פארשטעלונג און צוו. אנד. האבן זיך אויסגיצייכנט: פ. סטאלעוויטש, ח. גאלדשטיין, יטל נערטנער, שיינדל דראט און חוה רעדליך.

[illegible]

פרל. ערענרייך, האלט א גייסטרייכן רעפעראט מענינא דיומא, וועלכער נעמט שטארק אויס. עס ווערן אויסגיפירט קאמעדיקעס, דעקלאמאציעס און דיאלאגן דורך די שילערנס פון דריטן, פערטן און פינפטן קורס, וועלכע מאכן אויף די אנוועזנדיקע א גוטן רושם. נאך דעם, ווי ס-האלט א שיינים רעפעראט פירערן רויזע ביילע טשארנאטשאפקע, זינגט דער כאר פארשידינע מזמורים און די חגיגה ווערט פארענדיקט.

וואלבראם. פ' ויגש איז פארגיקומען א סיום-פייערונג אויף ספר בראשית פון זעקסטן קורס ב"י, מיטן אנטייל פון דער ח' פרוי ביענון-גראספעלד, דאצענטן פון ב"י-סעמינאר, וועלכע האט דא דורכגיפירט אן-אינספעקציע אין דער ב"י-שול. נאכדעם, ווי פרוי ביענון האלט אפ א זיצונג מיט דעם בנות-קאמיטעט און די גרופן-פירערנס, אויף וועלכער ס-זענין באהאנדלט גיווארן בנות- און בתי'-פראגן און מיטן מענער-קאמיטעט וועגן ב"י-ענינים, הייבט זיך אן די אמתע שמחה — דער סיום. די חגיגה קומט פאר אין גרעסטן שטאטישן זאל, וועלכער איז איבערפולט פון אלע שיכטן פון דער היגער יידישער בעפעלקערונג. די פייערונג עפנט די חשובע לערערן פרל. אסתר פויארא און האלט א גילונגינים רעפעראט וועגן די אויפגאבן פון דער מוטער צום קינד. דאן באגריסן די שילערנס לאה זילבערבערג און זאנדבערג.

שילערן פעלדמאן שילדערט די גרויסע אבידה מיטן טויט פון פרוי שענירער ע"ה און איר באטייט פאר ב"י. זאנאבענד רעט ארום וועגן די שלשה אבות, דאבע — וועגן די ד' אמהות, פעלדבערג — יעקב און עשוס קאמף; פויזנער — העלעניזם און יידנטום; צוקערמאן — וואס גיט אונדז חומש; ביילע זילבערבערג (נכ' ת הרב) — די וויכטיקייט פון גישיכטע. דאן איז מען מסיים בראשית און מ-איז מתחיל שמות. אלע רעפעראטן ווערן אויפמערקזאם אויסגיהערט. דאן נעמט דאס ווארט די חשובע פרוי ביענון, וועלכע ווערט אויפגינומען מיט אוואציעס. זי ווענדט זיך צו די מוטערס, זיי זאלן וויסן, אז בית יעקב איז די קוזשניע, וואו דעם קינדס נשמה ווערט אויסגיהעמערט און אויסקריסטאליזירט מיט יידישקייט און ליבע צו תורה אז"וו. ביי גרויס באגייסטערונג ביי די פארזאמלטע פארענדיקט זי איר רעפעראט, וועלכער לאזט איבער אן-אומפארגעסלעכן רושם. דאן פירט אויס עטלעכע שיינע נומערן די פרעבל-שול, וועלכע ווערט אנגיפירט דורך פרל. פעלדבערג און שילערן חי'טשע גאלדפריינט, שטעלט פאר מתתי' מיט די 5 זין. שפעטער קומט פאר די סעודת-מצווה אין ב"י-לאקאל. ביי שיין-סערווירטע טישן פארברענגט מען ביז שפעט אין דער נאכט. לאנג וועט פארבלייבן דער רושם פון דער סיום-פייערונג ביי די, וואס האבן זי בייגיוואוינט, אן-אמתן יישר-כוח פארדינט פרל. פויארא פאר איר אידעאלער איבערגיגעבנקייט פאר דער שול, וואס איז לשם ולתפארת פאר דער גאנצער שטאט. אויך פארדינין א דאנק די פירערנס פרל. גימלאקעוויטש פון מיעכאוו און פרל. מאצנער פון זשארנאווצע, פאר זייער אנטייל נעמין אין דער חגיגה. מוש"ק פ' שמות, איז פארגיקומען, ביי א פול-גיפאקטן זאל, אן-אקאדעמיע לכבוד 10 יאר „בנות". נאכן אפזינגין דעם בנות-הימן, האלט א גייסטרייכן רעפע-

[illegible]

ארץ-ישראל"; פרל. רחל ענגעלמאן — „א"י אמאל און היינט". אין זייער א גיהויבינער שטימונג איז די פייערונג פארענדיקט גיווארן. ק.ר.

קאלביעל. מוצש"ק פ' ויחי איז ביי אונדז גיווען א חגיגה לכבודן יובל פון „בנות". מיט א רעפעראט און קלארן באריכט טרעט ארויס אונדזער פירערן רחל אנקלעוויטש, אין וועלכן זי אפעלירט צו פארשטארקן די ארביט אויף אלע גיביטן. די פארזאמלטע דריקן אויס א הארציקן דאנק דער חשובער רבנית לאנדא פאר אירע לייסטונגען אין פרויען-קאמיטעט.

א בנותקע.

ווישקאוו. שבת חנוכה איז גיווען ביי אונדז אן-אקאדעמיע גיווידמעט דעם 10-יעריקן יובל פון „בנות". כ-ווערט גיוועלט א פרעזידיום און דאן האלט א גייסטרייכן רעפעראט ה' ציוויאק. דער רעדנער רעט ארום דעם באטייט פון חנוכה און וועגן דער היסטארישער פרוי יהודית אלס מוסטער פאר דער היינטיקער יידישער טאכטער און ברענגט דערביי אייניקע גילונגינע ציטאטן פון תורה. דער רעפעראט ווערט אויסגיהערט מיט גרויס אינטערעס. דאן האלט א באגריסונג-רעדע א. נ. פון „בנות" חברה שרה פלאנטשאק. צוו. אנד. דערקלערט זי דעם באטייט פון בנות-יובל און דערמאנט דערביי די פארשטארבינע גייסטיקע מוטער פרוי שענירער ע"ה, וועמעס אנדענק ס'ווערט באערט מיט אויפשטיין. נאכדעם, ווי חברה הדס ראזענבערג דעקלאמירט א ליד „בנות אגודת ישראל", באקומט דאס ווארט חברה ז. ברעסלער, וועלכע גיט איבער בקיצור א באריכט פון די 10-יעריקע ארביט פון בנות און שילדערט אין לעבידיקע פארבן, ווי אזוי ס-האט אויסגיזעען דער מצב פון דער יידישער טאכטער איידער „בנות" איז גישאפן גיווארן און היינט. א. נ. פון בתי' באגריסט דינה שטערן און דאן האלטן נאך רעפעראטן אויף פארשידינע טעמים די חברות: צירל ראזענבערג, לערמאן. די אקאדעמיע האט אויף אלע פארזאמלטע איבערגילאזט דעם בעסטן רושם. ביי דער גילעגנהייט דריקן מיר אויס א דאנק אונדזער פרעזעסן אסתר דאבערס און שרה דאבערס פאר זייער איבערגיגעבינער ארביט לטובת „בנות" און בתי'. ז. ב.

יאנאוו-לוב. לעצטנס איז ביי אונדז פארגיקומין די האלב-יעריקע אלגימיינע פארזאמלונג גיווידמעט דער טעטיקייט פון פארגאנגינים און קומינדיקן האלבן יאר אין אונדזער „בנות". אונדזער ח' פירערן פרל. בערלינער לייענט פאר דעם סדר-היום און גיט דאס ווארט דער סעקר. פרל. פאבריקאנט. דער פראטאקאל ווערט גינומען צו קענטניס. דערנאך איז באהאנדלט גיווארן פונקטן פון סדר-היום ווי: לימודים, פארזאמלונגין, ביבליאטעק, פרעסע תרומת-חברה, יובל-קאמיטעט אאז"וו. ס-ווערן אנגינומען גיהעריקע רעזאלוציעס.

א בנותקע.

דזיארט. מוצש"ק פ' בראשית האבן מיר איינגיארדנט לכבוד דעם אפפאר פון פרל. פאדעמבסקא קיין א"י, אן-אפשידס-אוונט, ביי דער אנוועזנהייט פון דער מענער-פארוואלטונג און אגודה-עסקנים. דעם אוונט עפנט פרל. ר. בארנשטיין און דאן קומין פאר באגריסונגין. ס-באגריסן: לענטשיצקא, זאנאנבענד, חי' סאט און אין נאמין פון דער יונגסטער גרופע פון „בנות" באגריסט חברה רבקה זלאטשעווסקא. פרעזעס פון מענער-ראט ביי בא"י ה' מ. ראטשטיין [illegible]

רעדע אין זעלבן זין און דער אגודה-ראטמאן מ. שעראדזקי גיט איר מיט די ברכה: ברוך אתה בצאתך. די רעפעראטן האבן גימאכט א גוטן רושם. דאן רעט די עולה ח' פאדעמבסקא, וועלכע רירט די אנוועזנדיקע ביז טרערן, זי זאגט פייערלעך צו צו בלייבן טריי דעם בנות-אידעאל. דאן רעדן נאך די חברות: אקלאדעק, ר. שעראדזקא און זילבערשטיין.. צום שלוס רעט נאך אונדזער ח' פירערן ר. בארנשטיין, וועלכע לאזט איבער א שטארקן רושם. מוצש"ק פ' חיי, האבן מיר איינגיארדנט די יובל-אקאדעמיע אין ב"י-לאקאל. ביי א פול-גיפאקטן זאל עפנט די אקאדעמיע פרל. ר. בארנשטיין און האלט א רעפעראט מענינא דיומא. נאך דעם, ווי ס-רעדן די חברות: אקלאדעק, ר. שעראדזקא, טישעל, פלאם און גיטל שעראדזקא, ווערט גימאכט אן-הזכרה פרוי שענירער ע"ה. צום שלוס האט נאך גירעט פרל. בארנשטיין און אונטער די קלאנגין פון בנות-הימן ווערט די חגיגה פארענדיקט.

ג—ש.

דאמבראווע ביי טארנע. מיטוואך פ' מקץ האבן די היגע נשי און בנות אגו"י איינגיארדנט א יובל-אקאדעמיע אין שייכות מיטן יובל פון בנות-אגודת-ישראל. ביי א גישפאנטער שטימונג עפנט די אקאדעמיע די זייער חשובע פרעזעסן פרוי חי' פישביין און גיט דאס ווארט דער חשובער בנות-פירערן פרוי ש. רובין צו איר רעפעראט א.ד.ט. „די תורה — דער לעבנס-נערוו פונים יידישן פאלק". עס דעקלאמירן אייניקע בנות-חברות און ב"י-תלמידות. באזונדערס האט זיך אויסגיצייכנט מיט איר טאלאנט די בנות-חברה רבקה טאללער מיט איר דעקלאמאציע „די יידישע טאכטער". מיט א פארלעזונג „פון דעמלט ביז היינט" וועגן פרוי שענירער ע"ה, איז ארויסגיטרעטן די חשובע פירערן ש. רובין, וועלכע האט מיט דער דערמאנונג פון דער אומפארגעסלעכער גייסטיקער מוטער ארויסגירופן א דערדריקנדיקע שטימונג ביי די אנוועזנדיקע. די חגיגה ווערט פארענדיקט מיט א לאטעריע-שפיל, אין וועלכער ס-האבן זוכה בגורל גיווען: פרוי הירשהארן און פרוי קריגער. די פרעזעסן פרוי פישביין דאנקט די אנוועזנדיקע פארן אנטייל-נעמין אין דער אקאדעמיע און רופט אלע פרויען אנצושליסן זיך אין נשי אגו"י. אין זייער גיהויבינער שטימונג ווערט די אקאדעמיע גישלאסן.

גראדנע. א דאנק דער ענערגישער ארביט פון ה' אהרן זמודזשאק, איז אין אונדזער בתי'-פארבאנד און „צעירות בנות" פארשטארקט גיווארן די טעטיקייט, אוועקשטעלנדיק די ארביט פון די גרופין אויף א הייכן ניווא מיט א רייכן פראגראם. פון צייט צו צייט ווערן איינגיארדנט קעסטל-אוונטן. אויך דערשיינט פון צייט צו צייט א וואנט-צייטונג. ס-איז גיוויילט גיווארן א פארוואלטונג פון צעירות, בנות און בתי' פון די ח"ח: שיינע מיאלאצקא, יהודית הינדעס, הייקע לוביעש און באשע שולקאווסקא. דעם צווייטן טאג חנוכה איז פארגיקומען אין דער היגער ב"י-שול א פארשטעלונג. די קינדער האבן זייער אויסגינומין ביי די צושויער, פאר וועלכן זיי זענין באשאנקין גיווארן מיט אפלאדיסמענטן. אמבעסטן האבן זיך אויסגיצייכנט די חברות פון בתי': זלאטע גאלדבערג, מלכה שבח, שיינע סלאמיינסקא, רחל הינדעס, שרה רובין. מיט א גילונגינים רעפעראט שליסט דאן די פייערונג דער ענערגישער אגודה-עסקן, גרינדער פון דער היגער ב"י-שול הרב [illegible]

פון פרל. פרידמאן — פארזיצערן; פרל. א. קארנבערג — סעקרעטארן; סלאמניצקא און גוט ראט. אין דער קרן-הישוב-קאמיסיע; פולראלניצקא און שווארצבערג אין דער פרעסע-קאמיסיע. די צווייטע נאכט חנוכה האבן מיר איינגיארדנט אן-אימפאזאנטע יובל-אקאדעמיע. מיט רעפעראטן טרעטן ארויס: אסתר קארנבערג, פייגל סלאמינצקא און אסתר פולראלניצקא. די רעפעראטן זענין גיווען גיווידמעט דעם טראדיציאנעלן יום-טוב חנוכה און מייסטנס דעם יובל פון „בנות" און האבן גימאכט א באגייסטערטן רושם. פרל. פרידמאן שליסט די פייערונג אין א באגייסטערטער שטימונג, און אונטער די קלאנגין פון בנות-הימן זענין זיך אלע פארזאמלטע פונאנדערגיגאנגין.

א בנותקע

זשוראמין. לעצטנס איז די בנות-ארביט אין אונדזער שטאט רעארגאניזירט גיווארן, א דאנק דער חשובער פירערן פרל. ראדזינעק. אויך די ארביט פאר בית-יעקב-שול איז גישטיגן. כמעט יעדן אוונט קומין פאר שעורים. צו די שעורים קומין חברות און פרייטיק-צונאכט נעמין אויך אנטייל אין זיי די חשובסטע פרויען פון שטאט, ש"ק פ' וישב האט אונדזער פירערן פרל. ראדזינעק גיהאלטן אן-אינהאלטסרייכן רעפעראט און צוו. אנד אויך ארומגירעט וועגן דעם יובל-יאר פון „בנות" און זיינע אויפגאבן. מיר האפן, אז א דאנק דער אנגישטרענגונג פון פרל. ראדזינעק, וועט דער ב"י און בנות-רעיון וואס א אל מיין אריינדרינגען אין די הערצער פון דער היגער יידישער באפעלקערונג.

ראהאטין. אין שייכות מיטן יובל-יאר פון בא"י איז חודש כסלו גיווען א פארזאמלונג פון אונדזער בנות-ארגאניזאציע אויף וועלכער די סעקרעטארן גיט אפ א באריכט זייט דער גרינדונג פון אונדזער ארגאניזאציע. די פארוואלטונג באשטייט פון: פרל. ש. בלעכער — פארזיצנדערן פרל. קאנפער — וויצע-פארזיצנדערן; פרל. יופיטער — קאסירערן; פרל. לאנגנער — סעקרעטארן; פרעסע: פרל. צוקער און פרל. מעט. ס-איז אויסגיוויילט גיווארן א יובל-קאמיטעט פון: ג. מעסינג, מ. גלייכער, פרוי קאסטן און פרוי בריק.

א בנות-חברה

סלאווקאוו. מוצש"ק מקץ איז ביי אונדז גיפייערט גיווארן דער יובל פון בנות אגודת ישראל. גיעפנט די אקאדעמיע האט פרל. ה. ג. העפנער, וועלכע דערקלערט דעם באטייט פון דעם בנות-יום-טוב. דאן האלט די פארזיצערן פרל. יהודית קאלין א רעפעראט מענינא דיומא און ס-ווערט גימאכט אן-הזכרה נאך פרוי שענירער ע"ה. כ-האלטן נאך רעפעראטן ח' נ. קשונסקא, ח' בארנשטיין. ס-ווערט אויך גישפילט „מכירת יוסף" און אונטער די קלאנגין פון בנות-הימן ווערט די פייערונג גישלאסן.

א חברה

באזוכן פון ה' פרידנזאן אין נייסאנדז און קשאנאוו

זונטיק פ' בא האט ה' פרידנזאן אויף דער איינלאדונג פון דער ארטיקער „בנות" באזוכט נייסאנדז. בייטאג האט דער גאסט באזוכט די לימודים אין ב"י וואו ס-לערנין די לערערנס פערל האלבערשטאם און רחל שאנצער. אין אוונט האט דער גאסט גיהאלטן אין א גרויסן זאל צוויי רעפעראטן, איינים פאר בנות און באזונדער פאר א גרייסע פרויען-פארזאמלונג. די רעפעראטן זענין אויפגינומען גיווארן מיט גרויס התלהבות. אויך זענין אפגיהאלטן גיווארן זיצונגין פון די גרופן-פירערנס אונטערן פארזיץ פון דער לאנגיעריקער בנות-טוערן פרוי זעמאן. אויף די זיצונגין האט ה' פ. אויפגיקלערט פארשידינע ענינים.

———

מאנטיק אין אוונט האט ה' פרידנזאן באזוכט קשאנאוו. באלד נאכן אנקומען איז פארגיקומין [illegible]

גרודעק-יאג. זאת-חנוכה האבן מיר איינגיארדנט אן-אקאדעמיע לכבודן יובל פון „בנות". עס עפנט דעם אוונט א בנות-חברה. וועלכע רעט אויך וועגן דעם באטייט פון חנוכה און זיין מוסר-השכל פאר דער יידישער טאכטער. עס ווערן דעקלאמירט אנטשפרעכנדע לידער און דעקלאמאציעס, די ב"י-שילערנס שטעלן פאר „מתתיהו מיט זיינע זין". דער אוונט איז גיווארן פארענדיקט מיט א רעפעראט פון אונדזער חשובער פירערן פרל. שפרה זינגער. די פרעלעגענטין שילדערט די פרוי אין אלע תקופות, פון חוה אן, אז אין „בנות" קען זיך די יידישע טאכטער גוט אויסלעבן. פרל. זינגער רעט אויך וועגן דעם באטייט פון דעם דערפאלג פון דער תרומת-חברה-אקציע און רופט אלע פארזאמלטע צו ארביט. די אקאדעמיע האט איבערגילאזט אן אימפאזאנטן רושם.

א חברה:

קאזשיניץ. אין שייכות מיטן יובל פון בא"י האבן מיר איינגיארדנט דעם פארגאנגינים חנוכה א גראנדיעזע יובל-אקאדעמיע פארבינדן מיט דער חגיגה פון דער צוויי-יעריקער עקזיסטענץ פון אונדזערע בנות-ארגאניזאציע. די טיכטיקע פירערן בעסערגליק האלט א רעפעראט מענינא דיומא און דאן רעדן די חברות: יאכיט ראזן, רבקה פאפיעלניק, שרה הארוויץ, ח' גאלדבערג, ה' גארזישטשאנסקא, ח' שפירא, ח' פאפיעלניק, שרה ווייסבערבער, ח' נאשעלסקא, מאנדעל רבקה, שילערן ציפע יאבלאנסקא באגריסט די פייערונג און דאן ווערט די אקאדעמיע גישלאסן מיט א פייערלעכן צוזאג פון אלע חברות צו דינין ניטריי דעם בנות-רעיון און שטרעבן פאר זיין נצחון.

א חברה

אשפצין. זונטיק וישלח איז גיווען אין ב"י-לאקאל אן-אקאדעמיע לכבודן יובל פון בא"י. די פייערונג ווערט גיעפנט מיטן זינגין דעם בנות-הימן דאן באגריסט די ח' געסט די חברה פראדל צווערלינג און דערקלערט דעם בנות-גידאנק און אגודה-גידאנק-באוו. נאך דעם האלט א רעפעראט חברה שיה פריש, וועלכע שטעלט זיך אפ אויף די 10-יעריקע בנות-ארביט; זי פארגלייכט דאס יובל-יאר צו א יום-הדין, אין וועלכן מ-דארף זיך אפגעבן א דין-וחשבון. זי אפעלירט צו די מוטערס פון די בנות-חברות, בייהילפיק צו זיין זייערע טעכטער אין דער ארביט. זי ענדיקט איר רעפעראט מיט די ווערטער: אשרנו מה טוב חלקנו. דער כאר כאפט אונטער דעם אשרנו. נאך דעם ווי ס-רעט חברה בלומע לעמבערגער, וועלכע שטעלט זיך אפ אויף דעם מצב פון דער יידישער טאכטער איידער „בנות" איז גישאפן גיווארן. זי ווייזט אן אויף די נויטווענדיקייט פון דער בנות-ארב. ביים היינטיקן טאג. שילערן לאה שענקער לייענט א ליד גיווידמעט שרה שענירער ע"ה; שילערן סאמועל דעקלאמירט א ליד גיווידמעט דעם יובל פון „בנות". דאן האלט א גייסטרייכן רעפעראט אונדזער חשובער פירערן פרוי וואלף. זי פארגלייכט דעם קאמף פון „בנות" צום קאמף פון די חשמונאים, ביידע קאמפן האבן איין און דעם זעלבן ציל. איר רעפעראט לאזט איבער א שטארקן רושם. דער 7-טער קורס ב"י-שילערנס שטעלט פאר „על נהרות בבל", וואס מאכט א גוטן רושם אויף די צושויער. מוצש"ק מקץ איז פארגיקומין א חנוכה-עסט, וואס איז גיווען פארבינדן מיטן אריינטרעטן אין „בנות", די עלצטע בתי'-גרופע „יהודית". גילעגנהייט-רעפעראטן האלטן: פרוי וואלף און אסתר שניצער, לאה מילער און רחל האלבערשטאם. חברה רעכל וואלקאן [illegible]

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

BAJS JAKOW — ŁÓDŹ, Luty 1936 r.

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW" Łódź, Kilińskiego 44. TELEFON 109-77.

צו די חו...
פרל. ר. ...
יאַקובאָוויטש ... רבקה
זשורקאָווסקאַ מיט ה' ירחמיאל
ישראל יוסף סאַכאַטשעווסקי (לאָדזש);
און צו די תנאים פון פרל. חי' שרה
גרינבערג מיט ה' ישראל בלייוויס
(לאָדזש); פרל. בלומאַ יונגסטער מיט
ה' אברהם יצחק טשעכאַנאָוויטש
(תל-אביב) — ווינטשט אַ ברכה-פולן
מזל-טוב און אַ גליקלעכן עתיד

צענטראַלע
בנות-אגודת-ישראל
אין פוילן.
לאָדזש.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטש איך מיין ל. פריינדן
חי' שרה גרינבערג (לאָדזש) צו אירע תנאים
מיט ה' ישראל בלייוויס (לאָדזש). זיי זאָלן
די גיבענטשטע מיט אייביקן גליק.
סקאַלע-לאָדזש. חוה גאָלדבערג.

לידידי סופר מצוין עדין הרוח וירא"ש מופלא
מר עובדי' הכהן לנשואיו. ברכותי החמות
שולח
אָסטראָוו. ישראל עמיאַט.

יעצט דערשינען:
פאַרלאַג „מנורה" וואַרשע
„איבער מחיצות"
פון י. עמיאַט
די לידער זענען פון אַ נייער פאָרים
און אינהאַלט.
פרייז מיט פּאָרטאָ נאָר 60 גר.
צו באַקומען אויף פאָלגנדיקן אַדרעס:
Spółdzielczy Bank Dyskontowy
Ostrów-Maz. P. K. O. 60-211.

ברכת מזל-טוב חמה ונלבבה לידידי וחברי, יקר
רוח ואיש אשכולות מר עובדי' הכהן לנשואיו.
אלתר שנור.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל
איבערגעגעבענער בנות-חברה בלומע יונגסטער
(תל-אביב) צו אירע תנאים מיט ה' אברהם
יצחק טשעכאַנאָוויטש (תל-אביב). זאָל אייער
צוקונפט זיין אַ קייט פון אייביקן גליק און
צופרידנהייט.
בנות אגודת ישראל-פירערנס:
בענדין. ט. מושעל און ש. ראָזאַ.

מיין ל. פריינדין בלומאַ יונגסטער (תל-אביב)
ווינטש איך אַ האַרציקן מזל-טוב צו אירע תנאים.
בענדין. טאָבע פרידריך.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה
שולמית מעללער צו אירע תנאים מיט ה'
מ. פעסטער.
יאַראָסלאַוו. בנות אגודת ישראל.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיווי-
ליבער לערערין פרל. בינע פרידמאַן (דאמבראָ-
וואַ-גור.) צו אירע תנאים זאָל איר ג—ט בענטשן
מיט אייביק גליק.
בנות אגודת ישראל
פירערנס: י. וואָלדליפעראַנץ,
אָסק. דאַבראַ מאַרטשאַק.

צו די תנאים פון מיין ל. און גיטרייער פריינדין
שולמית מעללער מיט ה' מרדכי פעסטער
ווינטש איך אַ ברכה-פולן מזל-טוב. זאָל גליק און
צופרידנהייט אייך אייביק באַגלייטן.
יאַראָסלאַוו. חנה ליליען.

לחברתי הטובה מרת ריבה בודיסלבסקה ברכת
מזל-טוב הכי חמה ונלבבה לנשואי' וברכות עד
בלי די מאת
לודז. זלטה בורשטין.

צו די תנאים פון אונדזער גייסטיקער פירערין
פאַרוויצענדערין פרל. רחלע גערשט מיט ה'
ש. בערלינסקי (פּאַביאַניץ), ווינטשן מיר אַ
האַרציקן און ברכה-פולן מזל-טוב זאָל איר
השי"ת געבן די מעגלעכקייט צו פאַרווירקלעכן
אין איר עתיד די אידעאַלן פון „בית-יעקב" און
„בנות".
בנות אגודת ישראל
דאַבראַ ביי טורעק. סעקרעטאַרין ש. בער.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה
רבקה קראַ (שעראַדז) צו אירע תנאים מיט
ה' י. מ. שטאַרקמאַן און צירל הערשבערג
(לאָדזש) צו אירע תנאים מיט ה' י. מ. קנאַבּ-
לעוויטש (זד. וואָלאַ). איר זאָלט זוכה זיין צו
בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון יהודה
וירושלים אין גייסט פון תורה ומסורה.
לאָדזש. אסתר און פערל הענדעלעס.

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטש איך מיינע ל. חברות
אסתר שטיין (פּאַבּאַנאַוו) צו אירע תנאים
מיט ה' אברהם זילבערבערג (אשיק) רותקע
הערצבערג (ניי-קאַרטשין) מיט ה' יוסף קאַ-
דזשיאַל (בעלכאַטאַוו), ווי אויך צו דער חתונה
פון רחל סילמאַן מיט ה' יוסף בער
(דראַבנע). זאָל אייער עתיר באַשטראַלט זיין מיט
ג—טלעכער ברכה און שטענדיקער צופרידנקייט.
ניי-קאַרטשין. גיטל סטאַלעוויטש.

צו די תנאים פון אונדזער לאַנג-יעריקער הברה
חי' אייזנבערג מיט ה' משה באַרנשטיין
(זאַקליקאַוו) ווינטשן מיר אַ האַרציקן מזל-טוב.
זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין גייסט
פון ישראל-סבא אויף די בערג פון ציון.
בנות אגודת ישראל
יאַנוב-לוב. פירערין ר. בערלינער.

צו די תנאים פון אונדזער באַליבטער לערערין
פרל. חי' שרה גרינבערג מיט ה' ישראל
בלייוויס (לאָדזש) ווינטשן מיר אַ האַרציקן
מזל-טוב. איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער
עתיד אין גייסט פון אונדזער אידעאַל מתוך
הרחבה, גליק און צופרידנהייט זאָלן אייערע
באַגלייטער זיין.
בנות אגודת ישראל
לובלין. לערערין נאַשעלסקאַ.

תרומת-חברה-אַקציע מוז זיין פאַרענדיקט

פון חמשה-עשר בשבט אָן איז
אָפּגישטעלט גיוואָרן דער קאָנ-
טאַקט מיט אַלע סניפים וואָס האָבן
נישט פאַרענדיקט די תרומת-
חברה-אַקציע. ס'-ווערט נישט גי-
ענטפערט אויף קיין שום בריוו
און נישט דערלידיקט קיין שום
ענין פון די ערטער וואו די
תרומת-חברה-אַקציע איז נישט
פולשטענדיק פאַרענדיקט!

ווענן בראשורן

באַשטעלונגען אויף בראשורן, וואָס עס ווערט נישט
מיטגישיקט גלייכצייטיק דער באַטרעף ווערן נישט אויס-
גיפירט! דאָס מישט זיך נישט מיט קיין שום חשבונות!

הננו מביעים בזה השתתפותנו בצערה של מנהיגה
סניף בתי' בעירנו מרת לאה הארוויץ תחי'
לרגלי מות עלי' אמה עסקנית ב„בית יעקב" דפה
מרת מינדל הארוויץ ע"ה. בעבודתה לטובת
הסתדרותנו תמצא תנחומין.
רימאַנוב. ועד בית יעקב.

דער טיפסטן יטניפיל דריקן מיר אויס אונ-
דזער ח' און איבערגיגעבענער פירערין חנה
האַלענדער צוליבן טויט פון איר הייסגיליבטן
פאָטער ע"ה. זאָל זי ג—ט טרייסטען צוזאַמען
מיט די אבלי ציון און אין דער ארבייט פאַרן
בנות-אידעאַל זאָל זי אַ טרייסט געפינען.
איזביץ-קוי. בנות אגודת ישראל.

טיף גירירט דריקן מיר אויס דעם איניקסטן
מיטגיפיל אונדזער ל. חברה רעכיל לייזער
צוליבן פרי-צייטיקן טויט פון איר הייס-גיליב-
טער מוטער יוטע ע"ה. אין דער ווייטערדיקער
ארבייט פאַר אונדזער הייליקן בנות-אידעאַל
זאָלסטו אַ טרייסט געפינען.
פירערין חוה ערענרייך.
בנות אגודת ישראל,
רויזע טשאַרנאַטשאַפּקע,
גאָלין. און ש. ל. פּאַדאַלסקאַ.

מיר דריקן אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל און
ביילייד אונדזער איבערגיגעבענער און טרייער
חברה אָדל פּאַסמאַניק צוליב דעם טויט פון
איר הייס-גיליבטן פאָטער דוד ע"ה. ג—ט זאָל
דיך טרייסטן צוזאַמען מיט די אבלי ציון און
אין דיין ארבייט פאַר אונדזער אידעאַל זאָלסטו
גישטאַרקט ווערן.
העניע זיסקינד,
דיינע טרייע בית-יעקב-
שוועסטערלעך פון
זד. וואָלאַ. פערטן קורס.

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיט-
גיפיל און ביילייד אונדזער חברטע
אַלטע בערמאַן צוליבן טויט פון איר
מוטער ע"ה. ד' ינחם אותה בתוך שאר
אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפי
לדאבה עוד!
לערערשאַפט און שילערנס
פון 7-טער קלאַס בית-יעקב
לאָדזש

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס דער
ערן-פאָרזיצענדע-ן פון אונדזער בנות ח' יהודית
סושעק און איר שוועסטער שרה ווייסבע-
קער צוליבן פרי-צייטיקן טויט פון זייער ח'
מוטער. השי"ת זאָל אייך טרייסטן און איר
זאָלט מער פון קיין צער נישט וויסן.
פירערנס: ט. מושעל,
בענדין. ש. ראָזאַ.

אין טיפן טרויער זענען מיר מודיע ווענן דעם
טויט פון אונדזער טאָכטער און שוועסטער
חנה רחל קיבעל ע"ה, וואָס איז גישטאָרבן
אין בליענדן עלטער פון 16 יאָר ערב-סוכות,
תרצ"ו, שילערין פון 5-טן קורס בית-יעקב אין
אוניעוו.
פאָטער און מוטער
אוניעוו. ברודער און שוועסטער.

טיף גיבויגן שטייען מיר ביים פרישן קבר פון
דעם ערשטן אגודה-פּרעזעס ר' אברהם ברוין
ז"ל, וועלכער האָט תמיד אַרויסגיוויזן זיין ענצר-
גישע טעטיקייט פאַרן קיום פון בית-יעקב און
בנות; מיר דריקן אויס די אין טיפן טרויער
פאַרבליבענע פאַמיליע אונדזער טיפסטן מיטגיפיל.
אויך דריקן מיר אויס אונדזער שטאַרקן ביילייד די
ח' פאַמיליע האַלענדער און ספּעציעל די
טעכטער, די חברות פון בנות צוליבן פריצייטיקן
טויט פון זייער הייס-גיליבטן פאָטער ע"ה, וועל-
כער האָט פיל גילייסטיט פאַ-ן בית-יעקב. זאָל
אייך ג—ט טרייסטן צוזאַמען מיט די אבלי
ציון און אין דער ארבייט פאַר אונדזער הייליקן
אגודה-אידעאַל זאָלט איר אַ טרייסט געפינען.
בנות-אגודת-ישראל, יוגנט-גרופּע,
לענטשיץ פירערין ק. שטערן.

אויך איך דריק אויס מיין טיפסטן מיטגיפיל די
פאַמיליע האָלענדער און באַזונדער מיין ל.
פריינדין חנה צוליבן טויט פון דיין ל. פאָטער
ע"ה. זאָל דיך ג—ט טרייסטן צוזאַמען מיט די
וואָס טרויערן אויף ציון ולא תוסיפו לדאבה עוד!
דיין פריינדין
לענטשיץ צירל בוים

פון טיפסטן האַרצן דריקן מיר אויס אונדזער
מיטגיפיל דע' חברה חנה האַלענהער צום
פריצייטיקן טויט פון איר הייס-גיליבטן פאָטער
ע"ה. זאָל דער אלמעכטיקער דיך טרייסטן צוזאַ-
מען מיט די וואָס טרויערן אויף ציון און
ירושלים.
דיינע הכשרה-שוועסטער
לאָדזש פון „אהל שרה" (מחנה ג')

צו דער ערשטער יאָרצייט פון שרה שנירער ע"ה!
פאַרענדיקט די פרענומעראַנטן-אַקציע אויפן בוך

די מאַמיס צוואה

דאָס איז דאָס לעצטע גידענק-בוך פון פרוי שרה שנירער, וואו
ס'ווערט דערציילט פון איר לעבן און שאַפן, אַלץ וואָס זי האָט
גישריבן פאַר קינדער און יוגנט איז פאַראייביקט אין דעם דאָזיקן בוך.
אַלע ב"י-קינדער האַלטן פאַר זייער הייליקן חוב, אַז זייערע נעמען
זאָלן זיין גידרוקט אין „די מאַמיס צוואה" — אַלע לערערנס ווירקן
ביי די קינדער, אַז זיי זאָלן זיך פאַרצייכנען אַלס פרענומעראַנטן.
פרוי שנירערס לעבנס-ציל איז גיווען, אַז אַלע קינדער, וואָס
לערנען אין „בית יעקב" זאָלן לערנען און לייענען פון אירע שריפטן.

Wyd. Luzer Gerszon Frydenzon. Nakł. Centr. (B. A. J.) Agudas Israel w Polsce. Druk J. Djament Łódź.